

Хрещений батько
Маріо П'юзо

Хрещений батько #1

Дон Віто – голова клану Корлеоне. Багато років тому він емігрував із сонячної Сицилії до Штатів і побудував бізнес, який зробив його одним із шістьох найвпливовіших мафіозі країни. Його поважають вороги та бояться друзі. Він шантажист і тиран, його рішення – остаточні. Проте настануть часи, коли панування дона опиниться під загрозою. Хто стане на захист сім'ї?

Маріо П'юзо

Хрещений батько

© Mario Puzo, 1969

© Батюк В. Г., переклад

© Овсяк О. М., переклад розділу II

© Nemiro Ltd, видання українською мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

* * *

Присвячую Ентоні Клері

Частина перша

За кожним великим багатством криється злочин.

Оноре де Бальзак

Розділ I

Амеріго Бонасера сидів у залі третього кримінального суду Нью-Йорка і жадав правосуддя – покарання людей, що жорстоко покалічили його доньку, намагаючись збезчестити її.

Суддя, опасистий, з грубими рисами обличчя чолов'яга, закотив рукави чорної мантиї, неначе хотів власноручно розправитися з молодиками, що стояли перед ним. На його обличчі застигла шляхетна зневага. Проте Амеріго Бонасера відчував якийсь фальш, що не міг усвідомити.

– Ви вчинили, як останні дегенерати, – безжально проголосив суддя.

«Так, так, – думав Амеріго Бонасера. – Тварюки! Тварюки!»

Молодики з елегантними зачісками і чисто поголені покірливо схилили голови.

Суддя вів далі:

– Ви вчинили, як хижі звірі в джунглях, і ваше щастя, що не згвалтували бідної дівчини, а то б я кинув вас за ґрати на дванадцять років. – Суддя зробив паузу, зиркнув з-під широких брів на сполотнілого Амеріго Бонасера, потім глянув на стос протоколів слідства, що лежали перед ним на столі. Далі насупився й стеновав плечима, ніби вирок, який він збирався оголосити, не відповідав його власному бажанню. Він знову заговорив:

– Але, зважаючи на вашу молодість і те, що раніше вас до суду не притягали, а самі ви походите з порядних родин, а зараз і через те, що закон у своїй великодушності не керується почуттям помсти, засуджую вас на три роки ув'язнення. Умовно.

Лише набута за сорок років професійна звичка – носити на обличчі відбиток скорботи – стримала Амеріго Бонасера від бурхливого вияву розчарування й обурення. Його вродлива і молода донька ще лежить у лікарні з перебитою і стягнутою дротом щелепою, а ці тварюки мають вийти на волю?! Весь цей суд був комедією від початку до кінця...

Він дивився, як радісні батьки й матері обступили своїх любих синів. О, тепер вони щасливі, тепер вони сміються...

Чорна жовч, невимовна гіркота ринула у Бонасера до горла і, здавалося, сочилася навіть крізь міцно зціплені зуби. Він мимохіть підніс до рота білого носовичка. Так він і стояв, мов заляканий, коли обидва винуватці, впевнені, спокійні, усміхнені, вайлуватو проходили повз нього, навіть не глянувши в його бік. Він дозволив їм пройти, не промовивши ні слова, притис до рота носовичок і насилу стримався, щоб не закричати.

Слідом йшли батьки та матері цих тварюк. Двое чоловіків і дві жінки його віку, зовні більш американізовані, ніж він. Вони позирали на нього засоромлено, проте в їхніх очах світилися відвертий триумф і зневага.

Раптом знавіснівши, Бонасера нахилився вперед до виходу і хрипко вигукнув:

– Ви ще заплачете, як я плавав, я змушу вас плакати, як ваші діти змусили мене!

Його носовичок був уже біля очей. Адвокати, що ступали позаду, поквапили своїх клієнтів, збившись у проходах щільною купкою довкола молодиків, які вже обернулися, готові обороняти своїх рідних. Дебелий судовий пристав мерщій загородив собою ряд, у якому стояв Бонасера. Але в цьому не було потреби.

Протягом усього життя в Америці Америго Бонасера вірив у закон і порядок. І процвітав завдяки цій своїй вірі. Та тепер, коли його обпікала образа й наскрізь переймало хуже бажання купити револьвер і пристрелити цих двох телепнів, Бонасера обернувся до своєї дружини, яка ще й досі нічого не зрозуміла, і коротко сказав:

– Нас пошили в дурні. – Потім помовчав і, вирішивши не спинятися ні перед якою ціною, додав: – Доведеться на колінах просити справедливості в дона Корлеоне.

У кричущо опорядженому номері-люкс одного з лос-анджелеських готелів Джоні Фонтане заливав горе, як буває з ревнивими чоловіками. Простягшись на червоній канапі, він дудлив шотландське віскі просто з пляшки, а потім, щоб перебити присмак, освіжав рота водою, припадаючи до кришталевої вази, повної битого льоду. Минала четверта ранку, і Джоні п'яно марив, як уб'є свою дружину-шльондру, коли та прийде додому. Якщо вона взагалі прийде. Телефонувати першій дружині й запитувати про дітей було вже пізно, а дзвонити комусь із приятелів Джоні соромився, адже його кар'єра котилася тепер униз. Якщо раніше їм було б приємно, вони вважали б за честь, що Фонтане подзвонив їм о четвертій ранку, то зараз вони сприйняли б його як докучливу особу. Він посміхнувся сам собі, згадавши, що колись пригоди з Джоні Фонтане захоплювали не одну з найбільших кінозірок Америки.

Циндрячи з пляшки віскі, він нарешті почув, як клацнув у дверях ключ, однак не опустив пляшки, доки дружина не зайшла до кімнати й не стала перед ним. Вона видалася йому надзвичайно гарною – ангельське личко, проникливі очі-фіалки, чарівно-тендітне, проте ідеально збудоване тіло. На екрані її вродо ще множилася, набувала одухотвореності. Сто мільйонів чоловіків у світі закохані в лице Марго Ештон. І платять, аби лише побачити її на екрані.

– Де ти в чорта віялася? – запитав Джоні Фонтане.

– З бахурами, – відказала вона.

Марго переоцінила ступінь його сп'яніння. За мить він стрибнув через столик для коктейлів і вхопив її за горлянку. Але, нахилившись до її магічно вродливого обличчя, до чарівливих фіалкових очей, Джоні забув усю

свою злість і знову став безпорадним. А вона вдруге припустилася помилки, глузливо посміхнувшись, і він підніс кулак.

– Джоні, тільки не в обличчя! – зойкнула Марго. – Я ж знімаюся!

Вона знушалася з нього. Джоні вдарив її в живіт, і Марго впала на підлогу. Вона важко хапала повітря, і він відчував аромат її віддиху. Джоні бив її по руках і штурхав у тугі стегна, вкриті шовковою засмагою. Дубасив її, як колись давно міцним підлітком у нью-йоркській «Пекельній кухні» лупцював надокучливу малечу. Це були болючі побої, що не лишали, проте, жодних потворних слідів, як ото вибиті зуби чи перебитий ніс.

А втім, він бив її не досить сильно, не міг бити сильніше. І Марго глузувала з цього, її парчева сукня високо заголилася, і вона, бавлячись, роз'ятрювала його:

– Ну, давай, ввіткни його, Джоні, тобі ж від мене тільки цього й треба!

Джоні Фонтане підвівся. Він ненавидів цю жінку, що лежала на підлозі, але її краса була нездоланною. Марго відкотилася трохи, а потім, як вправна танцівниця, одним стрибком підхопилася і стала перед ним. Тоді, мов дитина, що дражниться, пустилася витанцювувати, приспівуючи: «Не бий мене, Джоні, не бий мене, Джоні, ніколи!» І раптом майже засмучено, із суворо-прекрасним лицем, мовила:

– Ех ти, нещасний бовдуре. Душив мене, як хлопчисько. Ах, Джоні, ти довіку залишишся дурненьким романтичним поросям. Навіть кохався ти як шмаркач. Мабуть, і досі гадаєш, що й у ліжку так робиться, як у тих дохлих пісеньках, що ти колись співав? – Марго хитнула головою. – Відний Джоні. Добраніч, Джоні. – І пішла в спальню. Він чув, як вона повернула ключ у дверях.

Джоні сидів долі, обхопивши голову руками. Болісний, принизливий відчай опанував його. Та врешті життєва чіпкість вихідця з «дна», що свого часу допомагала йому вижити в джунглях Голлівуду, спонукала його підняти слухавку й викликати таксі до аеропорту. Була лише одна людина, яка могла його врятувати. Він поїде до Нью-Йорка. Поїде до того, хто має силу й мудрість, такі потрібні йому тепер. Джоні поїде до свого хрещеного батька Корлеоне, у прихильність якого він вірив беззавітно.

Пекар Назоріне, опецькуватий і шорсткий, як його великі італійські хлібини, запорошений борошном, кидав похмурі погляди то на дружину, то на пишнотілу доньку Катаріну, то на підсобника Енцо. Той уже переодягся у свою форму військовополоненого, з написом зеленими літерами на нарукавній пов'язці. Він тремтів від думки, що сьогоднішня сцена може закінчитися для нього поверненням на Говернорс-Айленд. Один із багатьох тисяч італійських військовополонених, відпущених під слово честі для роботи в американському господарстві, Енцо жив у постійному страху, що його дозвіл на роботу в місті буде скасовано. І тому невеличка комедія, що розігрувалася перед ним, була для нього дуже серйозною справою. Назоріне гримів:

– Це що таке? Може, ти вже зганьбив мою родину, а тепер, коли війна закінчилась і ти знаєш, що Америка викине такого бевзя, як ти, ногою під

зад у твоє задрипане село, до Сицилії, лишиш мою доньку з лялькою в пелені на згадку?

Енцо, невисокий, кремезний хлопчина, приклавши руку до серця, запевняв мало не слізною, та й, зрештою, цілком слушно:

– Господарю, присягаюся Святою Дівою, я й на думці не мав так віддячити вам за вашу ласку. Я щиро люблю й поважаю вашу дочку та уклінно прошу віддати її за мене. Я знаю, що не маю права, але, якщо мене відішлють назад до Італії, я вже ніколи не зможу приїхати до Америки. І я не зможу поборотися з Катаріною.

Філомена, дружина Назоріне, урвала суперечку.

– Облиш ці дурощі! – визвірилася вона на свого тлустого чоловіка. – Хіба не знаєш, що тобі треба зробити? Не відпускай Енцо, переховай його в когось із наших родичів на Лонг-Айленді.

Катаріна схлипувала. Вона була вже нівроку пухкенька, непоказна лицем, з помітними ріденькими вусиками. Їй не знайти більше такого вродливого хлопця, як Енцо, не мати більше чоловіка, що торкався б її таємних принад так закохано й шанобливо.

– Я поїду й житиму в Італії, – завершала вона у вічі батькові. – Я втечу, якщо ти не сховаєш Енцо десь тут.

Назоріне пильно подивився на неї. Надто палка в нього донька! Хіба він сам не бачив, як вона за прилавком терлася своїми круглими сідницями об набухлу ширіньку Енцо, коли той пропихався позади неї, несучи свіжі, щойно з печі, булки? «Якби їх не пильнували, то гарячий буханець цього молодого шибеника давно б уже побував в її печі», – розпусно подумав пекар. Треба якось затримати Енцо в Америці й зробити його американським громадянином. І лише одна людина може це влаштувати. Хрещений батько. Дон Корлеоне.

Усі ці люди й багато інших отримали гарно видрукувані запрошення на весілля міс Констанції Корлеоне, призначене на останню суботу серпня 1945 року. Батько нареченої, дон Віто Корлеоне, ніколи не забував про своїх давніх друзів і сусідів, хоча тепер він живе у великому пишному будинку на Лонг-Айленді. Весілля мали справляти в цьому будинку; свято триватиме цілий день. Безперечно, це буде неабияка подія. Війна з Японією вже закінчувалася, і святкового настрою не захмарюватиме липкий страх за синів, що воюють в армії. Людям потрібне якраз весілля, щоб виявити свою радість.

Отож у суботу зранку з Нью-Йорка потекли приятелі дон Корлеоне, щоб засвідчити йому свою повагу. Вони мали при собі конверти кремового кольору – подарунки наречених. Ніяких чеків, лише готівка. У кожному конверті лежала також візитна картка, щоб можна було встановити особу дарувальника й міру його поваги до Хрещеного Батька. Чесно заслуженої поваги.

Дон Віто Корлеоне був людиною, до якої всі вдавалися по допомогу й ніколи не розчаровувалися. Він ніколи не кидав слова на вітер, ніколи не закривався похливаючою відмовою – мовляв, його руки зв'язані силою, більшою

за його власну. І зовсім не обов'язково, щоб він був вашим другом, і не важливим було також те, що ви не мали коштів, аби йому віддячити. Необхідно лише, щоб ви самі засвідчили йому свою дружбу. І потім, байдуже – бідний чи багатий прохач, Дон Корлеоне візьме близько до серця його турботи. І усуне все, що завдає йому горя. Якої винагороди він потребує? Дружби, шанобливого титулу «Дон» та іноді теплішого звернення «Хрещений Батько». І, певне, для засвідчення цієї поваги, а не для якогось там зиску, просто як скромний даруночок – галон вина власного виробництва чи кошик наперчених «тараллес», випечених спеціально для окраси його різдвяного столу. Само собою вважається ознакою доброго тону нагадувати, що ви його боржник і що він має право будь-коли попросити у вас сплати цього боргу якоюсь невеличкою послугою.

Сьогодні, у такий визначний день, день весілля доньки, дон Віто Корлеоне стояв біля дверей свого будинку на Лонг-Біч і вітав гостей. Усі вони були йому добре знані, і на кожного він міг покластися. Багато хто своїм успіхом у житті завдячував донові Корлеоне і з такої доброї нагоди дозволяв собі трохи по-панібратському називати його в очі «Хрещеним». Навіть люди, що прислужували на цьому святі, були його приятелями. За буфетом стояв давній товариш; подарунком його стали, власне, всі напої на весіллі та його велика майстерність у цих справах. Офіціантами були друзі синів дона Корлеоне. Наїдки в саду на столах приготувала дружина дона з приятельками, а одноакровий садочок прикрасили весільними гірляндами нерозлучні подружки молоді.

Дон Корлеоне приймав з однаковим виявом прихильності геть усіх – багатих і бідних, могутніх і мізерних. Він не зневажав нікого – така-бо в нього вдача. І гості так голосно захоплювалися його чудовою поставою у смокінгу, що людина невтаємничена могла б залюбки визнати дона за щасливого жениха.

Разом із ним коло дверей стояли два з трьох його синів. На старшого, Сантіно, якого всі, окрім батька, звали Сонні, літні італійці поглядали з підозрою, зате молодші – із захопленням. Як на американця першого покоління, та ще італійського походження, Сонні був зависокий, майже шести футів заввишки, і видавався ще вищим через свою густу, кучеряву чуприну. Він мав обличчя перерослого купідона – з правильними рисами, але з товстими, гарно вигнутими чуттєвими губами, з ямочкою на підборідді, що надавала обличчю якогось сороміцького вигляду. Сонні був дебелий, мов бугай, і невтомний у любовях. Усі знали, як щедро наділила його природа: дружина-мучениця згадувала про шлюбне ложе з таким трепетом, як у давнину невірні про неминуче боже покарання. Подейкували, що коли він у юні роки навідувався до будинків із сумнівною славою, навіть найвідчайдушніші й найсміливіші повії, віддаючи із шанобливим острахом належне його величезній чоловічій прикрасі, вимагали подвійну ціну.

На весіллі декотрі широкороті молоді матрони з пишними стегнами вже міряли Сонні спокійно-упевненими поглядами.

Однак наразі вони дарма марнували час. Хоч на весіллі були його дружина й трое малих дітей, Сонні Корлеоне сьогодні мав плани щодо Люсі Манчіні, дружки своєї сестри. Ця дівчина в рожевій сукні, з короною квітів у лискучому чорному волоссі сиділа в садку за столом і добре знала про наміри Сонні, бо пускала йому бісики весь тиждень перед весіллям, а

сьогодні вранці біля вітваря стиснула йому руку. Чи може дівчина зробити щось більше?

Її не турбувало, що він ніколи не зможе бути такою великою людиною, як його батько. Сонні Корлеоне мав силу й відвагу. До того ж він був щедрий, усі визнавали, що його серце таких же великих розмірів, як і його кабака. Щоправда, Сонні бракувало батькової врівноваженості, його запальна вдача не раз призводила до необачних вчинків. Хоч він добре допомагав батькові у справах, чимало сумнівалося, що Сонні стане батьковим наступником.

Таку дитину, як другий син Дона – Фредеріко, – його звуть також Фредді, або Фредо, – кожен італієць вихваляв до небес. Слухняний, старанний, завжди готовий до послуг татові, він жив ще в батьківському домі, хоч йому вже виповнилося 30 років. Був невисокий, кремезний, не такий вродливий, але все з тією ж корлеонівською головою купідона, кучерявою кучмою над круглим обличчям і повними, гарно вигнутими губами донизу кутиками. Правда, у Фредді губи були не чуттеві, а ніби викарбувані з граніту. Схильний до суворості, він став надійною підпорою для батька, ніколи не перечив йому, не докучав скандальними пригодами з жіноцтвом. Але, попри всі ці чесноти, Фредді бракувало того особистого чару, тієї тваринної сили, такої необхідної, щоб керувати людьми, тож вважали, що йому теж навряд чи доведеться успадкувати родинне діло.

Третій, наймолодший син, Майкл Корлеоне, не стояв із батьком і з братами, а сидів за столом у найдальшому кутку саду. Але й там його не оминала пильна увага друзів їхньої родини.

Майкл Корлеоне відмовився йти шляхом свого великого батька. Він не мав кудлатої голови купідона, як його брати, і лискуче чорне волосся лежало рівно, майже не завиваючись. Колір його шкіри, чистий оливково-смаглявий, був би гарний як для дівчини. Врода Майклова була надто тендітна. Дон Корлеоне свого часу непокоївся щодо мужності свого найменшого сина. Та ці сумніви розвіялися самі собою, коли Майклові минуло сімнадцять.

Тепер цей найменший син сидів за столом у найдальшому куточку саду, виказуючи в такий спосіб своє умисне відчуження від батька й родини. Поруч із ним сиділа дівчина, американка, про яку, безперечно, всі чули, але якої до сьогоднішнього дня ніхто не бачив. Звичайно, Майкл виявив належну чемність і познайомив її з усіма гостями на весіллі й з усіма родичами. Вона не дуже сподобалась їм: занадто тендітна і білошкіра, обличчя занадто розумне як для жінки, а манери занадто вільні як для дівчини. Її ім'я теж було незвичне для їхнього слуху: вона звалася Кей Адамс. Якби вона сказала їм, що її родина осіла в Америці два століття тому і що її ім'я найзвичайнісіньке, вони б тільки стенули плечима.

Гості помітили, що дон не звертає особливої уваги на третього сина. Майкл був його улюбленцем до війни і, очевидно, став би у слухний час спадкоємцем родинного діла. Наділений спокійною силою й розумом свого великого батька, він мав природжений хист поводитися так, що люди не могли не поважати його. Та коли розпочалася Друга світова війна, Майкл Корлеоне пішов добровольцем у морську піхоту. Пішов, знехтувавши явно батькову волю.

Дон Корлеоне не мав ані бажання, ані наміру допустити, щоб його сина вбили за чиїсь чужі для нього інтереси. Лікарям дали хабарі, були укладені таємні домовленості. Витрачалися грубі гроші, щоб уникнути призову на службу. Але Майклові виповнився двадцять один рік, і вже нічого не можна було зробити проти його волі. Тож він записався до війська і воював на Тихому океані. Дослужився до капітана й отримав кілька медалей. 1944 року портрет Майкла з описом його подвигів надрукували в журналі «Лайф». Хтось із знайомих показав донові Корлеоне журнал (удомо цього зробити не посміли). Дон зневажливо посопів і сказав: «Стільки чудес наробив – і казна для кого».

Коли Майкла Корлеоне на початку 1945 року демобілізували видужувати після серйозного поранення, він і гадки не мав, що це влаштував його батько. Побувши кілька тижнів удомо й нікого не спитавши, Майкл вступив до Дартмутського коледжу в Ганновері, штат Нью-Гемпшир, і знову залишив батьківський дім. А тепер він приїхав на сестрині весілля і заразом хотів показати свою майбутню дружину – оцю безбарвну американочку.

Майкл Корлеоне розважав Кей Адамс, оповідаючи їй короткі історії про найколеритніших весільних гостей. Його тішило, що їй ці люди здаються екзотичними. Як завжди, його чарувала її загострена цікавість до всього нового і невідомого. Зрештою, її увагу привернула невелика купка чоловіків довкола дерев'яного барильця з вином домашнього виробництва. То були Америкіо Бонасера, пекар Назоріне, Антоні Коппола й Лука Бразі. Спостережлива дівчина відразу помітила, що ці четверо мали не дуже щасливий вигляд. Майкл посміхнувся: «Авжеж. Чекають на приватне побачення з батьком. Проситимуть допомоги». І справді, легко було помітити, що їхні погляди прикуті до дона.

Дон Корлеоне ще зустрічав гостей, коли над'їхав чорний «Шевроле» й спинився віддалік на заасфальтованій алеї. Двое на передньому сидінні видобули з кишень блокноти і, анітрохи не криючись, почали записувати номери автомобілів, що стояли біля під'їзду. Сонні обернувся до батька й сказав:

– Не інакше як лягаві.

– Вулиця мені не належить. Хай собі роблять, що хочуть, – відповів недбало дон Корлеоне, знизавши плечима. Тлусте, схоже на Купідона обличчя Сонні почервоніло від злості.

– У цих задрипаних байстрюків ні поваги, ні совісті.

Він зійшов по східцях і рушив алеєю до чорної машини. Підійшовши, нахилив розлючене обличчя впритул до водієвого, але той не відсахнувся, а лише розкрив свій гаманець і показав зелененьку картку-посвідчення. Сонні мовчки відступив, потім сплюнув, навмисне поцілвши в задні дверцята, і пішов назад. Йому хотілося, щоб водій виліз із машини і пішов за ним алеєю, однак цього не сталося. Повернувшись, Сонні сказав батькові:

– Це з ФБР. Записують номери всіх машин. Байстрюки шмаркаті!

Донові Корлеоне зайве було казати, хто це. Найближчим й найдовіренішим друзям порадили приїхати на весілля чужими машинами, і, хоч дон не

схвалював безглузлого вибуху синові злості, однак уся сценка була йому корисна. Вона мала переконати непроханих гостей, що на них не чекали і до їхньої появи не готувалися. Тому, власне, дон не розсердився. Він-бо давно зрозумів: суспільство завдає кривд, які доводиться терпіти, тішачись через усвідомлення того, що й наймізернішій людині, якщо вона не ловить гав, колись неодмінно трапиться нагода помститися наймогутнішій. Свідомий цього, дон Корлеоне завжди залишався спокійно-розважливим, що так широко захоплювало його друзів.

Тим часом у садку за будинком заграва квартет джазових музикантів. Усі гості вже з'їхалися. І дон Корлеоне, геть забувши про непроханих прибульців, разом із двома синами подався до весільних столів.

У великому саду зібралися сотні гостей; одні танцювали на дерев'яному помості, густо всіяному квітами, інші сиділи за довгими столами, що вгиналися від запашних страв і здоровенних глеків домашнього вина. Наречена, Конні Корлеоне, у всій пишноті сиділа за окремим столом, на узвишші, поряд свого молодого, дружок і свідків. Усе – як у старому італійському селі. Молода, звичайно, воліла б зробити все не так, але поступилася й згодилася на це «свиняче» весілля, аби розрадити батька, не вдоволеного, що вона вибрала собі такого чоловіка.

Наречений, Карло Ріцці, був не чистий сицилієць – лише батько походив із Сицилії, а мати з Північної Італії. Від матері він успадкував біляве волосся й блакитні очі. Рідні мешкали в штаті Невада, а Карло виїхав звідти через якесь дрібне непорозуміння із законом. У Нью-Йорку він зустрівся із Сонні Корлеоне й познайомився з його сестрою. Звісно, дон Корлеоне послав довірених людей у Неваду, і ті повідомили, що незгоди Карло з поліцією полягали в хлопчачій необережності зі зброєю, але все можна легко затерти, очистивши хлопцеві репутацію. Посланці привезли також докладні відомості про справи в тамтешніх легальних гральних домах; ті відомості вельми зацікавили дона, і він тепер часто про них думав. Однією із ознак його величчя було те, що дон із усього вмів здобувати гроші.

Конні Корлеоне важко було назвати дуже принадною – худа й нервова, вона обіцяла згодом перетворитися на сварливу бабу. Але сьогодні, вбрана в білу весільну сукню, осяяна любовними сподіваннями, вона аж промінилася й була майже гарною. Під дерев'яним столом її рука лежала на м'язистому стегні молодого. Її купідонні уста, теж чуттєво вигнуті, посилали йому повітряні поцілунки.

Конні він здавався надзвичайно вродливим. Ще зовсім юнаком Карло Ріцці працював на вільному повітрі в пустелі – то була важка фізична праця. Тепер він мав дужі ручиська, його плечі аж випиралися з весільного смокінга. Карло зазирнув у захоплені очі нареченої й налив вина в її келих. Він був підкреслено уважний до неї, наче обое були акторами на сцені. Але його погляд раз у раз спинявся на величенькій шовковій сумці, яку молода перекинула через праве плече, повну конвертів із грішми. Скільки там? Десять тисяч? Двадцять? Карло Ріцці всміхнувся. Це лише початок. Адже він бере дружину з королівської сім'ї. І вона має подбати про нього.

В юрмі гостей до цієї ж таки сумки придивлявся вичепурений молодик із прилизаною голівкою, схожий чимсь на тхора. Більше за звичкою Полі Гатто

прикидав, як би йому поцупити оту набиту грішми торбинку. Його розважала сама думка про це, хоча він і розумів, що вона є дурною, невинною фантазією, на кшталт того, як малі діти уявляють, ніби розбивають танки зі своїх іграшкових пістолетів. Він стежив, як його бос, огрядний, уже немолодий Пітер Клеменца кружляв дівчат на дерев'яному танцювальному помості в завзятій простацькій тарантелі. Гості аплодували високому гладунові Клеменці, що танцював відчайдушно й майстерно, хтиво назираючи своїм черевом на груди молодших і стрункіших партнерок. Старші жінки хапали його за руки, зваблюючи на наступний танець. Молодші чоловіки шанобливо звільнили майданчик і приляскували в долоні у такт запальній мелодії мандолін. Коли нарешті Клеменца впав на стілець, Полі Гатто приніс йому келих крижаного вина й витер спітніле чоло своїм шовковим носовичком. Клеменца припав до вина й пив, відсапуєчись, наче кит. Але замість подяки він сухо кинув Полі:

– Хіба тебе поставили визначати переможця на танцях? Роби своє. Обійди все навколо і пильнуй, щоб було о'кей.

Полі зник у натовпі.

Джаз спинився перепочити й закусити. Один молодик, Ніно Валенті, підняв залишену музикантами мандоліну, поставив ліву ногу на стілець і заспівав вульгарну сицилійську любовну пісеньку. У Ніно Валенті було гарне, хоча і припухле від постійного пияцтва обличчя. Він і тепер, власне, був уже напідпитку і, виспівуючи ліричні непристойності, пускав очима бісики. Жінки відчайдушно й весело вищали, чоловіки ж підхоплювали останнє слово кожного куплета.

Дон Корлеоне, людина навдивовижу суворої моральності у таких справах, хоч його тілиста дружина весело вищала разом із іншими, тактовно відійшов до будинку. Побачивши це, Сонні Корлеоне пропхався до столу нареченої й сів поруч молоденької дружки – Люсі Манчіні. Все гаразд, їм ніщо не заважає. Його дружина на кухні закінчує прикрашати коровай. Сонні шепнув щось на вухо дівчині, і та підвелася. Сонні переcheкав кілька хвилин і пішов слідом, зупиняючись то там, то тут погомоніти з гостями.

Усі очі стежили за ними. Дружка, широко американізована трирічним навчанням у коледжі, була дівчиною достиглою і вже мала певну славу. Весь час, поки готували весілля, вона фліртувала із Сонні, діймаючи його ушипливими жартами, які вважала дозволеними, бо Сонні, як дружка молодого, був її партнером. І ось, притримуючи поділ рожевої сукні, вона ступила до будинку з удавано-невинною усмішкою на устах і легко збігла сходами до ванної кімнати. Там вона побула хвилю. Коли вона вийшла, Сонні Корлеоне уже стояв на площадці перед нею. Він жестом поманив її вгору.

Крізь зачинене вікно кабінету дона Корлеоне на весілля в завітчаному гірляндами саду дивився Томас Хейген. Всі стіни позаду нього були заставлені юридичною літературою. Хейген працював адвокатом дона, виконував обов'язки «консільйорі», тобто радника, а отже, посідав найважливіше після самого дона місце в «родинному бізнесі». У цій високій кімнаті вони з доном вирішили багато заплутаних проблем, тож, помітивши, що Хрещений Батько залишив гостей і пішов у дім, він зрозумів: весілля чи не весілля, а сьогодні доведеться трохи попрацювати. Дон зайде до нього. Потім Хейген побачив, як Сонні Корлеоне шепнув щось на вухо Люсі Манчіні

та яку невеличку комедію вони обоє розіграли дорогою до будинку. Хейген гмукнув. Чи варто казати про це донові? І вирішив, що не варто. Підійшовши до стола, він узяв написаний від руки список осіб, яким дозволено було зустрітися з доном Корлеоне приватно. Коли дон зайшов до кімнати, Хейген простяг йому список. Корлеоне кивнув головою і сказав:

– Бонасера лиши насамкінець.

Через скляні французькі двері Хейген вийшов прямо в сад, де коло барильця з вином чекали прохачі. Він поманив гладкого Назоріне.

Дон Корлеоне зустрів пекаря обіймами. Змалечку, ще в Італії, вони гралися разом, товаришували й потому. І тепер на Великдень дон Корлеоне неодмінно одержував свіжі сирні й пшеничні паски з колесо вантажної машини завбільшки, з хрусткою, помащеною жовтим скоринкою. На Різдво і на дні народження повага Назоріне виявлялася в розкішних тортах, щедро оздоблених кремом. Усі ці довгі роки, чи добре велися справи, чи погано, Назоріне акуратно сплачував внески до створеної доном ще замолоду профспілки пекарів і ніколи не просив про жодну послугу, за винятком хіба купівлі під час війни на чорному ринку цукрових карточок. Аж ось настав час для нього заявити про свої права відданого друга, і дон Корлеоне радо виконає його прохання.

Пригостивши пекаря сигарою «Ді Нобілі» й чаркою золотавої «стрєга», він підбадьорливо поклав руку йому на плече. Так завжди виявлялася донова людяність. З гіркого досвіду він добре знав, яка сміливість потрібна людині, щоб зважитися просити допомоги в іншій людині.

Пекар оповів про притичину своєї доньки з Енцо. Гарний італійський хлопчина із Сицилії потрапив у полон до американців, прибув до Сполучених Штатів як військовополонений, дав слово працювати допомагати нашій країні у війні! Чисте й благородне кохання спалахнуло між чесним Енцо та його скромною донькою Катаріною, проте війна закінчилася, бідного хлопця відішлють до Італії, а донька Назоріне неминуче помре, адже її серцю несила витримати цю розлуку. Лише Хрещений Батько Корлеоне може допомогти нещасним. Він їхня остання надія.

Дон продовжував тримати руку на плечі Назоріне і підбадьорливо кивав. Коли пекар скінчив, дон Корлеоне всміхнувся і сказав:

– Любий друже, забудь про свої турботи.

А потім докладно пояснив, як належить учинити. Треба надіслати петицію членові конгресу від їхньої округи. Той винесе на розгляд спеціальну постанову про надання Енцо американського громадянства. Конгрес напевне схвалить таку постанову. Там же рука руку мие. Звісно, уточнив дон Корлеоне, це робиться не задарма. На сьогодні середня ціна такої справи – дві тисячі доларів. Він, дон Корлеоне, забезпечить успіх і сам передасть кому треба плату. Чи пристав його друг на таку пропозицію?

Пекар енергійно закивав головою. Він і не сподівався, що таку велику послугу йому зроблять задарма. Звісно, спеціальна постанова конгресу коштує недешево.

Назоріне дякував майже зі слізьми. Дон Корлеоне провів його до дверей, запевнивши, що компетентні люди навідаються до пекарні, щоб домовитися про всі подробиці й заповнити потрібні документи. Пекар розчулено обійняв його, перш ніж вийти в сад.

Хейген усміхнувся донові:

– Непогане капіталовкладення для Назоріне. Заразом добув зятя й дешевого довічного помічника в пекарні. І все лише за дві тисячі доларів. – Хвилинку помовчавши, він запитав:

– Кому доручити цю справу?

Дон Корлеоне замислено наморщив чоло.

– Тільки не нашому селякові. Доручи краще євреєві із сусідньої округи. У нього змінилася адреса. Тепер, певно, буде багато таких випадків – війна закінчилася. Нам треба мати більше людей у Вашингтоні, щоб обслужити потік прохань і не підвищити ціни.

Хейген зробив позначку в блокноті.

– Не через конгресмена Лютеко. Спробуй через Фішера.

У другого прохача, покликаного Хейгеном, справа була зовсім проста. Він звався Антоні Коппола; замолоду дон Корлеоне працював з його батьком на залізничних станціях. Копполі бракувало п'ятсот доларів для відкриття своєї піцерії – на перший внесок за обладнання й спеціальну піч. З певних причин, про які прохач не хотів говорити, він не мав кредиту. Дон поліз у кишеню й дістав пачку банкнот. Та їх виявилось замало. Він скривився і кинув до Тома Хейгена:

– Позич мені сто доларів, поверну в понеділок, коли візьму гроші в банку.

Прохач поривався заперечити, він, мовляв, обійдеться і чотирма сотнями, але дон Корлеоне поляскав його по плечу й сказав, ніби виправдовуючись:

– Треба ж підкотитися цьому весіллю – я трохи розтратив готівку. – І разом з Хейгеновими передав Антоні Копполі стос банкнот.

Хейген дивився на цю сцену з мовчазним захопленням. Дон завжди навчав: якщо виявляєш щедрість, не завадить підкреслити, що ти щедрий не взагалі, а конкретно до цієї людини. Як приємно має бути Антоні Копполі, що сам дон Корлеоне мусив позичити грошей, щоб врятувати його, Антоні Копполу. Коппола добре знав, що дон мільйонер, але не в тому річ. Скажіть, чи багато мільйонерів охоче завдають собі бодай трохи мороки, щоб допомогти своєму бідному другові?

Дон запитливо підвів голову.

– Луки Бразі, – сказав Хейген, – у списку немає, але він хоче зустрітися з вами. Знаючи, що прилюдно йому цього робити не випадає, він хотів би привітати вас віч-на-віч.

Здається, вперше за день дон виглядав незадоволеним.

– Чи конче треба?

Хейген стелує плечима.

– Ви знаєте його краще. Він вельми вдячний за запрошення на весілля, бо ніколи не сподівався. Напевне, хоче висловити свою вдячність.

Дон Корлеоне кивнув і дав знак, щоб покликали Луку Бразі.

У саду Кей Адамс, здивована виразом несамовитої люті на обличчі Луки Бразі, запитала про цього чоловіка. Майкл привів Кей на весілля, щоб вона помалу, по можливості без великого потрясіння, дізналася правду про його батька. Адже досі вона, здається, вважала дона лише не зовсім чесним бізнесменом та й годі. Майкл вирішив хоча б непрямо відкрити їй частину правди. Він пояснив, що Лука Бразі – один із тих людей, кого найбільше боялися в злочинному світі на Східному узбережжі. Кажуть, що він має великий хист виконувати доручені вбивства самостійно, без помічників, тому його майже неможливо викрити й засудити.

Майкл скривився й додав:

– Не можу сказати, чи це правда. Знаю лише, що в нього якась приязнь із моїм батьком.

Вперше Кей почала щось розуміти. Вона спитала трохи недовірливо:

– Невже ти натякаєш, що на твого батька працюють такі люди?

«Хай йому грець», – подумав Майкл і прямо сказав:

– Років із п'ятнадцять тому когось закортіло відбити у батька імпорт маслинової олії. Його пробували вбити і справді трохи не вбили. Тоді за тих людей взявся Лука Бразі. Кажуть, що він уколошків шістьох за два тижні, і на цьому скінчилася відома «маслинова олійна війна».

Він посміхнувся, ніби сказав якийсь жарт.

Кей здригнулася.

– Гангстери стріляли у твого батька?

– П'ятнадцять років тому, – відповів Майкл. – Але опісля все втихомирилося.

Він злякався, що відкрив їй більше, ніж слід.

– Ти хочеш мене перелякати? Щоб я не вийшла за тебе? – Кей засміялась і штовхнула його ліктем під бік. – Ну і хитрий же ти.

Майкл усміхнувся їй у відповідь.

– Я просто хочу, щоб ти подумала як слід.

– Невже він справді вбив шістьох чоловік?

– Так писали в газетах, хоча ніхто цього не довів. Але з ним пов'язана й інша подія – про ту ніколи не розповідають. Це буцімто настільки жаклива історія, що навіть батько не любить говорити про неї. Том Хейген знає ту пригоду, але він теж не хоче розказати мені. Колись я жартوما запитав у нього: «Коли вже я виросту настільки, щоб дізнатися ту історію про Луку?» І Том сказав: «Коли тобі стукне сто років».

Майкл надпив вина зі свого келиха.

– Ото, певно, історія! Та й сам Лука, видно, добра штучка.

Лука Бразі й справді міг би налякати хоч і самого чорта в пеклі. Невисокий, кремезний, головатий, він уже своєю появою викликав якусь тривогу і страх. На обличчі його застиг вираз звірячої люті. Очі в нього були карі, але не теплого відтінку, зазвичай властивого карим очам, а швидше якогось мертвотно-бурого. Уста – не стільки жорстокі, скільки безживні, тонкі й бліді, наче гумові, і кольору телятини.

Про жорстокість Бразі розповідали неймовірні страхіття, а його відданість дону Корлеоне стала легендарною. Лука Бразі був однією з великих підвалин, на яких височіла піраміда дозової могутності. Люди його гатунку – велика рідкість.

Лука Бразі не боявся ні поліції, ні суспільства, ні бога, ні чорта, не боявся й не любив людей. Предметом свого страху й любові він обрав – саме обрав – дону Корлеоне. Впущений до дону, жакливий Лука шанобливо застиг. Затинаючись, висловив пишні поздоровлення й щирі побажання, щоб першою дитиною був хлопчик. Потому подав донові конверт, набитий готівкою, – подарунок молодим.

Це було те, що він хотів вчинити. Хейген помітив зміну в обличчі дону Корлеоне. Дон приймав Бразі, як король приймає підданого, що зробив йому величезну послугу, – без фамільярності, однак із царською повагою. Кожним рухом, кожним словом дон Корлеоне доводив Луці Бразі, що його цінують. Він не виказав ані найменшого здивування тим, що весільний подарунок вручають особисто йому. Він розумів.

Безперечно, у цьому конверті виявилось більше грошей, ніж у будь-якому іншому. Бразі не одну годину обмірковував суму, гадаючи, скільки могли подарувати інші гості. Він хотів бути найщедрішим, хотів показати, що його повага найбільша, і тому вручив свій конверт особисто самому донові – нетактовність, яку дон оминув у своїх пишних висловах подяки. Хейген бачив, як з обличчя Луки Бразі сходила маска люті й воно сповнювалося гордістю та задоволенням.

Вже йдучи до дверей, які Хейген тримав відчиненими, Бразі поцілував донову руку. Хейген завбачливо обдарував Бразі дружньою посмішкою, на яку кремезний чоловік відповів, увічливо розтягнувши бліді, кольору телятини гумові губи.

Коли двері зачинилися, дон Корлеоне зітхнув з полегкістю. Бразі був єдиною людиною у світі, яка могла примусити його нервуватися. Лука був неначе якась стихійна сила, яку неможливо опанувати до кінця. З ним слід було поводитись, як із динамітом, обережно. Дон повів плечима. Навіть динаміт у разі потреби можна підірвати, не ушкодившись. Він подивився запитливо на Хейгена:

– Залишився лише Бонасера?

Хейген кивнув головою. Дон Корлеоне сказав, подумавши:

– Перш ніж увести його, поклич Сантіно. Хай дечого навчиться.

У саду Хейген заклопотано розглянувся, де Сонні Корлеоне. Він порадив Бонасера не нервуватися й підійшов до Майкла Корлеоне та його дівчини.

– Ти не бачив десь тут Сонні?

Майкл заперечливо похитав головою. «От чорт, – подумав Хейген, – якщо Сонні ще й досі махає дружку, з цього може вийти неабиякий клопіт. І його жінка, і сім'я цієї дівчини можуть призвести до катастрофи».

Стурбований, він поспішив до входу, куди, як він бачив, зник Сонні десь із півгодини тому.

Дивлячись услід Хейгенові, що заходив у будинок, Кей Адамс запитала Майкла Корлеоне:

– Хто він? Ти казав, що це твій брат, але у нього інше прізвище, та й зовні він не схожий на італійця.

– Том живе у нас із дванадцяти років, – сказав Майкл. – Його батьки померли, і він, хворий на трахому, тинявся вулицями. Якось увечері Сонні привів його, відтоді Том і залишився. Йому не було куди податися. Так і жив у нас, поки не одружився.

Повідомлення заінтригувало Кей Адамс.

– Як романтично! Твій батько, певно, добросердий чоловік. Щоб отак прийняти когось у сім'ю, коли у самого стільки дітей.

Майкл не став пояснювати, що сім'я з чотирма дітьми вважається серед італійських іммігрантів невеликою. Він просто сказав:

– Тома не прийняли за сина. Він жив у нас, та й годі.

– О, – здивувалася Кей, – а чому ви його не всиновили?

Майкл засміявся.

– Бо батько сказав, що було б негарно міняти прізвище Тома. Неввічливо щодо його рідних.

Вони побачили, як Хейген провів Сонні через скляні двері до кабінету дона, а потім поманив пальцем Америкі Бонасера.

– А чого ці люди надокучають твоєму батькові зі своїми справами у такий день? – запитала Кей.

Майкл знову засміявся.

– Бо вони знають: за традицією жоден сицилієць не може відмовити прохачеві в день весілля його дочки. І той не сицилієць, хто не скористається з цього.

Люсі Манчіні підняла з підлоги поділ рожевої сукні й поспішила сходами вгору. Важке купідонове обличчя Сонні Корлеоне, червоне й непристойне від п'яної жаги, злякало її, але саме заради такого кінця вона чіплялася до нього весь останній тиждень. Дві любовні пригоди в коледжі не дали Люсі ніякої насолоди, і жодна з них не тривала більше тижня. Під час сварки другий коханець промимрив їй щось на зразок того, що вона «там дуже велика». Люсі зрозуміла й аж до закінчення коледжу навідріз відмовлялася від побачень.

Влітку, коли готувалися до весілля її кращої подруги Конні Корлеоне, Люсі наслухалася пліток про Сонні. Якось у неділю після обіду на кухні у Корлеоне дружина Сонні, Сандра, розбалакалася. Сандра – добродушна вульгарна жінка, народилася в Італії, її привезли до Америки ще маленькою. Міцна, з великими грудьми, вона за п'ять років заміжжя народила трьох дітей. Сандра та й інші жінки залякували Конні страхіттями першої шлюбної ночі.

– Боже, – хихикнула Сандра, – коли я вперше побачила цю штуку в Сонні та уявила, що він робитиме зі мною, я заверещала як різана. Після першого року мої нутрощі розлазилися, наче розварені макарони. А коли почула, що він таскається по дівчатах, я пішла в церкву й поставила свічку.

Усі весело розсміялися, а в Люсі немов електричний струм пробіг між ногами.

А тепер, коли вона бігла вгору до Сонні, потужний спалах жадання охопив її тіло. На площадці Сонні схопив її за руку й штовхнув у порожню спальню. Коли за ними зачинилися двері, вона вже ледве могла стояти на ногах. На губах відчула губи Сонні з присмаком гіркого паленого тютюну. Вона розтулила уста. І тієї ж миті відчула, як його рука проникла під її убрання весільної дружки, почула тріск тканини, відчула між ногами його велику теплу долоню, що, рвучи сатинові трусики, тяглася пестити її потаємні місця. Вона обхопила його за шию і повисла на ньому, а він хапливо розстібував свої брюки. А тоді підвів долоні під її сідниці й підняв її. Підскоком вона обвила його ногами над стегнами і всмоктувала його язик, що вже був в її роті. Він шаленим ривком посунув на неї, а її голова вдарилась об двері. Люсі відчула, як щось гаряче протиснулося між її стегнами. Її права рука впала з його шиї, щоб спрямувати, і обхопила величезну, переповнену кров'ю, жилаву жердину, що нетерпеливилася в її руці, немов жива істота. Мало не ридаючи від вдячного екстазу, Люсі увела її у свою вогку, набряклу плоть. Їй перехопило дух від тиску входження, від неймовірної насолоди, її ноги підтяглися майже до шиї, його

блискавичні, дикі, незчисленні поштовхи передавали їй тілу солодкий трепет, вона вигиналася, піднімаючи таз усе вище й вище, аж поки відчула вперше у житті несамолюбий оргазм, відчула, як він обм'як, а тоді – повільне стікання сімені по стегнах. Її ноги спроквола розімкнулись і посунулись униз, аж поки досягли підлоги. Бездиханні, вони стояли, притиснувшись одне до одного.

Вони б стояли так ще деякий час, але у двері тихо постукали. Сонні гарячково застібнувся, водночас притримуючи двері, щоб їх не відчинили. Люсі нестямно, розриваючи зверху-вниз, поправляла свою рожеву сукню й злодійкувато нишпорила очима, але річ, яка принесла їй таку втіху, вже сховалась у пуританських чорних одягах.

Потім почувся притишений голос Тома Хейгена:

– Сонні, ти там?

Сонні зітхнув із полегкістю:

– Так, Томе. Що сталося?

Том так само тихо відповів:

– Дон кличе тебе до себе в кабінет. Негайно.

Вони чули, як він пішов. Сонні пере чекав хвилику, міцно поцілував Люсі в уста, вислизнув із дверей і подався слідом на Хейгеном.

Люсі зачесалася, оглянула вбрання, підсмикнула бретельки, поправила підв'язки. Усе тіло було наче побите, губи припухли й горіли. Вона вийшла з кімнати і, відчуваючи липку мокрість між ногами, не зайшла до ванної підмитися, а подалася в сад і сіла на своє місце за столом нареченої. Конні сердито спитала:

– Люсі, де ти була? Ти наче п'яна. Нікуди не відходь від мене.

Русявий наречений налив Люсі келих вина й усміхнувся по-змовницькому. Хай собі. Люсі піднесла темно-червоний виноградний сік до спраглої рота й випила. Вона все ще відчувала липку мокрість між ногами і звела їх до купи. Тіло її тремтіло. П'ючи, вона крізь скло келишка жадібно шукала очима Сонні Корлеоне. Їй не хотілося бачити нікого іншого. Люсі лукаво прошепотіла на вухо Конні:

– Ще кілька годин – і ти знатимеш, що воно таке.

Конні захихотіла. У зрадницькому триумфі Люсі смиренно склала на столі руки з таким виглядом, ніби їй пощастило украсти у нареченої якусь коштовність.

Амеріго Бонасера зайшов слідом за Хейгеном у наріжну кімнату й побачив за столом дону Корлеоне. Сонні Корлеоне стояв біля вікна й дивився у сад. Вперше за цей вечір дон поводився холодно. Він не обняв гостя, не потис йому руки. Блідий власник похоронного закладу був запрошений на побачення

завдяки своїй жінці, найближчій приятельці до нової дружини. Сам Америкіо Бонасера аж ніяк не тішився приязню дон Корлеоне.

Бонасера почав своє прохання здалеку й досить хитро:

– Вибач моїй дочці, хрещениці твоєї дружини. Не змогла вона сьогодні прийти, щоб виказати повагу твоїй родині, бо ще й досі лежить у лікарні. – Він зиркнув на Сонні Корлеоне і Тома Хейгена, аби показати, що не хотів би говорити при них. Але дон був невблаганний.

– Усі ми знаємо про нещастя твоєї дочки, – відповів дон Корлеоне. – Якщо я можу чимось допомогти їй, ти лише скажи. Адже моя дружина – її хрещена мати. Я ніколи не забував про цю честь. – Це була шпилька. Власник похоронного закладу ніколи не називав дон Корлеоне хрещеним батьком, як вимагав звичай.

Сполотнілий Бонасера спитав прямо:

– Чи можна поговорити з тобою без свідків?

Дон Корлеоне заперечливо хитнув головою.

– Я довіряю цим людям своє життя: вони для мене як дві праві руки. Я не можу їх образити, відіславши геть.

Власник похоронного закладу на мить заплющив очі, а потім почав говорити спокійним голосом, яким звук утішати нещасних.

– Я виховав свою доньку за американськими звичаями, бо вірю в Америку, Америка дала мені успіх і маєток. Я давав волю моїй доньці, а разом з тим навчав її ніколи не безчестити родини. Вона знайшла собі кавалера, не італійця. Ходила з ним у кіно. Гуляла пізно. Він так і не зайшов познайомитися з нами. Я терпів це, не протестуючи, і тут моя вина. А два місяці тому він повіз її на прогулянку. З ним був його товариш. Вони напоїли її й намагалися скористатися з цього. Вона пручалася. Вона захищала свою честь, її побили. Як собаку. Коли я прийшов до лікарні, у неї під очима були синці. Ніс переламаний. Перебиту щелепу довелося скріплювати дротом. Вона гірко плакала від муки. «Тату, тату, нащо вони так зробили? Навіщо вони зробили таке зі мною?» І я теж плакав. – Бонасера не міг говорити далі, бо він знову плакав, хоча голос і не виказував його почуттів.

Дон Корлеоне, ніби мимоволі, зробив співчутливий жест, і Бонасера повів далі, – тепер його голос був перейнятий стражданням:

– Чому я плакав? Вона була для мене як світ у віконці. Чемна, люба дитина. Вродлива дівчина. Довіряла людям, а тепер уже ніколи не зможе довіряти. І ніколи вже не буде вродливою. – Він тремтів, а бліде обличчя налилося кров'ю, аж пашіло. – Я заявив у поліцію, як порядний американець. Обох хлопців заарештували. Їх судили. Докази були незаперечні, і їх визнали винними. Суддя присудив їм по три роки ув'язнення, але умовно. Вони вийшли на волю того самого дня, а я стояв у залі суду, як дурень, і ці виродки глузували з мене. Тоді я сказав дружині: «Треба йти по справедливість до дон Корлеоне».

Дон схилив голову з повагою до горя чоловіка. Та коли він заговорив, його слова відгнали холодом ураженої гідності.

– А чому ти звернувся до поліції? Чом ти не прийшов до мене відразу?

Бонасера прошепотів майже нечутно:

– Скажи, чого ти хотів би від мене? Скажи чого? Але зроби те, про що я тебе прошу, зроби, благаю.

У його словах було щось майже зухвале. Дон Корлеоне спитав похмуро:

– Про що ж саме?

Бонасера подивився на Хейгена й Сонні Корлеоне і заперечливо хитнув головою. Дон, сидючи за Хейгеновим столом, нахилився до Бонасера. Той мить вагався, а потім нахилився так близько, що його губи майже торкнулися волохатого донового вуха. Дон Корлеоне слухав, як священник на сповіді, дивлячись кудись у далечінь, нерухомо й байдуже. Вони хвилину пробули так, аж поки Бонасера не закінчив шепотіти й не випростався на повний зріст. Дон похмуро подивився на Бонасера. Той, червоний від збудження, незмигтно витримав погляд Корлеоне. Нарешті дон заговорив:

– Я не можу цього зробити. Ти хочеш неможливого.

Бонасера сказав голосно й виразно:

– Я заплачу тобі, скільки захочеш.

Від цих слів у Хейгена нервово смикнулася голова. Сонні Корлеоне склав руки на грудях, саркастично посміхнувся і вперше відірвався від вікна, зацікавившись сценою в кімнаті.

Дон Корлеоне підвівся з-за столу. Його лице ще було незворушне, але голос дзвенів, як холодна смерть.

– Ми багато років знаємо один одного, ти і я, але до сьогодні ти жодного разу не прийшов до мене просити поради чи допомоги. Я ніяк не можу пригадати, коли ти востаннє запрошував мене до себе в гості на чашку кави, хоча моя жінка – хрещена мати твоєї єдиної дитини. Будьмо відверті. Ти знехтував мою дружбу. Ти боявся стати моїм боржником.

Бонасера промимрив:

– Я не хотів клопоту.

Дон підняв руку.

– Помовч. Ти казав, що Америка – це рай. У тебе добре йшли справи, ти добре заробляв і думав, що світ – це спокійне місце, де ти можеш жити собі на втіху. Ти не забезпечив себе вірними друзями. Адже тебе стерегли поліція й суди, якої ж тобі сподіватися шкоди? Тобі не потрібен дон

Корлеоне. Що ж, гаразд. Мені було прикро, але я не нав'язую своїй дружби тим, хто її не цінує, хто невисокої думки про мене.

Дон зробив паузу і ввічливо й саркастично посміхнувся до власника похоронного закладу.

– А тепер ти приходиш до мене і кажеш: «Доне Корлеоне, встанови справедливість». Але ти просиш без належної поваги. Ти прийшов не шукати дружби. Ти прийшов у мій дім у день весілля моєї дочки і просиш про вбивство. – Дон презирливо перекривив прохача. – «Я заплачу, скільки скажеш». Ні-ні, я не ображаюся, але чому ти думаєш про мене так неповажно?

Бонасера крикнув з мукою і відчаєм:

– Америка була доброю до мене. Я хотів стати порядним громадянином. Я хотів, щоб моя дитина була американкою.

Дон схвально ляснув у долоні.

– Добре сказано. Чудово. Так тобі ж немає на що скаржитися. Суддя ухвалив вирок. Америка ухвалила вирок. Захопи для своєї доньки квіти й коробку цукерок, коли підеш навідувати. Її це втішить. І сам будеш задоволений. Зрештою, що такого сталося? Хлопці молоді, добре виховані, один із них син впливового політика. Ні, любий мій Америкі, ти завжди був чесною людиною. Хоча ти й знехтував мою дружбу, я вірю слову Америкі Бонасера більше, ніж будь-чиєму. Тож дай слово, що забудеш про це божевілля. Ти хочеш вчинити не по-американському. Пробач ім. Забудь. Життя повне прикрощів.

Жорстока й презирлива іронія цих слів, стриманий гнів донна зробили нещасного власника похоронного закладу схожим на мокру ганчірку. Та він ще раз насмілювався сказати:

– Я прошу в тебе справедливості.

Дон Корлеоне кинув сухо:

– Суд дав тобі справедливість.

Бонасера вперто похитав головою.

– Ні. Він дав справедливість тим молодикам, а не мені.

Дон кивком голови схвалив це тонке зауваження і запитав:

– Яка ж твоя справедливість?

– Око за око, – сказав Бонасера.

– Ти хотів більшого, – зауважив дон, – адже твоя донька залишилася жива.

Бонасера вичавив із себе:

– То хай тоді вони помучаться, як вона мучиться.

Дон чекав, що він скаже далі. Нарешті Бонасера зібрав свої останні сили й наважився запитати:

– Скільки я маю тобі заплатити?

Це вже був зойк душі.

Дон Корлеоне відвернувся. Це означало, що розмову скінчено. Але Бонасера не ворухнувся.

Зрештою, зітхнувши, як щиросерда людина, яка не може весь час злоститися на заблудлого друга, дон Корлеоне повернувся до власника похоронного закладу, сполотнілого, як трупи, що він їх ховав.

Дон Корлеоне заговорив лагідно й розсудливо.

– Чому ти боявся довіритися мені? Ти пішов до суду й чекав кілька місяців. Витратив гроші на адвокатів, хоч вони знали наперед, що тебе пошиють у дурні. Ти прийняв вирок від судді, що продав себе, як найпослідуща вулична хвойда. Були роки, коли ти потребував грошей. Ти звертався до банків і платив грабіжницькі проценти, чекав, як жебрак із капелюхом у руці, поки вони рознюхували, устроювали ніс трохи не між твої сідниці, щоб впевнитися, чи ти можеш сплатити борг.

Дон помовчав, його голос став невблаганним.

– А якби ти прийшов до мене, мій гаманець був би твоїм. Якби ти прийшов до мене по справедливість, то ці покидьки, що скалічили твою доньку, уже сьогодні вмивалися б гіркими слізьми. Коли б через якесь нещастя у такої чесної людини, як ти, з'явилися вороги, вони б стали моїми ворогами. – Дон підняв руку, показуючи пальцем на Бонасера. – І тоді, повір мені, вони б обминали тебе десятою дорогою.

Бонасера схилив голову і промимрив здушеним голосом:

– Будь моїм другом. Я згоден.

Дон Корлеоне поклав руку на його плече.

– Гаразд, – сказав він, – ти матимеш справедливість. Але колись – можливо, що цей день і не настане ніколи, – я повернуся до тебе з проханням зробити мені послугу. А до цього дня вважай цю справедливість подарунком від моєї жінки – хрещеної матері твоєї доньки.

Коли зачинилися двері за вдячним власником похоронного закладу, дон Корлеоне обернувся до Хейгена і сказав:

– Доручи цю справу Клеменці й накажи йому, щоб він послав таких надійних людей, що не оскаженіють, почувши запах крові. Зрештою ми ж не вбивці, хай там що думає про нас своєю дурною головою цей обмивач трупів.

Він помітив, що старший син дивиться крізь вікно на весілля в саду. Нічого не вийде... «Безнадійний», – подумав дон Корлеоне. Якщо Сантіно не виявив бажання вчитися, він ніколи не зможе вести родинне діло, ніколи не стане

«доном». Треба підшукати когось іншого. І чимшвидше. Адже він не безсмертний.

Із саду, здивувавши всіх трьох, долинув радісний крик натовпу. Сонні Корлеоне притулився щільніше до вікна. Те, що він побачив, примусило його похапцем кинутися до дверей з радісною усмішкою на лиці.

– Це Джоні приїхав на весілля, ну, що я вам казав?

Хейген підійшов до вікна.

– Це справді твій хрещеник, – сказав він донові Корлеоне, – покликати його?

– Не треба, хай розважає гостей. Хай прийде до мене, коли буде до цього готовий. – Дон усміхнувся Хейгену. – Бачиш? Джоні – добрий хрещеник.

Ревнощі шпигнули Хейгена, і він сухо відповів:

– Минуло вже два роки. Мабуть, знову потрапив у халепу й прийшов до тебе по допомогу.

– А до кого ж би він звернувся, як не до хрещеного батька? – запитав дон Корлеоне.

Конні Корлеоне першою побачила в саду Джоні Фонтане. Забувши про належну молодій гідність, вона завершала: «Джон-ні-і-і!» – і кинулася до нього в обійми. Він міцно пригорнув її, поцілував у губи і вітався з гостями, тримаючи Конні за стан. Усі – його давні знайомі, він виріс із ними на Вест-Сайді. Конні потягла його до нареченого. Джоні потішився про себе, помітивши, що руському молодому, здається, не подобалося, що він уже не герой дня. Потискуючи йому руку й проголошуючи за нього тост, Джоні закликав на допомогу усю свою привітність.

Хтось знайомим голосом гукнув від помосту для джазу: «А чи не заспівав би ти нам, Джоні?» Він обернувся й побачив Ніно Валенті, що всміхався йому. Джоні Фонтане стрибнув на поміст і обняв Ніно. Вони колись були нерозлучними друзями, разом співали, разом водили дівчат, доки Джоні не почав здобувати славу й співати по радіо. Коли Джоні подався до Голлівуду робити фільми, він разів зо два дзвонив Ніно, щоб просто побалакати, і обіцяв улаштувати його співаком у клубі. Але не дотримав слова. Тепер, побачивши радісну й глузливу посмішку Ніно, що вже був трохи напідпитку, Джоні знову відчув тепло давньої приязні.

Ніно почав бринькати на мандоліні, а Джоні Фонтане поклав руку йому на плече. «Ця пісня – для молодої», – сказав він і, притупуючи ногою, заспівав сороміцьку сицилійську любовну пісеньку. Під його спів Ніно робив спокусливі рухи. Наречена гордо зашарілася, а натовп гостей схвально загав. Під кінець пісні всі притопували ногами і горлали лукавий двозначний приспів, яким закінчувався кожний куплет. Вони не переставали аплодувати, аж поки Джоні не прокашлявся, щоб почати другу пісню.

Усі пишалися ним. Він був із їхнього кола і став відомим співаком, кінозіркою, спав з найпринаднішими у світі жінками і, незважаючи на все,

виявив належну повагу до свого хрещеного батька, приїхав за три тисячі миль, щоб потрапити на весілля. Він і досі любив давніх друзів, таких як Ніно Валенті. Багато хто з присутніх бачив, як Джоні й Ніно ще хлопчиками співали разом, і нікому навіть не снилося, що Джоні Фонтане піднесеться так високо й полонить п'ятдесят мільйонів жіночих сердець.

Джоні Фонтане нахилився, щоб допомогти молодій вискочити на поміст. Конні стала між ним і Ніно. Обидва молодики присіли, нахилилися вперед, повернувшись один до одного. Ніно взяв на мандоліні кілька різких акордів. Це був їхній давній номер: вони залицялися до дівчини і глузували один із одного, змагалися голосами, наче шаблями, співаючи по черзі. З надзвичайною тактовністю Джоні дав голосові Ніно перекрити його власний, дозволив Ніно забрати молоду з його рук, дозволив Ніно, триумфуючи, хвацько переспівати його на останньому куплеті. Усе весілля вибухнуло оплесками й вигуками, і вони втрюх обнялися наприкінці. Гості знову вимагали співів.

Лише дон Корлеоне, стоячи біля наріжного входу до будинку, відчував: тут щось негаразд. Доброзичливо, щоб не образити гостей, він зауважив із грубуватим гумором:

– Мій хрещеник приїхав за три тисячі миль, щоб зробити нам честь, а ніхто навіть не здогадався промочити йому горло вином?

Відразу ж Джоні Фонтане піднесли з десятків келихів, повних вина. Він відсьорбнув із кожного і поспішив обняти свого хрещеного батька. А обіймаючи, щось шепнув на вухо старому. Дон Корлеоне повів його в будинок.

Коли Джоні зайшов у кімнату, Том Хейген простяг йому назустріч руку, Джоні потис і їй сказав:

– Здоров, Томе.

Проте в цих словах не було звичайної широї приязні, якою він чарував людей. Тома Хейгена трохи зачепила така холодність. Але він вирішив не звертати уваги. Це ж бо неминуча відплата за злочинну близькість до дона. Джоні Фонтане, стримуючи втому, сказав донові:

– Тільки-но отримав запрошення на весілля, я сказав собі: «Мій Хрещений вже не гнівається на мене». Після розлучення я дзвонив тобі п'ять разів, і щоразу Том відповідав, що тебе або немає вдома, або ти зайнятий. Я здогадувався, що ти сердився.

Дон Корлеоне наповнював чарки з жовтої пляшки «стрега».

– Це вже забулося. Гаразд. Чим я можу тобі ще допомогти? Чи ти настільки знаменитий і багатий, що я не можу стати тобі в пригоді?

Джоні одним духом випив пекучу жовту рідину й простяг чарку, щоб наповнити ще раз. Він намагався вдавати веселого.

– Ні, Хрещений, я не багатий, я вже кочую вниз. Ти правду казав. Мені не треба було кидати жінку й дітей через цю шльондру. Я не ображаюся, що ти на мене розсердився.

– Я турбувався за тебе, ти мій хрещеник, та й по всьому, – відповів Корлеоне, знизавши плечима.

Джоні ходив сюди й туди по кімнаті.

– Я втратив розум через оту сучку. Найбільша зірка Голлівуду. Схожа на янголятка. А знаєш, що вона робить після зйомок? Якщо гример добре попрацював над її лицем, вона лягає з ним у ліжко. Якщо завдяки майстерності кінооператора вона здається ще вродливішою, вона кличе його до своєї вбиральні й віддається йому. Віддається будь-кому. Розпоряджається своїм тілом, неначе грішми на чайові. Чортова шльондра.

Дон Корлеоне коротко перебив його:

– А як твоя родина?

Джоні зітхнув.

– Я подбав про них. Після розлучення я віддав Джині й дітям більше, ніж призначили на суді. Провідую їх раз на тиждень. Сумую без них. Інколи мені здається, що я божеволію. – Він перехилив ще один келишок. – Тепер моя друга жінка потішається з мене. Вона не може зрозуміти моїх ревностей і називає мене старомодним ідіотом. Вона глузує з мого співу. Перед від'їздом я добре відлупцював її, але не по обличчю, бо вона саме знімається. Душив її, штурхав, як дитину, по руках і ногах, а вона все сміється. – Він запалив сигарету. – Отже, Хрещений, тепер мені й жити не хочеться.

Дон Корлеоне сказав просто:

– Тут я нічого не можу вдіяти. – Він трохи помовчав і запитав: – А що з твоїм голосом?

З обличчя Джоні миттю зникла його самовпевнена привабливість, вся самоіронія. Він сказав майже розпачливо:

– Хрещений, я не можу більше співати, щось зробилося з моїм горлом, і лікарі нічого не доберуть.

Хейген і Корлеоне глянули на нього здивовано, адже він завжди був не з тих, що розкисають. А Фонтане говорив далі.

– Два моїх фільми дали мені купу грошей, я став великою зіркою. А тепер мене викидають. Шеф студії завжди люто ненавидів мене й ось тепер зганяє оскому.

Дон Корлеоне зупинився перед своїм хрещеником і запитав похмуро:

– Чому він не злюбив тебе?

– Таж знаєш, я колись співав оті пісеньки для ліберальних організацій. Тобі це діло не подобалося. Джекові Вольцу теж. Він називав мене комуністом, але йому не дуже вірили. А потім я перехопив дівчину, що на

неї він накидав оком. Я пробув із нею лише одну ніч, але вона вклепалася в мене. Що, чорт забирай, я міг удіяти? А тепер ще й моя хвойда – друга жінка – виганяє мене. А Джині й діти не приймуть мене назад, хіба що приповзу на чотирьох, як пес. І співати я не можу! Хрещений, що мені, в біса, робити?

Лице дона Корлеоне скрижаніло, у ньому не було ані крихти співчуття.

– Почни з того, що поведься як чоловік. – Лютя перекривила йому лице, і дон закричав: – Як чоловік! – А потім нахилився через стіл, схопив Джоні Фонтане за чуба і струсонув його з виразом якоїсь гнівної любові.

– Заради господа святого, невже таке можливо, щоб ти провів стільки часу біля мене і виявився отакою макухою? Голлівудський шмаркач рюмсає і хоче, щоб його пожаліли! Скиглиш, як дівчисько: «Що мені робити? Ой лишенько, що ж мені робити?»

Він так несподівано і вдало передражнив Фонтане, що Хейген і Джоні дружно зареготали. Дон Корлеоне був задоволений. Якусь мить він розмірковував: наскільки він любив свого хрещеника? Як би реагували його сини на таку різку нотацію? Сантіно надувся б, потім кілька тижнів огризався. Фредо був би пригнічений. А Майкл холодно осміхнувся б і пішов із дому на кілька місяців. Але Джоні – ну що за хороший хлопчина цей Джоні! – сміється, збирається на силі, уже вгадуючи справжні наміри Хрещеного Батька. Ось за це дон і любив його палко. Корлеоне вів далі:

– Ти перехопив жінку свого боса, чоловіка, набагато могутнішого від тебе, а тепер ти скаржишся, що він тобі не допомагає. Яка дурість! Ти залишив свою сім'ю, своїх дітей без батька, щоб одружитися на потаскусі, а тепер ти скиглиш, що вони не кидаються до тебе з обіймами. А повію ти не вперіщив по обличчю, тому що вона знімається в кіно. І ти ще дивиєшся, що вона глузує над тобою. Ти жив як дурень і опинився в дурному становищі. Дон Корлеоне помовчав і терпеливо запитав:

– Цього разу ти готовий послухатися моєї поради?

Джоні Фонтане стеноу плечима:

– Я не можу одружитися на Джині вдруге, у всякому випадку не так, як вона хоче. Я маю грати в азартні ігри, пити, я маю відлучатися зі своїми друзями. Красуні бігають за мною, і я не можу опиратися їм. Повернувшись до Джині, я почувався би брехуном. Боже, я не можу знову проходити у всьому цьому лайні.

Дон Корлеоне рідко проявляв роздратування. Він зауважив:

– Я не раджу тобі знову одружуватися на Джині. Роби як хочеш. Але поганий батько ніколи не стане справжнім чоловіком. А щоб ти міг стати ним, ти повинен зробити так, аби їхня мати прийняла тебе. Хто сказав, що ти не можеш їх бачити кожного дня? Хто сказав, що ти не можеш жити з ними в одному будинку? Хто сказав, що ти не можеш розпоряджатися своїм життям так, як сам того бажаєш?

Джоні Фонтане розсміявся:

– Хрещений, не всі жінки схожі на старих італійських дружин. Джині не така.

Тепер уже глузував дон:

– Ти повівся як ганчірка. Ти дав їй більше, ніж присудив суд. Ти не врізав іншу по морді, бо вона знімалася. Ти дозволяєш жінкам диктувати тобі умови, а їм це не дозволено. Тут, на землі, в усякому разі. На небесах вони напевно стануть святими, а ми, чоловіки, згоримо в пеклі. І до того ж я спостерігав за тобою всі ці роки. – Голос дон став серйозним. – Ти був хорошим хрещеником і завжди ставився до мене з повагою. Але як ти поводишся зі своїми давніми друзями? Один рік ти крутишся з одним, а другий – із іншим. Взяти хоча б хлопця-італійця, який був такий смішний у фільмах. Йому не пощастило, а ти не зволив зустрітися з ним і допомогти йому, тому що був знаменитістю. А як ти повівся зі своїм старим другом, з яким ти ходив до школи і з яким ви разом співали – Ніно? Він п'є багато від розчарування, але ніколи не скаржиться. Він тяжко гарує, перевозячи на вантажівці щєбінь, а наприкінці тижня співає за кілька доларів. Він ні разу не сказав про тебе жодного лихого слова. Ти не зміг би йому трохи допомогти? Він же гарно співає.

Джоні Фонтане відповів із терплячою втомою:

– Хрещений! У нього просто немає необхідного таланту. Сам по собі він нічого, але дуже відстає від часу.

Дон Корлеоне примружив очі й запитав:

– А ти, хрещенику, ти тепер... теж не досить талановитий. То що, підшукати тобі роботу шофером на вантажівці з перевезення гравію разом з Ніно? – Не дочекавшись відповіді від Джоні, дон заговорив знову: – Дружба – це все. Дружба вища за талант. Вища за уряд. Вона майже дорівнює сім'ї. Ніколи не забувай про це. Коли б ти мав полк добрих друзів, тобі не треба було б звертатися до мене. А тепер скажи мені, чому ти не можеш співати. Ти ж добре співав у саду. Не гірше за Ніно.

Хейген і Джоні засміялися на цю тонку шпильку. Настала черга Джоні поблажливо пояснити:

– Мій голос заслаб. Проспіваю пісню-дві і потім не можу співати кілька годин або й днів. Я не дотягую до кінця репетицій чи повторних зйомок. Мій голос зникає – це якась хвороба.

– Значить, так: у тебе клопіт із жінками. Зникає голос. А тепер скажи, яка там у тебе морока з тим голлівудським пеццонованте[1 – Велика персона. Дослівно – пістолет 90 калібра (італ., жарг.). (Тут і далі прим. пер.)], що не дає тобі роботи, – дон перейшов до справи.

– Він більший за тутешніх пеццонованте, – сказав Джоні. – Він власник студії, а до того ж – радник президента з питань військової пропаганди в кіно. Всього місяць тому він закупив право на екранізацію найкращого роману року. Бестселера. Головний герой – викапаний я. Мені навіть не потрібно грати, досить просто залишатися самим собою. Навіть не треба буде

співати. Я навіть міг би виграти академічну премію. Усі розуміють, що ця роль ідеально підійшла б мені і я знову став би великим. Як актор. Але цей сучий син Джек Вольц нізачо не дасть її мені. Я запропонував зіграти на дурняк, задарма, і то він відказує: «Ні». Він переказав: «Якщо Фонтане прийде й поцілує мене в зад, може, я ще подумаю про роль».

Дон Корлеоне відмахнувся рукою від цих дурних виявів емоцій. Розсудливі люди завжди можуть вирішити всі свої справи. Він поплескав хрещеника по плечу:

– Ти зневірився. Тобі здається, що ти нікому не потрібний. Ти дуже схуд. Що, багато п'єш? Не спиться, і ти ковтаєш таблетки?... – Дон несхвально похитав головою. – А тепер я хочу, щоб ти виконав мій наказ. Поживи місяць у мене в домі. Відпочинь, від'їжся і відіспися. Будь біля мене задля товариства, мені добре з тобою, і, може, ти від і свого Хрещеного Батька дечого навчишся, а воно потім знадобиться тобі у твоєму великому Голлівуді. Але ніяких співів, і щоб без пияцтва й без жінок. А через місяць ти можеш вертатися в Голлівуд, і цей твій пеццонованте, цей твій туз, дасть тобі оту роль, якої ти хочеш. Домовились?

Джоні Фонтане аж ніяк не вірилося, щоб у дона була така могутність. Але Хрещений Батько, коли обіцяв, завжди добивався свого.

– Цей тип – особистий друг Едгара Гувера, – сказав Джоні. – На нього навіть не можна гримнути.

– Він бізнесмен, – відказав дон заспокійливо. – Я зроблю йому таку пропозицію, що він не зможе відмовитися.

– Уже запізно: підписано всі контракти, і за тиждень починаються зйомки, це абсолютно неможлива річ.

Дон Корлеоне сказав:

– Іди, йди назад до людей. Там на тебе друзі чекають. А всі справи залиш мені. – Він випхав Джоні з кімнати.

Хейген сидів за столом і щось собі занотовував. Дон позіхнув і спитав:

– Ще щось залишилось?

– Уже не можна далі відкладати із Солоццо. Ви мусите прийняти його на цьому тижні. – Хейген тримав олівець над календарем.

Дон поморщився.

– Після весілля тепер уже коли завгодно.

Така відповідь говорила Хейгенові про дві речі. Найважливіше – Вірджіль Солоццо почує «ні». По-друге, оскільки дон Корлеоне не захотів давати відповідь до доччиного весілля, він гадав, що його «ні» завдасть клопоту. Хейген спитав із обережності:

– Чи не сказати Клеменці, щоб прислав когось пожити в домі?

Дон сказав нетерпляче:

– Навіщо? Я не відповідав до весілля, бо на такий важливий день не повинно бути ніяких хмар, навіть здалеку. Та й хотів знати наперед, про що він говоритиме. Тепер ми знаємо. Його пропозиція – це інфаміта[2 – Ганьба, неподобство (італ.)].

– Так ви йому відмовите? – спитав Хейген.

Коли дон кивнув головою, Том зауважив:

– Я думаю, слід би обговорити цю справу всією «родиною», перш ніж ви дасте відповідь.

Дон посміхнувся:

– Ти так думаєш? Гарзд, обговоримо. Коли повернешся з Каліфорнії. Полетиш туди завтра і влаштуєш справи Джоні. Зустрінешся з цим кінопеццонованте. Скажи Солоццо, що я прийму його, коли ти повернешся з Каліфорнії. Що ще?

Хейген сказав офіційно:

– Дзвонили з лікарні. Консільйорі Абандандо вмирає, він не дотягне до ранку. Його рідним наказали прийти й чекати.

Хейген обіймав посаду консільйорі вже протягом року, відтоді, як рак прикував Дженко Абандандо до лікарняного ліжка. Тепер Хейгенові хотілося почути від дона Корлеоне, що посаду передано йому назавжди. Обставини були проти цього. Таку високу посаду традиційно мала обійняти лише людина, чиї батько й мати італійці. У «родини» Корлеоне вже виник клопіт через те, що ці обов'язки тимчасово виконував не італієць Хейген. Крім того, йому було лише тридцять п'ять – вік, як уважалося, недостатній, щоб набути досвіду і спритності, необхідних для успішного виконання обов'язків консільйорі.

Дон так і не подав йому ніякої надії. Він запитав:

– Коли від'їдуть молоді?

Хейген глянув на свій годинник.

– За кілька хвилин розріжуть коровай, відтоді за півгодини поїдуть. – Це нагадало йому про щось інше. – А як будемо з вашим зятем? Доручите йому щось важливе в «родині»?

Тома здивувала запальна донова відповідь:

– Нізашо у світі! – Дон грюкнув кулаком по столу. – Нізашо! Пристав його куди-небудь, де б він міг заробляти собі на прожиток. І добре заробляти. Але нехай він ніколи не дізнається про бізнес «сім'ї». Попередь про це всіх: Сонні, Фредо, Клеменцу. – Дон помовчав. – Скажи моїм синам, усім трьом, нехай супроводять мене в лікарню попрощатися з бідним Дженко. Я хочу, щоб вони востаннє засвідчили йому повагу. Скажи Фредді, щоб узяв великий автомобіль, і спитай Джоні, чи поїде він з нами. Скажи, що я дуже

прошу. – Дон перехопив запитливий погляд Хейгена. – Я хочу, щоб ти полетів до Каліфорнії сьогодні ввечері. У тебе не буде часу побачити Дженко. Але не від'їзди, доки я не приїду з лікарні й не зустрінуся з тобою. Зрозуміло?

– Зрозуміло. На який час Фредді бути готовим з машиною?

– Коли розійдуться гості, – сказав Корлеоне. – Дженко чекатиме на мене.

– Телефонував сенатор, – повідомив Хейген. – Вибачався, що не зміг прийти сам, але сподівається, що ви його зрозумієте. Очевидно, він мав на увазі, що ті двоє хлопців з ФБР записують номери машин. Але він надіслав подарунок зі спеціальним посланцем.

Дон кивнув і не став пояснювати, що сам порадив сенатору не приходити.

– Чи добрий подарунок прислав?

Хейген аж очі під лоба підпустив, і дивно було бачити такий типово італійський вираз на його німецько-ірландському обличчі.

– Старовинне срібло, дуже коштовне. Молоді зможуть його збути щонайменше за тисячу. Сенатор довгенько поморочився, поки знайшов якраз те, що треба. Для таких людей це важливіше, ніж сама ціна дарунка.

Дон Корлеоне не приховував свого задоволення тим, що така велика людина, як сенатор, виявила йому повагу. Сенатор, як і Лука Бразі, був одним із наріжних каменів у піраміді могутності дона, і він своїм дарунком ніби знов запрягався у вірності.

Коли Джоні Фонтане з'явився в саду, Кей Адамс одразу впізнала його й неабияк здивувалася.

– А ти ніколи не казав мені, що твоя родина знається з Джоні Фонтане. Тепер я вже певна, що вийду за тебе заміж.

– Хочеш познайомитися з ним? – запитав Майкл.

– Не зараз, – відповіла Кей і зітхнула. – Я три роки була закохана в нього. Коли він співав у Капітолії, я завжди приїздила в Нью-Йорк і верещала до нестями. Він був просто чудовий.

– Ми побалакаємо з ним трохи згодом, – пообіцяв Майкл.

Коли Джоні закінчив співати й зник у будинку разом із доном Корлеоне, Кей лукаво заявила Майклу:

– Тільки не кажи мені, що така велика кінозірка, як Джоні Фонтане, теж прийшла просити допомоги у твого батька.

– Він батьків хрещеник, – відповів Майкл. – І якби не мій батько, то Джоні міг би й не стати кінозіркою.

Кей Адамс радісно засміялася.

- Це пахне ще однією цікавою історією.

- Але цієї я не можу розповісти, - сказав Майкл, заперечливо хитнувши головою.

- Довіря мені, - попросила вона.

І він розповів. Розповів без гумору й без гонору. Пояснив тільки, що вісім років тому батько був імпульсивнішим, до того ж йшлося про його хрещеника, і для донна це стало справою власної честі.

Розповідь виявилася короткою. Вісім років тому Джоні Фонтане, співаючи з популярним танцювальним ансамблем, став головною радіозіркою. Проте, на його нещастя, Фонтане підписав із керівником ансамблю, добре відомим імпресаріо Лесом Хеллі, контракт на п'ять років. Це звичайна річ в естрадному бізнесі. Лес Хеллі міг позичати Джоні різним компаніям і класти собі більшість грошей.

Дон Корлеоне сам розпочав переговори. Він запропонував Хеллі двадцять тисяч доларів за розірвання контракту з Джоні Фонтане. Хеллі зажадав права на п'ятдесят процентів із прибутків Джоні.

Це потішило донна, і він зменшив пропоновану суму з двадцяти тисяч до десяти. Імпресаріо, який, очевидно, нічого не тямив поза своїм естрадним бізнесом, не зрозумів, що це означає, і він відмовився.

Наступного дня дон Корлеоне сам прийшов до керівника танцювальної трупи, взявши із собою двох найкращих приятелів: Дженко Абандандо, свого консільйора, та Луку Бразі. При цих свідках дон Корлеоне переконав Леса Хеллі підписати документ, у якому той відмовлявся від усіх прав на Джоні Фонтане після отримання завіреного чека на десять тисяч доларів. Дон Корлеоне домігся свого, приставивши пістолет до лоба керівникові трупи й запевнивши його якнайсерйозніше, що рівно через одну хвилину на цей документ ляже або його підпис, або його мозок. Лес Хеллі підписав. Дон Корлеоне поклав пістолет у кишеню і вручив йому завірений чек.

Що було далі, відомо всім. Джоні Фонтане став в Америці найбільшою сенсацією серед співаків. Він грав у Голлівуді в музичних фільмах, що дали цілий капітал його студії, його платівки забезпечували мільйонні прибутки. А потім він розлучився з дружиною - своєю юнацькою любов'ю, кинув двох дітей, одружився з найвродливішою кінозіркою. Невдовзі побачив, що то потіпаха. Він почав пиячити, волочитися за іншими жінками, захопився азартними іграми. Втратив голос. Його платівки перестали розкуповувати. Студія не поновила з ним контракту. От він і повернувся до свого Хрещеного Батька.

Кей промовила замислено:

- Ти певен, що не заздриш своєму батькові? Як послухати тебе, він тільки те й робить, що піклується про інших. Він, напевне, має дуже добре серце. - Вона кисло всміхнулася. - Тільки методи в нього не зовсім конституційні.

– Я розумію, – зітхнув Майкл, – так воно здається. Та це не все. Ти чула про дослідників Арктики, що залишали запаси харчів дорогою до Північного полюса? Просто на всяк випадок, може, вони їм колись знадобляться? Отак і з допомогою мого батька. Колись він прийде до кожного з цих людей, і тоді їм не залишиться нічого, як віддати свої борги.

Майже розвиднялося, коли принесли торт-коровай. Його зустріли радісними вигуками і з'їли. Спеціально виготовлений Назоріне торт прикрашали химерні мушлі з крему, такого запаморочливо смачного, що молода жадібно обібрала їх, перш ніж гайнути зі своїм білявим юним чоловіком у весільну подорож. Дон увічливо покvapив від'їзд гостей, зваживши між іншим, що чорної машини з агентами ФБР уже не видно.

Нарешті перед будинками залишилася єдина машина – великий чорний «Кадилак», у якому за кермом сидів Фредді. Досить моторно, як на його вік і комплекцію, дон сів на переднє сидіння. Сонні, Майкл і Джоні Фонтане вмостилися на задньому. Дон Корлеоне звернувся до Майкла:

– Твоя дівчина дістанеться до міста сама, гаразд?

– Том сказав, що він усе влаштує, – відповів Майкл.

Дон Корлеоне, задоволений із Томової спритності, схвально кивнув головою.

Бензин продавали ще по картках, і тому на дорозі «Белт-Парквей» у напрямку Манхеттена йшло мало машин. Менше ніж за годину «Кадилак» уже під'їхав до лікарні «Френч госпітал». Дорогою дон Корлеоне спитав молодшого сина, чи все гаразд у нього з навчанням. Майкл кивнув головою. Тоді Сонні запитав батька:

– Джоні каже, що ти збираєшся владнати його справи в Голлівуді. Не хочеш, щоб я взявся за це?

Дон Корлеоне відказав сухо:

– Туди сьогодні іде Том. Йому не треба помічників. Це проста справа.

Сонні Корлеоне засміявся.

– Джоні певен, що це діло тобі не по зубах, тому я подумав, що ти захочеш послати мене.

Дон Корлеоне повернув голову.

– Чому ти не віриш мені? – спитав він Джоні Фонтане. – Хіба коли-небудь твій хрещений батько не дотримав слова? Невже я схожий на такого дурня?

Джоні заходився збентежено вибачатися:

– Хрещений, той тип таки справжній 90-калібровий пеццонованте. Його нічим не візьмеш, навіть грішми. У нього величезні зв'язки. І він ненавидить мене. Я просто не знаю, як ти зможеш це діло владнати.

Дон не приховував, що це вже починало його розважати.

– Я ж тобі сказав: роль буде твоя. – Він штурхонув Майкла ліктем. – Ми не розчаруємо нашого хрещеника, правда, Майкле?

Майкл, що ні на мить не сумнівався в батькові, рішуче кивнув головою. При вході до лікарні дон Корлеоне притримав Майкла за руку, пропустивши всіх перед себе.

– Як закінчиш коледж, приходь до мене, поговоримо. У мене є міркування, що тобі сподобаються.

Майкл нічого не відповів. Дон Корлеоне пробурчав роздратовано.

– Я знаю тебе й не збираюся пропонувати тобі щось непідходяще. Це справа особлива. Живи як знаєш, врешті-решт ти вже дорослий. Тільки, коли закінчиш свою науку, зайди до мене як син до батька.

Родина Дженко Абандандо, дружина й три дочки, усі в чорному, скупчилися, мов зграйка нашорошених ворон, на білій кахельній підлозі лікарняного коридору. Побачивши дону Корлеоне, що саме виходив із ліфта, вони неначе злетіли з білого кахлю, інстинктивно пориваючись знайти в нього захист. У чорному мати виглядала велично-дебелою, а доньки – гладкими й негарними. Пані Абандандо поцілувала дону Корлеоне в щоку, схлипуючи й скиглячи:

– Ой, що ти за свята людина! Прийшов сюди в день доччиного весілля!

Дон Корлеоне відмахнувся від цих виявів подяки.

– Хіба ж це не мій обов'язок – віддати шану другові, який двадцять років був моєю правою рукою?

Він миттю зрозумів: майбутня вдова ще не усвідомила, що її чоловік помре цієї ночі. Дженко Абандандо вже цілий рік помирав у лікарні від раку, і жінка при звичаїлася до його фатальної хвороби як до чогось майже буденного. А сьогодні просто ще одне ускладнення.

Вона белькотіла:

– Иди, провідай мого бідного чоловіка. Він кликав тебе. Сердега хотів піти на весілля, щоб виявити свою повагу, та лікар не дозволив. Потім він сказав, щоб ти навідаєш його в цей великий день, але я не вірила, що ти справді прийдеш. Чоловіки розуміють дружбу краще, ніж жінки. Зайди до нього, він так зрадіє.

Медсестра і лікар вийшли з окремої палати Дженко Абандандо. Лікар, ще молодий, мав серйозне владне обличчя людини, яка народилася, щоб повелівати, тобто все життя була безмірно багата. Одна з дочок несміливо запитала:

– Докторе Кеннеді, нам можна зайти до нього?

Доктор Кеннеді роздратовано дивився на гурт відвідувачів. Невже вони не розуміють, що пацієнт у палаті вмирає, і вмирає у страшних муках? Було б краще, якби вони дали йому спокійно відійти.

– Думаю, що лише найближчі родичі, – відповів лікар вишукано ввічливим тоном. Він здивувався, коли жінка й дочки повернулися до невисокого огрядного чоловіка в не дуже добре пригнаному смокінгу, ніби саме цей чоловік мав визначити, кому йти.

Огрядний чоловік заговорив. У його вимові відчувався ледь помітний італійський акцент.

– Дорогий докторе, це правда, що він умирає? – спитав дон Корлеоне.

– Правда, – відповів доктор Кеннеді.

– Тоді вам більше нема чого робити, – сказав дон Корлеоне. – Ми візьмемо цей тягар на себе. Ми втішимо його. Закриємо йому очі. Поховаємо й плакатимемо на його похороні, а потім подбаємо про його жінку й дочок.

Почувши такі відверті слова, пані Абандандо нарешті все зрозуміла й заголосила.

Доктор Кеннеді знизав плечима. Цим селянам неможливо щось утовкмачити. А водночас він зрозумів, що у словах огрядного чоловіка є своя жорстока правда. Його роль скінчилася. Так само вишукано ввічливо лікар сказав:

– Будь ласка, почекайте, поки сестра впустить вас, їй треба ще зробити деякі процедури з пацієнтом. – Він пішов від них коридором, метляючи полами білого халата.

Вони почекали, поки сестра була в палаті. Нарешті вона вийшла й запросила їх туди, притримуючи двері відчиненими. Сестра прошепотіла:

– Він марить від болю й гарячки, намагайтеся не нервувати його. Усі, крім дружини, вийдете за кілька хвилин.

Вона впізнала Джоні Фонтане, коли той проходив повз неї, і здивовано округлила очі. Джоні нагородив її кволою вдячною усмішкою, а вона видивлялася на нього відверто заклично. Джоні записав її адресу, яка могла знадобитися на майбутнє, і пішов слідом за всіма у палату, де лежав хворий.

Дженко Абандандо мав нелегке змагання зі смертю і тепер, переможений і безсилий, лежав на піднятому ліжку. Від нього вже лишилися майже самі кістки. Замість пишного смоляного чуба до тім'я липли гідкі ріденькі пасемця. Дон Корлеоне сказав підбадьорливо:

– Дженко, дорогий друже, я привів своїх синів, щоб засвідчити тобі шану, глянь, навіть Джоні прибув із самого Голлівуду.

Умирущий вдячно підвів на донна запалені очі. Він дозволив молодикам потиснути його кошову руку своїми м'ясистими руками. Дружина й дочки вишикувалися вздовж ліжка, беручи по черзі за другу руку й цілючи його в щоку. Дон потиснув руку давнього товариша.

– Не залежуйся, – сказав він заспокійливо, – видужуй і поїдемо разом в Італію до нашого старого села. Будемо грати в бочче перед шинком, як наші батьки колись грали.

Умирущий заперечливо похитав головою. Він наказував молодикам і своїй родині відійти від ліжка, а другою кістлявою рукою міцно тримався за дону. Він, вочевидь, хотів щось сказати. Дон похилив голову й сів на стілець біля ліжка. Дженко Абандандо щось мимрив про їхнє дитинство. Раптом його чорні, як вуглини, очі набули хитрого виразу. Він щось зашепотів. Дон нахилився нижче. Усі вражено дивилися, як сльози котяться по обличчю дони Корлеоне, як він хитав головою. Тремтливий голос хворого гучнішав, виповнював усю кімнату. Страшним, надлюдським зусиллям Абандандо відірвав голову від подушки і, втупивши в дону невидючі очі, наставив на нього висохлий кістлявий палець.

– Хрещений Батьку, Хрещений, – благав він ледь розбірливо, – врятуй мене від смерті, молю тебе. М'ясо горить на моїх кістках, і я вже чую, як черви їдять мені мозок. Хрещений, зціли мене, ти маєш таку силу, зглянься на сльози моєї бідної жінки. У Корлеоне ми гралися з тобою вдвох іще малими, невже ти даси тепер мені померти? Я страшуся пекла, у мене стільки гріхів!

Дон не озивався. Абандандо благав далі:

– Сьогодні весілля твоєї дочки. Ти не можеш мені відмовити.

Дон заговорив розсудливо й спокійно, намагаючись пробитися до свідомості хворого крізь те блюзнірське марення.

– Друже мій, – говорив він, – я не маю такої сили. Коли б я мав її, то був би милосердніший від бога, повір мені. Але не бійся смерті, не бійся пекла. Я замовлятиму молебень за твою душу щовечора і щоранку. Твоя жінка й діти молитимуться за тебе. Хіба Господь покарає тебе, коли стільки людей прохатиме для твоєї душі милосердя?

Обличчя скелета набуло якогось хитрого, майже безсоромного виразу. Абандандо спитав лукаво:

– Значить, ти уже все влаштував?

Відповідь дони була холодна й невтішна:

– Це блюзнірство. Отямся.

Абандандо впав знову на подушку. Божевільний блиск надії в його очах згас. До палати зайшла сестра й почала рішуче випроваджувати всіх. Дон підвівся, але Абандандо простягнув руку.

– Хрещений, побудь тут зі мною і допоможи мені стрінути смерть. Коли вона побачить тебе коло мене, може, вона перелякається й відступиться від мене. А може, ти замовиш слівце, натиснеш на неї якось, га? – Вмирущий моргнув, начебто він тепер піддражнював дону, говорив не зовсім серйозно. – Зрештою, ти ж її кровний брат. – Та раптом, ніби злякавшись, що дон образиться, він міцно стиснув його руку. – Побудь коло мене, нехай я

потримаюся за твою руку. Ми перехитруємо цю суку, як перехитрували багатьох. Хрещений, не зраджуй мене.

Дон жестом руки наказав усім вийти з палати. Вони залишилися удвох. Дон узяв у свої широкі долоні висхлу руку Дженко Абандандо. Лагідно, заспокійливо втішав він товариша у той час, як вони обидва чекали смерті. Неначе й справді дон був спроможний вирвати життя Дженко Абандандо з обіймів цього найогиднішого і найзлочиннішого зрадника людей.

Для Конні Корлеоне весільний день закінчився добре. Карло Ріцці виконав обов'язок молодого вміло й палко, підігрітий вмістом сумочки з подарунками, що перевищили двадцять тисяч доларів. Правда, молода набагато охочіше розлучилася б зі своєю цнотливістю, ніж зі своєю сумочкою: щоб забрати її, Карло довелося підбити Конні око.

Люсі Манчіні чекала вдома на дзвінок від Сонні Корлеоне, впевнена, що він зателефонує і вони домовляться про зустріч. Нарешті сама подзвонила йому додому, та коли почула жіночий голос, поклала слухавку. Звідки їй було знати, що майже всі гості на весіллі помітили, як Люсі й Сонні зникли на фатальні півгодини, і вже ширилися плітки про те, що Сонні Корлеоне знайшов нову жертву, що він «обробив» дружку власної сестри.

Амеріго Бонасера приснився страшний сон. Йому примарилося, ніби дон Корлеоне в гостроверхій шапці, комбінезоні й великих рукавицях розвантажує перед його похоронним закладом посічені кулями трупи й кричить: «Затям, Амеріго, щоб нікому ані слова, і поховай їх швидше». Він так голосно й довго стогнав уві сні, що жінка розштовхала його.

– Що ти за людина, – буркотіла вона, – де це бачено, щоб верзлися чоловікові кошмари після весілля?

Полі Гатто й Клеменца довели Кей Адамс до її нью-йоркського готелю. Велику розкішну машину вів Гатто. Клеменца сидів на задньому сидінні, а Кей на передньому, поряд із водієм. Обидва чоловіки здавалися їй страшенно цікавими, вони говорили точнісінько як мешканці Брукліну в кінофільмах і були надзвичайно галантні з нею. Дорогою вона розмовляла то з одним, то з другим і на свій подив побачила, що обидва говорять про Майкла з незаперечною симпатією й повагою. Майкл переконав її, що він зовсім чужа людина в батьковому колі. А тепер Клеменца хрипкуватим горловим голосом запевняв її, що «стариган» якнайкращої думки про Майкла і вважає, що з-поміж його синів саме Майкл успадкує «родинну справу».

– А що це за справа? – невинно спитала Кей.

Полі Гатто, повертаючи кермо, скося зиркнув на неї. А позаду Клеменца здивовано відповів:

– Хіба Майкл не казав вам? Містер Корлеоне – найбільший у Штатах імпортер італійської маслинової олії. Тепер, як закінчилася війна, його діло даватиме величезні прибутки. І йому потрібен тямущий хлопець, такий як Майкл.

У готелі Клеменца наполіг на тому, щоб провести її аж до чергового адміністратора. Коли вона запротестувала, він просто пояснив:

– Хазяїн наказав, щоб ми напевне доправили вас додому без пригод. Я повинен виконувати наказ.

Кей узяла ключ від номера, а Клеменца провів її до ліфта й почекав, поки вона не зайшла. Кей усміхнулася, помахала йому і аж здивувалася, коли він широко й радісно всміхнувся їй у відповідь. Добре, що Кей не бачила, як він знову підійшов до клерка й запитав:

– Під яким прізвищем вона записалася?

Черговий відповів Клеменці холодним поглядом. Клеменца поклав на стіл і покотив до клерка зелененьку паперову кульку, яку перед тим скачав у пальцях. Черговий підхопив гроші й миттю сказав: «Містер і місіс Майкл Корлеоне».

У машині Полі Гатто зазначив:

– Симпатична дамочка.

Клеменца буркнув:

– Майкл її вже упорав.

«Якщо тільки він і справді не женився на ній», – додав він уже сам до себе.

– Завтра заїдеш по мене вранці, – сказав він до Гатто. – У Хейгена є для нас якась брудна робота.

Лише пізно ввечері в неділю Том Хейген зміг нарешті поцілувати на прощання дружину й від'їхати до аеропорту. Узяти квиток до Лос-Анджелеса він зміг без клопоту, бо один генерал із Пентагону свого часу за якусь послугу добув йому дозвіл на позачергову броню.

Минув клопітний, але щасливий для Тома Хейгена день. Дженко Абандандо помер о третій годині ранку, і, коли дон Корлеоне повернувся з лікарні, він повідомив Хейгенові, що той тепер офіційно став новим консільйорі в «родині». Отже, Хейген, напевне, стане дуже багатю людиною, не кажучи вже про владу.

Дон порушив давню традицію. Посаду консільйорі завжди обіймав лише чистокровний сицилієць, і та обставина, що Хейгена виховували як члена дозової родини, ще нічого не значила для цієї традиції. То було питання крові. Тільки сицилійцеві, який від народження увібрав у себе правило «омерта» – закон мовчання – можна довірити ключову посаду консільйорі.

Між главою «родини», доном Корлеоне, який визначав політику, і виконавчим рівнем людей, які втілювали у життя донові накази, існувало три шаблі, або три буфери. За такої системи нічого не можна було простежити до самого верху. Хіба що консільйорі виявився б зрадником. Того недільного ранку дон Корлеоне дав вичерпні настанови, що треба зробити з двома молодиками, які покалічили доньку Америкі Бонасера. Але він дав ті вказівки Томові Хейгену без свідків. Пізніше Хейген, також сам-на-сам, проінструктував Клеменцу.

Той і собі віддав доручення Полі Гатто. Гатто тепер викличе потрібних йому людей і виконає наказ. Полі Гатто і його люди не знатимуть, чому виконують це завдання і хто його насправді дав. Тільки в тому разі, якщо кожна ланка такого ланцюжка виявиться зрадником, можуть докопатися до самого дона. Цього ще ніколи не траплялося, хоча така можливість і не була виключена. Але зарадити цьому також було можливо. Треба, щоб лише одна ланка з ланцюжка зникла.

Як указує власне титул, консільйорі був радником дона, його правою рукою, його додатковим розумом. Він був також його найближчим компаньйоном і найдовіренішим приятелем. Під час відповідальних подорожей Том мав вести донову машину, на нарадах подавати донові напої, каву, сандвічі, сигари. Він мав знати все або майже все те, що знає дон, усі клітинки, які уміщує влада. Відтепер він був єдиною людиною у світі, яка могла довести дона до катастрофи. Але ще ніколи жоден консільйорі не зрадив свого дона, такого не пам'ятає жодна могутня сицилійська сім'я з тих, що оселилися в Америці. Зрада не дає ніякої користі. Проте кожний консільйорі знав, що відданість принесе йому багатство, силу й пошану. Якщо ж трапиться нещастя, про його дружину і дітей піклуватимуться так само, як і тоді, коли він був живий або вільний. Якщо тільки він залишився відданим.

У деяких випадках консільйорі доводиться виступати від імені свого дона більш відверто, та все ж так, щоб не вплутати його самого. Хейген летів до Каліфорнії якраз у такій справі. Він розумів, що його майбутнє як консільйорі значною мірою залежало від успіху чи невдачі цієї місії. За міркою «родинного діла» те, здобуде чи не здобуде Джоні Фонтане свою улюблену роль у тому військовому фільмі, не мало ніякого значення. Куди важливішою була зустріч з Вірджілем Солоццо, яку Хейген влаштував наступної п'ятниці. Але Хейген знав, що особисто для дона обидві справи важать однаково, і це є визначальним для кожного вправного консільйорі.

Гудіння моторів літака дратувало вже й так збудженого Хейгена, і він попросив стюардесу принести для заспокоєння келих мартіні. Обидва – і дон, і Джоні – змалювали йому особу кінопродюсера Джека Вольца. З розповіді Джоні було видно, що Хейгенові нізащо не переконати Вольца. Але у нього також не було найменшого сумніву в тому, що дон дотримає свого слова. Роль Тома полягала у веденні переговорів і встановленні потрібного контакту.

Хейген відхилився на спинку сидіння і ще раз перебрав у думці всю інформацію, яку сьогодні отримав. Джек Вольц – один із трьох найзнаменитіших кінопродюсерів Голлівуду, має власну студію і з десятків кінозірок, які працюють на нього за контрактом. Вольц також член Консультативного комітету при президенті Сполучених Штатів з питань військової інформації, по відділу кінематографа. Звичайною мовою це означало, що він просто допомагає робити пропагандистські кінофільми. Його запрошували на обід до Білого дому. У своєму голлівудському домі приймав Едгара Гувера. Але все це не таке страшне, як могло б здатися. То офіційні стосунки. У Вольца немає ніякої серйозної особистої політичної влади: по-перше, тому, що він крайній реакціонер, а по-друге, він страждає манією величчя й любить безоглядно користуватися владою, яку має, не дбаючи, що тим наживає собі легіони ворогів.

Хейген зітхнув. Не видно, як підступитися до Джека Вольца. Він відкрив свій портфель і спробував щось записати, але втома давалася взнаки. Тоді

замовив собі ще мартіні й почав міркувати про своє життя. Він не шкодував, що йому судилася така доля, навпаки, вважав, що йому надзвичайно пощастило. Незалежно від причин шлях, обраний десять років тому, виявився для нього найкращим. Він тішився успіхом, був такий щасливий, як тільки може бажати розумний дорослий чоловік, і відчував смак життя.

Том Хейген мав тридцять п'ять років. Він був високий чоловік, по-військовому коротко підстрижений, дуже худорлявий і звичайнісінький зовні. Юрист за фахом, після закінчення університету він три роки віддав адвокатській практиці, однак у «родинній справі» Корлеоне, власне, відав не суто юридичними справами.

В одинадцять років Том був товаришем свого однолітка Сонні Корлеоне. Мати Хейгенова якраз тоді осліпла і невдовзі померла, а батько безбожно пив і врешті спився дощенту. Роботящий тесляр, він за своє життя не зробив жодного нечесного вчинку. Але його пияцтво розбило сім'ю і згубило його самого. Том Хейген залишився сиротою, блукав по вулицях і спав у під'їздах. Меншу сестру взяли до притулку, а от щодо нього – у 20-ті роки органи опіки не розшукували невдячних дванадцятирічних хлопчаків, які тікали від їхньої благодійності. Хейген також хворів на очі. Сусіди подекували, що він успадкував або підхопив цю хворобу від матері і що від нього також можна заразитися. Тома уникали. Сонні Корлеоне, добросердний і гонористий одинадцятилітній хлопець, привів товариша до себе додому і зажадав, щоб його залишили у них. Томові Хейгену дали тарілку гарячих італійських макаронів – спагеті – з жирним і густим томатним соусом (цього смаку він ніколи не забуде), а ввечері поклали спати на залізному складаному ліжку.

Без жодного слова, мовби так і треба, дон Корлеоне дозволив хлопчикові залишитися в його будинку. Дон сам повів хлопця до лікаря-спеціаліста, і хворобу очей вилікували. Дон віддав його до коледжу і юридичної школи. І весь час дон Корлеоне діяв не як батько, а швидше як опікун. Не виказуючи ніякої прихильності, дон навдивовижу ставився до Хейгена навіть уважніше, ніж до власних синів, ніколи не нав'язував йому своєї батьківської волі. Хлопець сам захотів піти до юридичної школи після коледжу. Він почув одного разу, як дон Корлеоне сказав: «Юрист зі своїм портфелем може накрасти більше, ніж сто чоловік з револьверами». Тим часом Сонні й Фредді, на велике невдоволення батька, захотіли місця в «родинному ділі» одразу ж після закінчення середньої школи. Лише Майкл подався до коледжу, але він записався добровольцем до морської піхоти наступного дня після перл-харборської трагедії.

Склавши іспит на адвоката, Хейген одружився і завів власну сім'ю. Він узяв молоду дівчину-італійку з Нью-Джерсі, випускницю коледжу, що в той час нечасто траплялося. Після весілля, яке, певна річ, відбулося в будинку дона Корлеоне, дон запропонував Хейгенові підтримку в усіх справах: у відкритті контори, залученні клієнтів, придбанні помешкання. Том Хейген схилив голову і сказав донові:

– Я хотів би працювати на вас.

Це здивувало і потішило дона.

– А ти знаєш, хто я?

Хейген кивнув головою. Щоправда, він тоді ще не знав справжньої могутності дона. Він не знав усього і наступні десять років, аж поки не почав виконувати обов'язки консільйорі, коли захворів Дженко Абандандо. Але Том кивнув і подивився прямо в очі донові:

– Я працюватиму на вас, як ваші сини, – сказав Хейген, маючи на увазі цілковиту відданість і беззастережне визнання батьківської вишості дона. З тією сердечною проникливістю, що вже тоді сіяла легенди про його велич, дон уперше, відколи Том з'явився в його будинку, виявив йому батьківську ласку. Він обійняв Хейгена і відтоді поводився з ним майже як з рідним сином, хоча інколи казав йому: «Томе, ніколи не забувай своїх батька й матір», – неначе зайвий раз нагадував собі й Хейгенові.

А втім, Хейген і сам нізащо не зміг би їх забути. Його мати була така тупа й неохайна, така байдужа до всього, що не могла любити своїх дітей і навіть не намагалась удавати, що їх любить. А батька Хейген ненавидів. Сліпота матері жала його, а власна хвороба також була для нього тяжким ударом долі. Він думав, що теж осліпне. Після батькової смерті одинадцятирічний хлопчак неначе схибнувся з розуму. Він тинявся по вулицях, мов звір, що чекає на неминучу смерть, аж до того пам'ятного дня, коли Сонні надібав Тома, який спав у під'їзді, і привів його до себе. Усе, що сталося після цього, здавалося йому дивом. Але ще довгі роки у снах Хейген бачив, як він, дорослий і сліпий, ходить із білою паличкою, а його сліпі діти йдуть за ним, постукуючи такими ж алюмінієвими паличками, і жебрають на вулицях. А потім у свідомості назавжди закарбувався образ дона Корлеоне, і тільки тоді Том зміг почуватися в безпеці.

Проте дон наполіг, щоб додатково до своїх обов'язків у «родинній справі» Том три роки віддав приватній юридичній практиці. Набутий у ній досвід згодом виявився неоціненним, а крім того, розвіяв у душі Тома Хейгена будь-які сумніви щодо роботи на дона Корлеоне. Він практикувався два роки в бюро великої фірми адвокатів-криміналістів, у якій дон мав певний вплив. Усім було видно, що у Тома справжнє покликання до цієї галузі права, і впродовж наступних шести років дон Корлеоне не зміг жодного разу дорікнути за похибку.

Коли його призначили виконавцем обов'язків радника, інші можновладні сицилійські сім'ї почали називати «родину» Корлеоне «ірландським кодлом». Це і тишило Хейгена, і свідчило про те, що він ніколи не зможе заступити дона на посаді глави «родинної справи». Але він був задоволеним. Адже він ніколи цього і не прагнув, а такі амбіції були б «неповагою» до благодійника і до кривих благодійника.

Було ще темно, коли літак приземлився в Лос-Анджелесі. Хейген приїхав до готелю, поголився, прийняв душ, тоді трохи подивився, як займався над містом світанок. Замовив газети й сніданок до себе в номер і став чекати зустрічі з Джеком Вольцом, призначеної на десятю годину. Про зустріч він домовився навдивовижу швидко й легко.

Напередодні Хейген подзвонив Біллі Гоффові, одному з найвпливовіших діячів у профспілці кінопрацівників. Діючи за вказівками дона Корлеоне, Хейген попросив Гоффа, щоб той другого дня влаштував йому побачення з Джеком Вольцом і натякнув Вольцові: якщо Хейген буде не задоволений наслідками

цього побачення, може статися страйк працівників кіностудії. За годину Хейгенові подзвонив Гофф. Побачення призначено на десяту ранку.

– Вольцові натякнули на можливість страйку, але це не справило на нього дуже великого враження, – сказав Гофф. І додав: – Якщо справді до цього дійде, я мушу сам переговорити з доном.

– Якщо до цього дійде, то він сам поговорить із вами, – відповів Хейген.

Кажучи так, він уникнув будь-яких обіцянок. Він не дивувався, що Гофф так охоче виконує волю дона. Практично імперія Корлеоне не сягала далі району Нью-Йорка, але дон набув могутності, допомагаючи спершу профспілковим босам. Не один із них ще й досі залишався доновим боржником.

Призначення зустрічі на десяту годину ранку було поганою ознакою. Отже, виходить, що Том буде перший у списку відвідувачів і що його не запросять на обід. Тобто Вольц не надає йому особливого значення. Гофф погрожував не досить рішуче, можливо, тому, що Вольц підгодовував його хабарами. Часом уміння дона триматися в тіні йшло на шкоду «родинному ділу», бо його ім'я нічого не говорило невтаємниченим колам.

Хейгенові міркування підтверджувалися, бо Вольц протримав його в приймальні ще з півгодини після призначеного часу. Хейген тим не журився. У дуже пишній, дуже комфортабельній приймальній кімнаті навпроти нього на темно-ліловому дивані сиділа дівчинка, така гарненька, що Хейген іще зроду не бачив кращої. Не старша одинадцяти-дванадцяти років, вона була в надзвичайно простому, але дорогому вбранні дорослого крою. Вона мала ясно-золотаве волосся, великі, бездонні очі кольору морської блакиті й рожеві, мов ягідки, губенята. З нею сиділа жінка, очевидно, її мати, що зміряла Хейгена крижаним гордовитим поглядом, і йому захотілося дати їй доброго ляпаса. «Дитина-янголятко й мати-дракон», – подумав Хейген, відповідаючи на холодний погляд матері не менш холодним.

Зрештою вишукано вбрана, але кругленька жіночка середнього віку провела його через кілька приміщень до кабінету кінопродюсера. Хейгена вразила елегантність приміщень і людей, що там працювали. Він посміхнувся. То все були хитруни, що хотіли потрапити в кіноактори, спершу влаштувавшись на конторську роботу. Здебільшого вони працюватимуть тут ціле життя або доти, поки визнають свою поразку й повернуться до рідних міст.

Джек Вольц був високий, міцної статури чоловік із великим черевом, яке майже приховував добре пригнаний костюм. Хейген знав його біографію. У десять років Вольц качав порожні пивні бочки й ручні візки у нью-йоркському Іст-Сайді. У двадцять – допомагав батькові витягати жили з робітників у кравецькій майстерні. У тридцять залишив Нью-Йорк і подався на Захід, вклав капітал у тодішні «сінематографи» і одним з перших почав ставити кінофільми. У сорок вісім років став наймогутнішим кіномагнатом Голлівуду, хоча, як і раніше, був вульгарний у мові, а щодо жінок – ненаситним, мов лютий вовк, що винищує безпорадні зграйки молодих куріпочок. У п'ятдесят років він ніби переродився. Почав брати уроки мови, від слуги-англійця навчився елегантно вдягатися, а від англійця-дворецького перейняв світські манери. Коли померла перша дружина, Вольц узяв собі всесвітньовідому вродливу актрису, якій набридло зніматися в кіно. Тепер, у шістдесятилітньому віці, він збирав картини старих

майстрів, був членом президентського консультативного комітету і заснував кількомільйонний фонд сприяння кіномистецтву, що було названо його ім'ям. Його дочка вийшла за англійського лорда, син одружився з італійською принцесою.

Останнім захопленням Вольца, як про це ревно повідомляли всі кінокоментатори всіх американських газет, були породисті рисаки, на яких він лише за останні роки витратив десять мільйонів доларів. Газети чорніли жирними заголовками, коли Вольц придбав уславленого англійського рисака Хартума за нечувану ціну – шістсот тисяч доларів, а потім заявив: непереможний рисак більше не виступатиме в перегонах, а буде плідником у стайні Вольца.

Він прийняв Хейгена церемонно; гарно засмагле, чисто виголене Вольцове обличчя скривила гримаса, що мала означати усмішку. Незважаючи на витрачені гроші та на послуги найкращих майстрів, літа позначалися на його пиці – здавалося, що вона зшита до купи з різних шматків. Але в рухах проступала величезна життєва снага; він, як і дон Корлеоне, мав вигляд людини, що неподільно владарює у своєму світі.

Хейген одразу перейшов до справи. Він – посланець друга Джоні Фонтане. Цей друг – дуже впливова людина, яка засвідчить містерові Вольцу свою вдячність і вічну приязнь, якщо містер Вольц зробить їй невеличку послугу, а саме: дасть Джоні Фонтане роль у новому фільмі про війну, який студія збирається знімати з наступного тижня.

Позшиване лице залишилося незворушно ввічливим.

– А яку послугу зможе ваш друг зробити для мене? – спитав Вольц. У його голосі бриніла ледь відчутна зневажливість. Хейген пустив те повз вуха.

– Вас, здається, настигають якісь клопоти з профспілкою. Мій друг може дати вам абсолютну гарантію, що він відверне ці клопоти. Ваш найвидатніший актор, який дає студії чималі прибутки, – наркоман, він тільки-но перейшов із марихуани на героїн. Мій друг може влаштувати так, що він залишиться без героїну. І якщо колись у майбутньому виникатимуть ще якісь прикрощі, досить одного вашого дзвінка до мене – і все буде залагоджено.

Джек Вольц сидів із такою міною, ніби йому доводилося вислуховувати дитячі хвастощі. А потім відрубав навмисне вульгарним іст-сайдським тоном:

– Хочете накласти на мене лапу?

Хейген відповів холодно:

– Анітрохи. Я прийшов просити вас про послугу моему другові. І намагався пояснити вам, що на цьому ви нічого не втрачаєте.

Неначе на замовлення, Вольц напустив на обличчя вираз гніву. Рот перекривився, а густі брови нависли широкою смугою над палаючими очима. Він перехилився через стіл до Хейгена.

– Слухай, ти, слизький сучий сину, зараз я тобі все скажу у вічі, тобі й твоєму босові, ким би він не був. Джоні Фонтане ніколи не побачить цієї

ролі. Мені начхати, скільки ваша макаронна мафія нашле до мене своїх шакалів. – Вольц відкинувся на спинку крісла. – Послухай моєї поради, хлопче. Едгар Гувер – гадаю, ти чув про такого, – Вольц саркастично всміхнувся, – мій особистий приятель. Тільки-но йому натякну, що мене шантажують, ти зі своєю братією й не добереш, звідки на вас грім упав.

Хейген спокійно слухав. Від людини Вольцового масштабу він сподівався більшого. Невже це можливо, щоб людина, яка поводить себе так по-дурному, могла дійти до рівня керівника компанії з капіталом у кілька сотень мільйонів доларів? Про це слід би подумати, бо дон шукав нових сфер для капіталовкладень, а якщо провідні голови в цьому ділі – такі йолопи, то кінопромисловість – якраз підходяще місце. Образа сама собою не обходила його анітрохи. Хейген перейняв мистецтво вести переговори від самого дона. «Ніколи не злостися, – повчав той. – Ніколи не погрожуй. Переконай людей». Слово «переконай» звучить набагато краще по-італійськи – «раджуна» – дослівно «єднай». Це мистецтво полягає в тому, щоб не зважати на жодні образи, на жодні погрози, підставляти другу щоку. Хейген бачив, як дон сидів за столом переговорів вісім годин, ковтаючи образи, намагаючись перекопати одного дуже відомого, дуже зухвалого й самовпевненого бандюгу змінити своє рішення. Після тих восьми годин дон Корлеоне розвів безпорадно руками, сказав тому чоловікові: «З такою людиною, як ви, неможливо розмовляти», – і вийшов. Зухвалий гангстер сполотнів від страху. Миттю побігли посланці, щоб вернути дона назад. Згоди досягли, але за два місяці того впертуха хтось застрелив у його улюбленій перукарні.

Отже, Хейген знову заговорив так, ніби нічого не сталося:

– Ось моя візитна картка. Я юрист. Невже б я став устрявати в непевну справу? Хіба я вимовив хоч одне загрозливе слово? Я навіть можу вас запевнити, що ми погодимось на будь-які умови, які ви поставите нам за свою згоду на участь Джоні Фонтане у вашому кінофільмі. Мені здається, що я вже чимало запропонував за таку невелику послугу. До того ж, я гадаю, надати цю послугу було б у ваших інтересах. Джоні якнайкраще підходить для ролі. Він казав мені, що ви самі це визнаєте. Дозвольте вас запевнити: коли б не так, ми б ніколи не просили вас про послугу. А якщо ви тривожитеся за свій капітал, то мій клієнт може фінансувати постановку кінокартини. Тільки, будь ласка, зрозумійте мене правильно. Ми знаємо, що ваше «ні» тверде. Ніхто не може і не намагається примусити вас зробити щось проти власної волі. Ми знаємо про вашу дружбу з містером Гувером. Я можу додати, що мій бос поважає вас за це. Він дуже високої думки про ваші стосунки.

Вольц бавився великою ручкою, прикрашеною червоним пашиним пером. Почувши про гроші, він зацікавився і перестав крутити ручку.

– Картина коштуватиме п'ять мільйонів, – сказав він поблажливо.

Хейген аж свиснув, щоб показати, як його вразила цифра, а потім промовив, ніби між іншим:

– У мого боса багато друзів, що покладаються на його поради.

Здається, вперше Вольц почав підходити до справи по-серйозному. Він уважно роздивився Хейгенову візитну картку і сказав:

– Я ніколи не чув про вас. Я знаю майже всіх значних адвокатів Нью-Йорка, але хто ви, в біса, такий?

– Я практикую в одній дуже поважній спілці й на інші справи не відвертаюсь, – сухо відповів Хейген. Він підвівся: – Не буду більше забирати ваш час.

Том простяг руку, Вольц потиснув її. Хейген ступив кілька кроків до дверей і знову повернувся до Вольца.

– Я розумію, вам доводиться бачити багатьох людей, що вдають із себе важливіших, ніж вони є насправді. Зі мною якраз навпаки. Чом би вам не перевірити це з допомогою нашого спільного знайомого? Якщо ви передумаете, то зателефонуйте мені до готелю. – Він хвильку помовчав. – Вам ці слова можуть видатися блюзнірством, але запевняю вас, що мій клієнт спроможний зробити вам і такі послуги, які навіть містерові Гуверу виявилися б не під силу. – Том побачив, як звузилися очі кінопродюсера. Здається, до Вольца нарешті дійшло. – Між іншим, мені ваші фільми страшенно подобаються, – Хейген вимовив це з найулюбленішою інтонацією, на яку був здатний. – Сподіваюся, що ви зможете й далі ставити такі. Країна потребує їх.

Уже надвечір Хейгенові подзвонила секретарка продюсера і повідомила, що за годину заїде машина, яка відвезе Хейгена на вечерю до замиського помешкання Вольца. Вона попередила, що доведеться їхати близько трьох годин, але в автомобілі буде що випити і чим перекусити. Хейген знав, що Вольц вирушив до донна власним літаком, і його цікавило, чому Вольц не взяв із собою і його. Голос секретарки ввічливо додав:

– Містер Вольц порадив вам прихопити із собою вашу дорожню валізку, а вранці він відвезе вас до аеропорту.

– Зроблю, як ви сказали, – відповів Хейген. І знов тут було над чим подумати. Як Вольц довідався, що на ранок Том замовив собі авіаквиток до Нью-Йорка? На якусь мить Хейген замислився. Очевидно, Вольц вдавсь до приватних детективів, які й зібрали про нього інформацію. Якщо так, то Вольцові, напевне, вже відомо, що Том представляє донна; отже, він розвідав дещо й про донна, а це означає, що тепер він готовий поставитися до справи серйозно. «Щось можна буде зрештою зробити», – подумав Хейген. І, можливо, Вольц насправді розумніший, ніж здався сьогодні вранці.

Маєток Джека Вольца був схожий на величезний майданчик для зйомок. Там стояв будинок плантаторського типу; довкола розлогих угідь йшла широка чорна земляна дорога, якою виводили коней, далі – стайні, пасовиська для цілого табуна. Живоплоти, клумби і газони вилизані й доглянуті незгірше, ніж наманікюрені нігті кінозірки.

Вольц привітав Хейгена на заскленій веранді з кондиціонованим повітрям. Продюсер був одягнений по-домашньому – в голубу шовкову сорочку з відкритим коміром, широкі штани гірничного кольору, а на ногах – м'які шкіряні сандалі. На тлі всіх тих барв і дорогих тканин його грубе, наче позшиване, обличчя було просто жакливе. Подавши Хейгенові величезний келих мартіні, Вольц узяв із заздалегідь поставленої таці келих і для себе. Він був привітніший, ніж зранку. Поклав руку Хейгенові на плече:

– У нас є трохи часу до вечері, ходімо подивімося на моїх коней?

Дорогою до стаєнь він признався:

– Я таки довідувався про вас, Томе. Треба було одразу сказати, що ваш бос Корлеоне, бо я подумав, що це Джоні найняв якогось низькопробного шахрая, аби мене залякати. Тільки я на такі речі не піддаюся. Не те що я люблю наживати собі ворогів, а просто мене не залякаєте, і квит. А зараз насолодімося, а про справи поговорімо по обіді.

Вольц виявився напрочуд уважним господарем. Він розповів про нововведення, які, сподівався він, зроблять його конярню найкращою в Америці. Усі стайні були вбезпечені на випадок пожежі, їх утримували в ідеальній чистоті, а охороняв спеціальний загін приватних детективів. Нарешті Вольц привів його до стійла, на зовнішній стіні якого було прибито велику бронзову таблицю з написом: «Хартум».

Навіть недосвідченому Хейгену було зрозуміло: жеребець, що стояв у станку, справжній красень. Вороний, із ромбовидною білою цяткою на масивній голові. Великі карі очі спалахували мов два золотавих яблука, шовковиста шерсть вигравала на туго обтягнутому корпусі. Вольц говорив із дитячою гордістю:

– Найкращий рисак у світі. Я купив його торік в Англії за шістсот тисяч. Можу закластися, що навіть російські царі ніколи не відвалювали таких грошей за одного-єдиного жеребця. Але я не збираюся виставляти його на перегони. Триматиму як плідника. Створю племінний завод, якого в нас ще не було.

Він потріпав жеребця по гриві, пестливо промовляючи: «Хартум, Хартум». У голосі його бриніла непідробна любов, і кінь відзивався на неї. Вольц посміхнувся.

– Ви знаєте, я непоганий вершник. А вперше сів на коня в п'ятдесят років. – Він засміявся. – Можливо, якусь із моїх прабабусь колись у Росії згвалтував козак, а я успадкував його кров.

Він полоскотав Хартума під черевом і сказав із щирим захопленням:

– Бачите його член? Мені б такий.

Повернулися до вілли вечеряти. Три офіціанти під командою дворецького подавали на стіл, покритий розшитю золотом скатертиною і уставлений срібним посудом. Але страви видалися Хейгену так собі. Мабуть, Вольц жив самотньо і не був гурманом. Хейген чекав, доки вони обидва запалили великі гаванські сигари, і аж тоді спитав Вольца:

– Ну то що, отримає Джоні роль чи ні?

– Я не можу, – сказав Вольц, – не зможу увести Джоні в цей фільм, навіть коли б мені хотілося. Уже підписано контракти на всі ролі, наступного тижня починаються зйомки. Я вже не можу нічого змінити.

Хейген зауважив нетерпляче:

– Містере Вольц, коли вирішують питання на найвищому рівні, названа вами причина не має жодного значення. Ви можете зробити все, що захочете. – Він затагся сигарою. – Ви не вірите, що мій клієнт має змогу дотримати обіцянки?

Вольц відповів сухо:

– Я припускаю, що мені доведеться мати мороку з профспілкою. Гофф телефонував мені. Сучий син, як він зі мною розмовляв! Ви й уявити б не могли, що я переплачую йому потайки сто тисяч щороку. І я вірю, що ви позбавили б того артиста героїну. Але це мене не турбує, а фінансувати свої фільми я зможу сам, без нічийої допомоги. Але я ненавиджу того байстрюка Фонтане. Перекажіть вашому босові: це єдина послуга, якої я не можу йому зробити. Хай просить що завгодно, тільки не це.

«Ах ти ж виродок смердючий, – подумав Хейген, – нащо ж ти тоді притяг мене чортзна-куди?» Продюсер таки мав щось на думці. Хейген вимовив холодно:

– Мені здається, ви не розумієте ситуації. Містер Корлеоне – хрещений батько Джоні Фонтане. Це дуже близькі, майже священні взаємини. Освячені релігією.

Вольц із повагою схилив голову на згадку про релігію. Хейген вів далі:

– Італійці кажуть жартома: світ настільки жорстокий, що людині треба мати двох батьків, ось чому у них є хрещені батьки. Після смерті рідного батька Джоні містер Корлеоне ставиться до своїх обов'язків ще ретельніше. А щодо якогось іншого прохання, то містер Корлеоне надзвичайно вразливий. Він ніколи не просить про послугу вдруге, якщо йому відмовили першого разу.

Вольц знизав плечима.

– Вибачте. Відповідь однаково буде «ні». Але якщо ви вже тут, то скажіть, скільки б мені коштувало обійтися без клопотів із профспілкою? Я б віддав одразу готівкою.

Це прояснювало одну із загадок, зокрема те, чому Вольц витрачав час на Хейгена, вже вирішивши не давати Джоні ролі. І цього рішення не можна було змінити під час сьогоднішньої зустрічі. Вольц почувався в безпеці. Він не боявся могутності дона Корлеоне. Звичайно ж, Вольц зі своїми політичними зв'язками в урядових колах, знайомством із шефом ФБР, фантастичним багатством і абсолютною владою в кінопромисловості не припускав навіть думки, щоб його міг чимось залякати дон Корлеоне. Будь-яка розумна людина, зокрема й Хейген, зробила б висновок, що Вольц слушно оцінював своє становище. Він був неприступний для дона, бо не зупинявся перед витратами, пов'язаними із загрозою страйку. Єдине лише не вкладалося в цю логічну схему: дон Корлеоне пообіцяв хрещеникові, що той матиме роль, а Хейген не міг пригадати випадку, щоб дон Корлеоне не дотримав слова в таких справах. Хейген сказав спокійно:

– Ви навмисне хибно тлумачите мої слова. Ви хочете зробити з мене співучасника шантажу. Містер Корлеоне обіцяв лише замовити за вас дружне

слово перед профспілкою у відповідь на ваше дружне слово. Дружній обмін можливостями особистого впливу, і тільки. Але я бачу, що ви не сприймаєте моїх слів серйозно. Я особисто вважаю, що ви помиляєтесь.

Вольц ніби чекав такого моменту й дозволив собі розсердитися:

– Чому ж? Я чудово розумію, – сказав він, – це в стилі мафії, чи не так? Усі солодкі слова, присмачені маслиновою олією, що ви мені виливаєте тут, є насправді погрозами. Тож вислухайте, що я скажу. Джоні Фонтане ніколи у світі не отримає цієї ролі, хоч він чудово підходить для неї. Ця роль зробила б його великою кінозіркою. Але він ніколи не стане кінозіркою, бо я ненавиджу цього чепурунчика і маю намір взагалі вижити його з кіно. Хочете знати чому? Він зіпсував одну з моїх найцінніших протезе. П'ять років я готував цю дівчину, її вчили грати, танцювати, співати, я витратив сотні тисяч доларів. Збирався зробити її кінозіркою. Буду навіть відвертіший, аби ви не думали, що я черства людина, – річ тут не лише в доларах і центах. Це була вродлива дівчина і, до того ж, найжагучіша з усіх, яких я тільки мав у ліжку, а мав я їх, дай боже, по всьому світу. Вона могла висмоктати вас як водяний насос. Проте з'явився Джоні з маслиновою олією в голосі та своєю макаронницькою привабливістю й обплутав її. Вона кинула все, виставила мене на посміховисько. Людина в моєму становищі не може собі дозволити бути посміховиськом. Я мушу сквитатися з цим Джоні.

Вперше Вольц спромігся вразити Хейгена. Уже немолода людина, що обіймає таке високе становище, дозволяє отаким дрібницям впливати на вирішення серйозних справ, на долю бізнесу, та ще й якого. У світі Хейгена, у світі дона Корлеоне зовнішня краса, статеві заваби жінок не мали ані найменшої ваги під час вирішення справді важливих проблем. Це вважалося особистими справами, за винятком хіба одруження та питань сімейного безчестя. Хейген зробив останню спробу.

– Маєте цілковиту слухність, містере Вольц, – сказав він, – але хіба ці ваші прикраси переважають усе інше? Здається, що ви не зрозуміли значення невеликої послуги для мого клієнта. Містер Корлеоне тримав маленького Джоні на руках, коли того хрестили. Після смерті батька Джоні містер Корлеоне перебрав на себе батьківські обов'язки. Його називають «Хрещеним Батьком» усі, хто хоче висловити йому пошану і вдячність за допомогу. І містер Корлеоне ніколи не підводить своїх друзів.

Вольц аж підскочив.

– Я вже досить наслухався цих балачок. Та поки що не головорізи наказують мені, а я їм. Досить мені взяти цю слухавку – і ви ночуватимете в тюрмі. І якщо всяка кримінальна навалоч докучатиме мені залякуванням, то майте на увазі, що я не якийсь там імпресаріо танцювального ансамблю. Так, я чув і про цю історію. Майте на увазі: ваш Корлеоне навіть не знатиме, звідки впаде на нього грім. Якщо треба, я не зупинюся перед тим, щоб використати свій вплив у Білому домі.

«Сучий син, упертий, наче осел. Як йому, у біса, пощастило стати пеццонованте? – дивувався Хейген. – Радник президента, власник найбільшої кіностудії у світі. Ні, справді, донові треба взятися за кінобізнес. Цей

бовдур і далі чіпляється за сентименти, за марні слова, він так і не зрозумів нічого».

– Дякую за частування і приємний вечір, – сказав Хейген. – Чи не підкинули б ви мене до аеропорту? Я навряд чи зможу заночувати у вас. – Том холодно посміхнувся Вольцові. – Містер Корлеоне любить, щоб про погані вісті йому сповіщали негайно.

Чекаючи на автомобіль перед яскраво освітленою колонадою вілли, Хейген побачив дві жіночі постаті, що простували до великого лімузина, який уже стояв біля під'їзду. Це були дванадцятилітня білява красуня та її мати. Хейген бачив їх сьогодні вранці у Вольцовій приймальні. Але тонко вирізьблені уста дівчинки тепер стали розпухлю червоною масою. Очі кольору морської блакиті ніби затигла якась плівка, а коли дівчинка спускалася сходами до машини, її довгі ноги підгинались, як у скаліченої лошечки. Мати підтримувала доньку, допомагаючи їй сісти в машину, і сичала їй на вухо якісь вказівки. Скоса зиркнувши на Хейгена з хижацьким тріумфом у погляді, вона також сховалася в лімузині.

«То ось чому мене не запросили в літак із Лос-Анджелеса, – подумав Хейген. – Кінопродюсер взяв у літак дівчинку з матір'ю. Це дало Вольцові час відпочити перед вечерею та «обробити» оте бідне дівчатко. І Джоні будь-що прагне жити в такому світі? Ну що ж – хай бог допоможе і йому, і Вольцові».

Полі Гатто не любив спішної роботи, надто коли йшлося про побиття. Він волів розрахувати все заздалегідь. Навіть отака мура, як сьогодні ввечері, котра навіть виїденого яйця не варта, може вилізти боком, якщо припуститися помилки. Потягуючи пиво, він позирав на двох молодих шалапутів, які домовлялися біля прилавка з двома блудяжками. Гатто вже знав усе, що йому треба було знати, про цих гультив. Їх звали Джеррі Вагнер і Кевін Мунан. Обидва років двадцяти, вразливі, стрункі, міцної будови, русоволосі. Обидва за два тижні мали повертатися до коледжу, в обох батьки з політичним впливом, і це, на додачу до студентських квитків, утримало їх від призову до армії. Обидва були умовно засуджені за напад на дочку Америкго Бонасера. «Виродки вошиві, – подумав Полі Гатто. – Відкручуються від служби, порушують умовне покарання, п'ючи у барі після півночі, волочаться за шльондрами. Шмаркачі». Гатто сам теж уник призову до війська, бо його лікар подав у мобілізаційну комісію документи, які свідчили, що його пацієнт, чоловічої статі, білий, двадцяти шести років, неодружений, пройшов лікування електрошоком у зв'язку з психічним розладом. Усе це була, звичайно, брехня, проте Гатто вважав, що він чесно заробив своє звільнення від мобілізації. Для нього постарався Клеменца після того, як Гатто насобачився й прижився в «родинному ділі».

Клеменца сказав, щоб цю роботу закінчили швидше, до початку навчання хлопців у коледжі. Гатто хотів би знати, чому її треба зробити саме в Нью-Йорку. Клеменца завжди ставив якісь додаткові умови, замість просто доручити роботу. Якщо оті молоденькі шелихвістки підуть зараз із цими байстрюками, буде втрачено ще один вечір.

Він почув, як одна з дівчат сказала, сміючись: «Ти що, здурів, Джеррі? Не піду я з тобою ні в яку машину, дуже мені хочеться відлежуватися потім у лікарні, як ота бідолашка!» В її голосі бриніло зловтішне задоволення. Для

Гатто цього було досить. Він допив пиво й вийшов у темну вулицю. Чудово. Було вже по дванадцятій. Крім ще одного бару, ніде не світилося. Усі заклади давно зачинені. Машину дільничного патруля взяв на себе Клеменца. Вона не з'явиться сюди, поки їм не повідомлять по радіо, та й потім поліція не квапитиметься до бару.

Він обіперся на великий чотиридверний седан «Шевроле». На задньому сидінні автомобіля, майже невидимі, терпляче дожидали два чоловіки, лобуряки нівроку. Полі сказав: «Схопите їх, коли вийдуть».

Йому й досі здавалося, що все зроблено з надмірним поспіхом, Клеменца дав йому копії фотографій із поліційних дос'є на обох цих шмаркачів, навіть на бар, де вони щовечора пили і підбирали дівчаток легкої вдачі. Полі дібрав двох кремезних чолов'яг із людей «родини» і вказав їм молодиків. Також розтлумачив, що треба зробити. Ніяких ударів по голові чи потилиці, щоб не вколошкати ненароком. А поза тим можуть діяти, як їм до вподоби. Він лише попередив: «Якщо ці шмаркачі пробудуть у лікарні менше місяця, то ви, хлопці, можете знову сідати на свої самоскиди».

Обидва гевали вилізли з машини. Це були колишні боксери – правда, тільки з третьорядних клубів, свого часу Сонні Корлеоне узяв їх на гачок, зарятувавши невеликою позичкою під проценти, на яку вони змогли по-людському жити. І тепер вони, звичайно, палали бажанням виявити свою вдячність.

Джеррі Вагнер і Кевін Мунан вийшли з бару вже добре напідпитку. Насмішка дівчаток вразила їхній юнацький гонор. Обіпершись на крило своєї машини, Полі гукнув до них, глузливо сміючись:

– Гей, казанови, а ці хвойди добре вас відшили.

Молодики обернулися до нього аж зраділо. Полі Гатто здавався підходящим громовідводом для їхнього приниження. Низенький, шуплявий хлопчина з тхорячою мордочкою та ще як на те і нахабний. Вони нетерпляче рвонулися до нього і... відчули, як міцні руки двох здоровил схопили їх ззаду. Тієї ж миті на правій руці Полі Гатто блиснув мідний кастет, густо всіяний гострими коротенькими шипами. Гатто мав добрий удар, він тричі на тиждень тренувався в спортивному залі. Він уперішив Вагнера прямо в ніс. Чоловік, що тримав Вагнера, підвів його із землі, і Полі садонув його у пахвину. Вагнер обвис як локшина, і здоровило випустив його з рук на тротуар. Це забрало не більше шести секунд.

Тепер вони обидва взяли за Кевіна Мунана. Той пробував кричати. Чоловік, стоячи ззаду, без жодного напруження тримав його однією здоровенною, м'язистою рукою. А другою здушив Мунанові горло, щоб той не міг і писнути.

Полі Гатто вскочив у машину й завів мотор. А гевали товкли Мунана на гамуз. Вони робили це з жахливою неквапністю, неначе мали у своєму розпорядженні необмежений час. Били повільно, у спокійному ритмі, вкладаючи в кулак усю вагу дебелих тіл. За кожним ударом аж чвакало розсічене тіло. Гатто глянув на Мунанове обличчя. Його неможливо було пізнати. Хлопці залишили Мунана валятися на обочині й знов узялися за Вагнера. Той намагався підвестися на ноги і почав кликати на поміч. Хтось вийшов із бару, і тепер доводилося працювати швидше. Вагнера знову збили з

ніг. Один узяв його за руку й викрутив назад, а потім копнув його ногою в крижі, аж хруснуло. Вагнер несамовито заверещав, і в будинках вздовж усієї вулиці почали відчинятися вікна. Двое здоровил тепер працювали дуже швидко. Один підняв Вагнера, обхопивши йому, мов лещатами, голову, і тримав його, а другий місив важкими кулаками нерухоме тіло. З бару виходили ще й ще люди, але ніхто не втручався. Полі Гатто кинув: «Годі, зриваємось». Обидва лобуряки вскочили в машину, і Полі рвонув її з місця. Хтось потім розповість, яка була машина, і пригадає номер. Та це пусте. Номер каліфорнійський, крадений, а в Нью-Йорку є, мабуть, сто тисяч чорних седанів «Шевроле».

Розділ II

У четвер зранку Том Хейген поїхав до своєї юридичної контори в місті. Він хотів розібрати деякі папери, з'ясувати все, що треба, перед зустріччю з Вірджілем Солоццо, призначеною на завтра. Та зустріч була така важлива, що Хейген попросив дону приділити йому весь вечір, щоб підготуватися до ділових пропозицій, з якими Солоццо звернеться до «родини» Корлеоне. Хотів з'ясувати все до найменших дрібниць, щоб іти на підготовчу зустріч із доном, маючи цілковиту ясність.

Дона начебто зовсім не здивувала Хейгенова оповідь, коли Том, повернувшись пізно ввечері з подорожі до Каліфорнії, розповів про наслідки переговорів із Вольцом. Він примусив Хейгена переповісти все з найменшими подробицями й скривився з огидою, коли той згадав про вродливу дівчинку та її матір. «Інфаміта», – буркнув дон. Цим словом, що означало «ганьба», дон зазвичай висловлював свій найрізкіший осуд, а потім поставив Хейгенові останнє запитання:

– А Вольц – справжній жеребець?

Хейген розважив донове запитання на всі боки. Що, власне, той має на увазі? За роки спільної праці Том встановив, що оцінки дона відрізняються від оцінок більшості людей, отже, і слова його також можуть мати інше значення. Чи має Вольц характер, чи має він сильну волю? Безперечно, має, але не про це запитував дон. Чи має кінопродюсер відвагу не піддаватися на залякування? Чи готовий він витримати великі фінансові втрати у зв'язку із затриманням кінозімонок і скандалом навколо провідного актора, викритого як наркоман? Так, але знову ж не це мав на увазі дон. Нарешті Хейген витлумачив донове запитання таким чином: чи здатен Джек Вольц ризикувати всім суто заради принципу, заради честі або в ім'я помсти?

Хейген посміхнувся. Він не втримався, щоб не пожартувати з доном, хоч робив це дуже рідко.

– Питаєте, чи він сицилієць?

Дон задоволено кивнув головою, відзначаючи влучний і приймний для нього жарт.

- Ні, - сказав Хейген.

Цього було досить. Дон обмірковував справу до наступного дня. А в середу по обіді покликав Хейгена до себе і дав йому настанови, які поглинули весь Хейгенів робочий день і сповнили його захватом. Консільйорі був переконаний, що дон блискуче розв'язав проблему, а Вольц зателефонує йому ще цього ранку й повідомить, що Джоні Фонтане матиме провідну роль у новому военному фільмі.

Цієї миті справді задзвонив телефон, але то був Америкіо Бонасера. Голос власника похоронного закладу тремтів від вдячності. Він просив Хейгена передати дону запевнення в довічній дружбі. Досить донові лише покликати його, як він, Америкіо Бонасера, віддасть життя за благословенного Хрещеного Батька. Хейген запевнив, що перекаже ці слова донові.

«Дейлі ньюс» на цілі дві сторінки тиснула фотографії Джеррі Вагнера й Кевіна Мунана, безживно розпростертих на вулиці. Вміло зроблені фото навіювали жах - обидва хлопці здавалися лише жалюгідними подобами людей. Неймовірно, писала газета, що вони взагалі залишилися живі. Обидва проляжать у лікарні кілька місяців, а до того ж їм ще доведеться зробити пластичні операції. Хейген занотував: треба буде сказати Клеменці, щоб той якось відзначив Полі Гатто. Здається, хлопець тямить своє діло.

Наступні три години він швидко й вправно зводив дані про прибутки від фірми по торгівлі нерухомим майном, до нової компанії імпорту маслинової олії та від будівельного бізнесу. Жодне з цих підприємств не процвітало, але тепер, після закінчення війни, вони даватимуть неабиякий прибуток. Хейген уже майже й забув про Джоні Фонтане з його проблемами, коли секретарка повідомила, що на дроті Каліфорнія. Тішачись наперед, він узяв слухавку й промовив:

- Хейген слухає.

Голос в апараті був невпізнаним від ненависті й гніву:

- Ах ти ж виродку задріпаний! - верещав Вольц. - Я запроторю вас усіх у тюрюгу на сто років! Витрачуся до останнього цента, а розквітаюся з вами. А вашого Джоні Фонтане вихолошу, чи чуєш ти, падло італійське?

- Що ви, я ж німецько-ірландського походження, - лагідно відповів Хейген. Настала мертва тиша, а потім клацнула покладена слухавка. Хейген посміхнувся, Вольц не наважився погрожувати самому донові Корлеоне. Отже, геній здобув визнання.

Джек Вольц завжди спав сам, хоча в його ліжку стало б місця й для десятих, а в спальні можна було б знімати бальні сцени. Але вже десять років після смерті першої дружини він спав сам. Це не означало, що він вже не вдавався до послуг жінок. Незважаючи на свій вік, Вольц був фізично дуже міцний, проте його могли збуджувати лише молодесенькі дівчата, та й то його ставало хіба на кілька годин увечері.

У цей четвер вранці він чомусь прокинувся дуже рано. Світанок сповнив його величезну спальню імлю, схожою на луговий туман. У ногах ліжка Вольц угледів щось знайоме й звівся на лікоть, щоб краще роздивитися. Воно

скидалося на кінську голову. Ще очманілий спросоння Вольц намацав і ввімкнув нічник.

Побачене так уразило Вольца, що йому стало млосно. Немов здоровенний ковальський молот гепнув йому на груди, шалено закалатало серце, і Вольца занудило. Він виблював на розкішний світлий килим.

Чорна шовковиста голова його незрівнянного Хартума, відтята від тіла, дивилася на нього з товстого коржа застиглої крові. Стирчали оголені кінці білих сухожиль. На храпі застигла піна, а великі, як яблука, очі, що колись блищали, наче золоті, тепер були залиті кров'ю. Вольца охопив тваринний жах, і він зарепетував, скликаючи слуг. Цей жах і спонукав його проверещати Хейгенові свої нестямні погрози. Його несамовитий репет наполохав дворецького, і той подзвонив особистому лікареві Вольца та його першому заступникові на студії. Проте ще до їхнього приїзду Вольц опанував себе.

Він був приголомшений. Хто здатен знищити коня вартістю в шістсот тисяч доларів? І то без жодного попередження, без переговорів, які б, можливо, дозволили вирішити все без цього злочину. Безжальність і абсолютна зневага до будь-яких цінностей виказували людину, що керується власним законом, а може, навіть вважає себе за свого власного бога. І ця людина має таку волю, наділена такою силою й хитрістю, що могла не зважати на охорону Вольцових стаень. На цей час Вольц вже усвідомив, що коня добре підпоїли чимось снодійним, перш ніж неквапливо відрубати сокирою здоровезну трикутну голову. Нічні охоронці запевняли, що нічого не чули. Вольц не хотів вірити. Їх мали б примусити заговорити. Не інакше як їх хтось підкупив, і з них треба витягти, хто саме.

Вольц не був дурний – тільки надміру самозакоханий. Він помилився, вважаючи свою силу вищою за силу дона Корлеоне. Йому треба було тільки дати доказ, що це не так. І він зрозумів, що йому хотіли показати: незважаючи на все Вольцове багатство, на всі зв'язки з президентом Сполучених Штатів, на вихваляння дружбою з директором ФБР, отой нікому не відомий імпортер італійської маслинової олії міг убити його. І лише через те, що Вольц не дав Джоні Фонтане ролі, якої тому забажалося. Неймовірно! Ніхто не має права діяти в такий спосіб. Як можна жити на білім світі, коли всі так чинитимуть! Це ж божевілля. Чого ж тоді варті гроші, підприємства, влада? Це ж у сто разів гірше від комунізму. Таке треба винищувати дощенту, не можна такого дозволяти!

Вольц погодився прийняти від лікаря якусь слабеньку заспокійливу мікстуру. Ліки допомогли, він утихомирився й почав думати розважливо. Його приголомшувала недбалість, із якою отой Корлеоне наказав знищити всесвітньовідомого коня, вартото шістсот тисяч доларів. Шістсот тисяч! І це ще тільки початок. Вольц аж здригнувся. Подумав про свої успіхи в житті – він багатий, може мати найвродливіших жінок світу, досить лише поманити пальцем і пообіцяти контракт. Його приймали королі й королеви. У нього гроші й влада – яке життя може бути краще? Отож чи варто ризикувати всім через чийсь примху? Можливо, він і зумів би притиснути Корлеоне, але яке покарання передбачене законом за знищення рисака? Вольц нестямно зарепотав. Лікар і слуги стурбовано подивилися на нього. Йому набігла вже інша думка. Він став би посміховищем Каліфорнії хоча б тому, що хтось презирливо й зухвало кинув виклик його могутності. Ця думка переконала

його. Разом з думкою про те, що його можуть не просто вбити, що в тих людей у запасі має бути щось підступніше й жакливіше за саму смерть.

Вольц віддав потрібні розпорядження. Забігав довірений персонал. Лікар і слуги під загрозою довічної ворожнечі з боку Вольца й студії поклялися тримати язик за зубами. Пресу повідомили, що рисак Хартум здох від хвороби, яку підхопив у дорозі, коли його везли з Англії. Останки коня потайки закопали в маєтку.

А через шість годин Джоні Фонтане подзвонив режисер фільму й сказав: наступного понеділка його чекатимуть на студії, щоб розпочати зйомки.

Того ж вечора Хейген зайшов до донна підготуватися разом до завтрашньої важливої зустрічі з Вірджілем Солоццо. Дон викликав і свого старшого сина, який сидів, відсьорбуючи зі склянки воду. Масивне вродливе обличчя Сонні Корлеоне було вкрай зморене. «І досі волочиться з тією дружкою», – подумав Хейген. Ще одна морока.

Дон Корлеоне вмовстився в кріслі, пахкаючи сигарою «Ді Нобілі». Хейген підбивав його перейти на гаванські, але дон заявив, що від них йому дере в горлі, отже, Хейгенові доводилося стежити, щоб у кабінеті завжди була скринька «Ді Нобілі».

– Чи все нам відомо? – запитав дон.

Хейген відкрив теку зі своїми записами. Нотатки нікого не могли б скомпрометувати, то були умовні позначки для пам'яті, щоб не обминути жодних важливих моментів.

– Солоццо прийде до нас просити допомоги, – говорив Хейген, – він хоче, щоб «родина» вклала принаймні мільйон доларів і гарантувала певну безпеку від правоохоронних органів. За це нам дадуть частку в прибутках, але невідомо яку. Солоццо заручився підтримкою «родини» Таттальї; і вони також матимуть частку в прибутках. Йдеться про наркотики. Солоццо має зв'язки в Туреччині, де вирощують опійний мак. Звідти він перевозить його до Сицилії. Там усе безпечно. На Сицилії в нього підприємство, що виробляє з маку героїн. Задля страховки передбачено, якщо треба, перероблення і в морфій, і в героїн. А втім, завод на Сицилії, здається, і так добре убезпечений. Єдина притичина – це перевезення в Америку і розповсюдження тут. Ну і, звісно, йому потрібен початковий капітал. А мільйон доларів готівкою, як відомо, на вулиці не валяється. – Хейген побачив, що дон Корлеоне скривився. Старий не любив зайвих прикрас у ділових розмовах. Він квапливо повів далі:

– Солоццо прозивають Турком. Це з двох причин. Він довго жив у Туреччині, нібито мав дружину – туркеню й дітей від неї. По-друге, він надто часто хапається за ніж чи то хапався, коли був молодий. Але робив це лише в ділових інтересах і то з поважних причин. Дуже впевнений і сам собі голова. Був під судом, відсидів два строки у в'язниці, один в Італії, другий – у Сполучених Штатах, вже відомий поліції як розповсюджувач наркотиків. Але для нас це швидше вигідно, бо він не відкупиться на суді зізнаннями, адже його вважатимуть верховодою всього діла, та й суджений раніше. Має також дружину американку, трьох дітей і поводить як добрий

сім'янин. Витерпить мовчки який завгодно строк, поки знатиме, що його родина отримує гроші на прожиток.

Дон пахкнув сигарою й промовив:

– Сантіно, а ти що думаєш?

Хейген здогадувався, що скаже Сонні, – той задихався під батьковою п'ятою і прагнув мати власний великий бізнес. Пропозиція Солоццо його б улаштувала якнайкраще. Сонні жадібно ковтнув віскі.

– Цей білий порошок може дати великі гроші, – сказав він. – Але й небезпека чимала. У разі чого світить років двадцять тюрюги. Думаю, що нам краще не встрявати до операцій безпосередньо, а просто забезпечити ім захист від влади та фінансову підтримку. Це було б саме те, що нам треба.

Хейген схвально подивився на Сонні – той непогано вів свою гру. Тримався очевидних речей, а це було найкраще для нього.

– А ти, Томе, що думаєш? – знову пахкнувши сигарою, спитав дон.

Хейген вирішив бути абсолютно відвертим. Він уже дійшов висновку, що дон відмовиться від пропозиції Солоццо. Найгірше ж те, що, за його переконанням, цього разу дон не продумав справу до кінця, хоча таке траплялося з ним дуже рідко. Він не завдав собі клопоту глянути як слід уперед.

– Давай, Томе, – підбадьорив його дон. – Навіть консільйорі-сицилієць і той не завжди погоджується зі своїм хазяїном.

Усі засміялися.

– Думаю, що варто погодитися, – промовив нарешті Хейген. – І ви знаєте чому. Головна причина ось яка. На наркотиках можна заробити більше грошей, ніж у будь-якому іншому бізнесі. Не пристанемо ми до нього – це зроблять інші, хоча б та ж таки сім'я Татталья. На здобуті гроші вони зможуть більше підмащувати поліцію і зміцнювати свій політичний вплив, їхня «родина» стане сильнішою за нашу і, врешті, захоче викурити нас із бізнесу. Тут такі ж відносини, як між державами: вони озброюються – і ми мусимо робити те саме. Якщо вони стають сильнішими економічно – це загрожує нашому існуванню. Тепер у наших руках гральні заклади й профспілки. На сьогодні це найвигідніша справа. Але, по-моєму, за наркотиками майбутнє. Переконаний: нам треба взяти участь у цій справі, бо інакше ризикуємо втратити й те, що маємо. Не зараз, але років через десять.

Здавалося, дон був надзвичайно вражений. Він пахкнув сигарою й промурмотів:

– Так, це найважливіше. – А потім зітхнув і, підводячись, запитав: – О котрій годині я маю завтра приймати цього пройдисвіта?

– Він буде тут о десятій ранку, – повідомив Хейген із проблиском надії: можливо, дон таки погодиться.

– Я хочу, щоб ви обидва були при мені, – промовив дон. Він підійшов до сина й узяв його за руку. – Сантіно, виспись цю ніч, подивись, на кого ти схожий? Побережи себе, не довіку будеш молодий.

Підбадьорений батьковою увагою, Сонні поставив запитання, на яке Хейген не наважився б:

– Ну то як, тату, що ти збираєшся йому відповісти?

Дон Корлеоне посміхнувся:

– Звідки мені знати відповідь, поки я не знаю, який відсоток запропонують нам від прибутків і все інше? Крім того, мені треба обміркувати ваші поради. Адже я не з тих, хто веде справи похапцем.

Уже виходячи з кімнати, він немов між іншим спитав Хейгена:

– А в тебе занотовано, що цей Турок перед війною заробляв на проституції? Так само, як тепер «родина» Татталья. Запиши, поки не забув. – Глузування в доновому голосі ледве відчувалось, але Хейген зашарівся. Він навмисне не згадав про цю подробицю – по-перше, вона не мала особливого значення, а по-друге, могла вплинути небажаним чином на донову ухвалу. У питаннях статевої моралі він був справжній пуританин.

Вірджіль Солоццо, або ж Турок, – міцної статури, смаглявий невисокий чоловік – і справді був схожий на турка. Він мав орлиний ніс і жорсткі темні очі та повадився з великою гідністю.

Сонні Корлеоне зустрів його біля дверей і завів до кабінету, де на нього вже чекали дон і Хейген. «Опріч Луки Бразі, мені ще не доводилося бачити небезпечнішої людини», – відзначив подумки Хейген. Усі ввічливо потисли Туркові руку. «Якби дон запитав у мене, хто Солоццо – жеребець чи шкапа, я б, не вагаючись, сказав, що жеребець», – знову відзначив про себе Хейген. Йому ніколи не доводилося зустрічати людину такої внутрішньої сили, навіть сам дон нині не витримував порівняння з Турком. Вітаючись, дон мав трохи простакуватий вигляд, занадто скидався на селянина.

Солоццо одразу ж заговорив про справу. Йшлося про наркотики. Вже все підготовлено. Певні плантації маку в Туреччині забезпечать його певною кількістю сировини щорічно. У нього є надійний завод у Франції, де з маку виготовляють морфій. Другий завод, улаштований в абсолютно безпечному місці на Сицилії, перероблятиме морфій на героїн. Контрабандне перевезення сировини в обидві країни налагоджено безперебійно, наскільки взагалі можна забезпечити безперебійність у таких справах. Контрабанда до Сполучених Штатів дасть відсотків п'ять втрат, адже, як ім обом добре відомо, агенти ФБР непідкупні. Але ж прибутки будуть фантастичні, а ризику майже ніякого.

– Так чого ж тоді ви прийшли до мене? – ввічливо поцікавився дон. – Чим я здобув таку вашу великодушність?

Смагляве обличчя Солоццо залишилося незворушним.

– Мені потрібно два мільйони готівкою, – відказав він. – І не менш потрібна людина, що має впливових друзів на важливих посадах. Рано чи пізно хтось із моїх розповсюджувачів може погоріти. Цього не уникнути. Усі люди матимуть незаплямовану репутацію. Це я гарантую. Отже, було б логічно чекати від суддів не дуже суворих вироків. Мені потрібен друг, який гарантує, що мої люди, коли попадуться, не отримуватимуть більше одного-двох років. Тоді вони мовчатимуть. Але якщо комусь припаяють років десять-двадцять, то все може статися. У цьому світі чимало слабодухів. Хтось розпатякається й підставить під удар важливіших людей. Правовий захист багато важить. Я чув, доне Корлеоне, що у вас у кишені суддів не менше, ніж дрібняків у чистильника взуття.

Дон Корлеоне не став завдавати собі клопоту з відповіддю на цей комплімент.

– Який відсоток для моєї «родини»? – коротко спитав він.

Очі Солоццо спалахнули:

– П'ятдесят. – Він почекав, а потім додав майже ласкавим голосом: – За перший рік ваша частка становитиме три-чотири мільйони. А потім ще збільшиться.

– А який же відсоток отримає «родина» Татталья? – знову поцікавився Корлеоне.

На якусь мить Солоццо начебто знітився.

– Вони отримають частку з мого прибутку. Нічого не вдієш, я потребую і їхньої допомоги у цій операції.

– Отже, – констатував дон Корлеоне, – я матиму п'ятдесят відсотків лише за фінансування та юридичне прикриття, а самі операції здійснюватимуться без мене. Чи це ви хотіли мені сказати?

Солоццо підтвердив.

– Якщо ви називаєте два мільйони доларів готівкою «лише фінансуванням», то я вас вітаю, доне Корлеоне.

– Я погодився зустрітися з вами, – тихо провадив дон, – з поваги до «родини» Татталья і ще тому, що чув про вас як про серйозного чоловіка, що також заслуговує на повагу. Я мушу відмовити вам, але повинен сказати й про причину відмови. Прибутки у вашому бізнесі неабиякі, але й ризик не менший. Ваші операції, якщо б я пристав до них, стали б на перешкоді моїм іншим інтересам. Це правда, я маю дуже багато друзів-політиків, але вони змінять своє ставлення, коли довідаються, що мій бізнес – наркотики, а не гральні заклади. Вони вибачають азартні ігри на гроші, бо це, мовляв, невинний гріх, на зразок зайвої чарчини, зате наркотики вважають брудним ділом. Ні, не заперечуйте. Я висловлюю їхню думку, а не свою. Мене не обходить, як заробляє той чи інший собі на життя. Я лише кажу вам, що оце ваше діло занадто ризиковане. Усім у моїй «родині» добре жилося останні десять років, і я не можу своєю пожадливістю ставити під загрозу їхній добробут.

Солоццо нічим не виказав свого розчарування – лише його очі забігали по кімнаті, неначе він шукав підтримки в Хейгена й Сонні. Потім він сказав:

– Може, вас непокоїть забезпеченість ваших двох мільйонів?

Дон холодно посміхнувся і сказав:

– Ні.

Солоццо спробував знову:

– «Родина» Татталья також дає гарантію вашому вкладові.

Саме в цю мить Сонні Корлеоне припустився непростимої помилки, хибно оцінивши ситуацію і свою роль у переговорах. Він зацікавлено перепитав:

– «Родина» Татталья гарантує повернення нашого внеску, не вимагаючи з нас ніяких процентів?

Хейген жажнув від цього недолугого втручання. Він помітив, як дон холодно й грізно глянув на старшого сина, а той заляк від страху, нічого не розуміючи. Очі Солоццо знову забігали по кімнаті, але тепер уже задоволено. Він знайшов шпарину в доновій фортеці. Коли дон заговорив, його голос свідчив про те, що розмову закінчено:

– Молодь зажерлива, – сказав він. – І в наші дні вона не має гарних манер – лізуть поперед батька в пекло, встромляють свого носа куди не слід. Я занадто люблю своїх дітей і цим зіпсував їх. Самі бачите, синьйоре Солоццо, моя відмова остаточна. Дозвольте запевнити, що я особисто бажаю вам успіху у вашій справі. Вона ніде не перетинається з моєю. Дуже шкодую, що мені довелося розчарувати вас.

Солоццо вклонився, потис руку донові й дозволив Хейгенові провести себе до автомобіля. Прощаючись із ним, Хейген не зміг нічого прочитати на його обличчі. У кабінеті дон Корлеоне запитав Хейгена:

– Ну, що ти скажеш про цього чоловіка?

– Він сицилієць, – сухо відповів Хейген.

Дон замислено кивнув головою, а потім сказав синові поблажливо:

– Сантіно, ніколи не виказуй чужим людям своїх думок. Навіщо їм знати, що там у тебе за пазухою. Видно, шури-мури з тією дівчиною так захопили тебе, що твоя голова пішла обертом. Облиш цю комедію й приділи увагу «справі». А тепер геть з-перед моїх очей.

Хейген побачив на обличчі Сонні спочатку подив, а потім гнів на батька за цю нотацію. «Невже він сподівався, що дон не довідається про його походеньки?» – широко дивувався Хейген. Невже до нього так і не дійшло, якої страшної помилки він щойно припустився? Коли так, то Хейген ніколи не хотів би стати консильйорі в дона Сантіно Корлеоне.

Дон Корлеоне зачекав, поки Сонні вийде, а потім опустився у своє шкіряне крісло й різким рухом показав, що хоче випити. Хейген налив йому чарку ганусівки. Дон зиркнув на нього.

– Пришли до мене Луку Бразі.

Ще через три місяці Хейген хапливо переглядав папери у своїй міській конторі, сподіваючись раніше скінчити роботу, щоб мати час на купівлю різдвяних подарунків дружині й дітям. Йому перебив роботу телефон. Джоні Фонтане радісно повідомляв, що фільм зроблено, батальні сцени прекрасні («Яке мені, в біса, діло до тих сцен?» – роздратовано подумав Хейген). Джоні надіслав донові такий різдвяний подарунок, що в доні очі полізуть на лоб. Він би й сам приїхав, але залишилися ще деякі дрібнички у фільмі, і йому треба бути на студії. Хейген намагався приховати своє роздратування, чар Джоні Фонтане ніколи не діяв на нього. Та все ж він поцікавився:

– Що ж то за подарунок?

Джоні Фонтане тихо засміявся й відповів:

– Не можу сказати. Це один із найкращих різдвяних подарунків.

Хейген миттю втратив будь-який інтерес. Нарешті йому вдалося ввічливо попрощатися й покласти слухавку.

За десять хвилин секретарка сказала, що дзвонить Конні Корлеоне й хоче з ним переговорити. Хейген зітхнув. Дівчиною Конні була приємна, дуже мила, але як заміжня жінка вона стала ні к бісу. Скаржилася на чоловіка. Вона взяла за звичку приїздити навідувати матір упродовж двох-трьох днів. З Карло Ріцці їм справді не поталанило. Йому доручили одну певну справу, а він їй довів до ручки. Карло пиячив, волочився за жінками, грав на гроші й не раз уже лупцював дружину. Вдома Конні про це мовчала, але Хейгенові вже скаржилася. «На що вона нарікатиме зараз?» – подумав Хейген неприязно.

Та різдвяний настрій, здавалося, звеселив і її. Вона лише хотіла порадитися з Хейгеном, що подарувати на Різдво батькові. А також Сонні, Фредові й Майклові. Що купити матері, вона вже вирішила. Кілька Хейгенових пропозицій Конні відкинула як безглузді. Нарешті вона дала йому спокій.

Коли телефон задзвонив знову, Хейген жбурнув папери назад, у кошик. Чорт їх бери! Треба йти.

Однак не відповісти на дзвінок йому й на думку не спало. Коли секретарка сказала, що дзвонить Майкл Корлеоне, Хейген узяв слухавку із задоволенням. Майкл завжди подобався йому.

– Томе, – сказав Майкл, – завтра я з Кей іду до міста. Є одне важливе діло, хочу повідомити старого перед Різдвом. Він буде вдома завтра ввечері?

– Авжеж, – відповів Хейген, – він не збирається до свята виїжджати з міста. Може, тобі треба моєї допомоги?

Майкл, як і батько, був дуже стриманий на язик.

- Ні, - відповів він. - Мабуть, на Різдво ми з тобою побачимося. Адже всі зберуться на Лонг-Біч?

- Усі, - сказав Хейген. І здивувався, що Майкл поклав слухавку, не погломівши з ним про се чи про те.

Він попросив секретарку зателефонувати дружині й повідомити, що він запізниться, але хотів би мати якусь вечерю. Вийшовши з приміщення, швидко попрямував до магазину «Мейсі». Хтось заступив йому дорогу. На свій подив Хейген побачив Солоццо.

Той узяв його під руку й спокійно сказав:

- Не бійся. Я просто хочу поговорити з тобою.

В автомобілі, що стояв біля тротуару, раптом відчинилися дверцята. Солоццо наказав:

- Залазь. Нам треба поговорити.

Хейген вивільнив руку. Він був не те щоб стривожений, а просто роздратований. Він сказав:

- Я не маю часу.

Цієї миті ззаду підійшли ще двоє. Хейген раптом відчув слабкість у ногах.

Солоццо миролюбно сказав:

- Залазь до автомобіля. Якби я хотів тебе вбити, ти б уже давно лежав трупом. Повір мені.

Не вірячи йому ані на крихту, Хейген сів у машину.

Майкл Корлеоне збрехав Хейгенові. Він уже був у Нью-Йорку й телефонував з номера готелю «Пенсільванія», за якихось десять кварталів від Хейгенової контори. Коли він поклав слухавку, Кей, облишаючи сигарету, сказала йому:

- Ну й брехун же ти, Майку.

Майкл сів біля неї на ліжку.

- Усе заради тебе, люба, якби я сказав своїм, що ми в місті, нам відразу довелося б їхати до них. І ми б уже не змогли вдвох пообідати, піти до театру, переспати ніч. У будинку мого батька неодруженим спати разом не дозволено.

Він обняв її й ніжно поцілував у солодкі вуста, а потім обережно поклав її на ліжко. Очікуючи хвилини кохання, вона заплющила очі, і Майкл відчув себе безмежно щасливим. Роки війни він провів у боях на Тихому океані і на тих клятих островах мріяв саме про таку дівчину, як Кей Адамс, про таку, як у неї, вроду, звабливе, молочно-біле, тендітне тіло, насажене

пристрастю. Кей розплющила очі, притягла до себе його голову й поцілувала. Вони віддавалися коханню, аж доки настав час вечеряти і йти до театру.

Підвечерявши, пройшлися біля залитих світлом універмагів, де тиснулися покупці різдвяних подарунків.

– Який подарунок ти хочеш отримати від мене на Різдво? – спитав Майкл. Пригорнувшись до нього, Кей відповіла:

– Лиш тебе. Як ти думаєш, чи батько схвалить твій вибір?

– Це не проблема, – сказав лагідно Майкл. – А от як твої рідні поставляться до мене?

– Мене це не турбує, – знизала плечима Кей.

– Я навіть думав офіційно змінити прізвище, – зізнався їй Майкл. – Але в разі якої халепи це навряд чи допоможе. Ти впевнена, що хочеш мати прізвище Корлеоне? – запитав він напівжартома.

– Так, – серйозно відповіла Кей. Вони пригорнулися. Мали намір одружитися на Різдво, відбувши тиху цивільну церемонію за участю лише двох друзів як свідків. Але Майкл наполіг, що він мав повідомити свого батька. Він запевняв, що батько не стоятиме їм на перешкоді, поки вони все робитимуть відкрито. Кей сумнівалася. Сказала, що своїх рідних повідомить уже тоді, як візьме шлюб із Майклом.

– Звісно, вони подумают, що я вагітна, – додала вона.

Майкл усміхнувся:

– Мої подумают те саме.

Але жоден із них не згадав про те, що Майклові доведеться розірвати тісні зв'язки зі своєю родиною. Вони знали, що Майкл уже частково це зробив, і обом було ніяково. До закінчення коледжу вони мали намір зустрічатись у вихідні дні й проводити разом літні канікули, їм здавалося, що вони стануть щасливі.

У театрі відбувалася музична вистава «Карусель». Сентиментальна оповідь про життя хвалькуватого злодія примушувала їх час від часу всміхатися одне одному. Коли вийшли з театру, надворі вже було холодно. Кей пригорнулася до Майкла й сказала:

– Коли ми одружимося, чи й ти битимеш мене, а потім крастимеш зірку з неба на подарунок?

Майкл засміявся.

– Я збираюся стати викладачем математики, – відповів він, а потім запитав: – Хочеш десь поїсти чи підемо прямо в готель?

Кей заперечливо хитнула головою, а потім виразно подивилася на Майкла. Як завжди, його зворушило її бажання віддатися коханню. Він усміхнувся,

нахилився до неї, і вони, стоячи на холодній вулиці, поцілувалися. Майкл зголоднів і вирішив у готелі замовити до номера бутерброди.

У вестибюлі він підштовхнув Кей до кіоску й попросив:

– Купи газети, поки я сходжу по ключі.

Майклові довелося постояти в невеличкій черзі; хоч війна вже закінчилась, у готелі ще відчувалася нестача обслуги. Нарешті він отримав ключа й нетерпеливо роззирнувся, розшукуючи Кей. Вона стояла біля кіоску, не відриваючи погляду від газети, яку тримала в руках. Підійшовши, Майкл побачив у неї в очах сльози.

– О Майку, – промовила вона. – О Майку!

Він вихопив газету з її рук. І одразу побачив на фото свого батька, розпростертого на тротуарі. Голова лежала в калюжі крові. Якийсь чоловік сидів просто на асфальті й плакав, немов дитина. То був його брат Фредді. У Майкла Корлеоне враз усе похололо всередині. Він не відчував ні горя, ні страху, лише холодну лють. Наказав Кей:

– Іди в номер.

Проте довелося взяти її за руку й підвести до ліфта. Обое мовчки піднялися на свій поверх, у номері Майкл сів на ліжко й розгорнув газету. Заголовки повідомляли:

«СТРІЛЯЛИ У ВІТО КОРЛЕОНЕ. НЕБЕЗПЕЧНО ПОРАНЕНО ЙМОВІРНОГО ВАТАЖКА РЕКЕТИРІВ, ХІРУРГІЧНА ОПЕРАЦІЯ ЗА ПОСИЛЕНОЇ ПОЛІЦІЙНОЇ ОХОРОНИ. МОЖЛИВИЙ ПОЧАТОК РІЗАНИНИ В ГАНГСТЕРСЬКОМУ СВІТІ».

Майкл відчув слабкість у ногах. Сказав до Кей:

– Він живий. Цим виродкам не вдалося його вбити.

Ще раз перечитав повідомлення в газеті. У батька стріляли о п'ятій годині дня. Отож вони з Кей віддавалися кохання, вечеряли, милувалися грою артистів, а в цей час його батько був при смерті. Серце йому стисло почуття провини. Кей запитала:

– Поїдемо зараз до лікарні?

Майкл заперечно схитнув головою.

– Спершу подзвоню додому, – сказав він. – Люди, що вчинили замах на мого батька, здатні на все. А тепер, коли він ще живий, вони оскаженіли. І чорт знає, чого ще можуть наробити.

Обидва телефони на Лонг-Біч були зайняті. Лише хвилин за двадцять Майклові пощастило додзвонитися. Він почув голос Сонні:

– Слухаю.

– Сонні, це я, – відповів Майкл.

У голосі Сонні забриніла полегкість:

– Господи, а ми вже потерпали, де ти у бісового батька пропадаєш! Я вже послав людей у те твоє задрипане містечко, щоб розшукали тебе.

– Як старий? – запитав Майкл. – Чи тяжко його поранили?

– Досить тяжко, – відповів Сонні, – влучили п'ять разів. Але він живучий, – у голосі Сонні звучала гордість. – Лікарі кажуть, що витягне. Слухай, хлопче, мені ніколи, я не можу базікати з тобою, де ти тепер?

– У Нью-Йорку, – відповів Майкл. – Хіба Том не казав тобі, що я приїхав?

Голос Сонні ледь здригнувся:

– Тома схопили на вулиці. Ось чому я турбувався за тебе. Його дружина тут, у нас. Їй нічого не відомо. Поліції я теж не повідомляв. І не збираюся. Ті виродки, що заварили цю кашу, не інакше як божевільні. Їдь сюди й тримай язика за зубами. Гаразд?

– Гаразд, – відповів Майкл. – А ти знаєш, чиїх це рук діло?

– Авжеж, знаю, – запевнив Сонні. – Тільки-но з'явиться Лука Бразі, вони будуть трупами. Ми ще в сідлі й при силі.

– Буду за годину, – пообіцяв Майкл, – приїду на таксі. – Він поклав слухавку.

Газети продавали на вулицях уже понад три години. Напевне, вже повідомляли й по радіо. Неймовірно, щоб Лука Бразі не почув цієї новини ще й досі. Майкл замислився. Де Бразі? Те ж саме питання непокоїло в цю хвилину й Хейгена. Воно ж таки цікавило й Сонні Корлеоне на Лонг-Біч.

За чверть до п'ятої пополудні дон Корлеоне упорався з паперами, які підготував для нього адміністративний директор його компанії з продажу маслинової олії. Потім надів піджак і постукав сина Фредді пучкою по голові, щоб той нарешті витяг носа з денної газети.

– Хай Гатто забере машину зі стоянки, – наказав він. – За кілька хвилин поїдемо додому.

– Доведеться йти мені самому, – пробурчав Фредді. – Полі дзвонив уранці, сказав, що хворий. Знову застудився.

Дон Корлеоне замислено зауважив:

– Це вже втретє за місяць. Мені здається, що треба підшукати здоровішого хлопця на його місце. Скажи Томові.

– Полі – добрий хлопець, – не погодився Фредді. – Якщо він каже, що хворий, значить, справді хворий. Мені неважко змотатися за машиною.

Фредді пішов. Дон Корлеоне спостерігав з вікна, як син переходить Дев'яту авеню до місця стоянки машин. Тоді Корлеоне подзвонив до контори Хейгенів. Ніхто не відповів. Зателефонував додому на Лонг-Біч, але знову ніякої відповіді. Роздратований, він виглянув у вікно. Його автомобіль уже стояв біля тротуару перед будинком. Фредді, опершись на крило й склавши на грудях руки, стежив за метушнею покупців різдвяних подарунків. Дон Корлеоне застібнув піджак, директор допоміг надягти пальто. Буркнувши «дякую», дон Корлеоне вийшов і спустився з другого поверху сходами.

На вулиці вже густішали ранні зимові сутінки, Фредді все ще стояв, недбало спираючись на крило великого «Б'юіка». Побачивши батька, що вийшов із будинку, він обійшов машину і сів за кермо. Дон Корлеоне вже збирався сідати, потім завагався, озирнувся назад, на довгий прилавок з фруктами перед овочевою крамничкою біля рогу вулиці. Останнім часом це в нього увійшло в звичку. Він любив великі збережені аж до зими фрукти, жовтаві персики й помаранчі, що пишалися в зелених ящиках. Продавець миттю підскочив до нього. Дон Корлеоне сам не вибирав, лише вказував. Продавець тільки раз не погодився з його вибором, показавши, що один із уподобаних ним плодів підгнив знизу. Дон Корлеоне взяв у ліву руку паперову торбинку з купленим і заплатив п'ятидоларівкою. Отримав решту й уже замірявся повертати до автомобіля, коли з-за рогу вийшло двоє. Дон Корлеоне миттю збагнув, що має статися.

Чоловіки були в чорних пальтах і низько насунених на очі чорних капелюхах – потім свідкам важче стане пригадувати прикмети. Вони не сподівалися, що дон Корлеоне такий моторний. Він випустив з руки пакунок із фруктами й метнувся до автомобіля з дивовижною для його комплекції спритністю, вигукуючи водночас: «Фредо, Фредо!» Лиш тоді обидва чоловіки вихопили пістолети й відкрили вогонь.

Перша куля влучила донові Корлеоне в спину. Його хитнуло, як від удару молотом, але він примусив своє тіло рухатися вперед, до автомобіля. Дві наступні кулі поцілили в сідницю, і дон розпластався серед вулиці. Тим часом обидва гангстери, намагаючись не послизнутися на розсипаних фруктах, метнулися до нього, щоб добити. Цієї миті, не більше як за п'ять секунд після батькового вигуку, Фредеріко Корлеоне виліз із автомобіля, і його голова замаячила над машиною. Тим часом вбивці ще двічі поспіхом вистрелили в дону, який лежав біля бровки. Одна куля прошила біцепс на руці, а друга – литку правої ноги. Хоча ці дві рани були не такі небезпечні, та з них ринула кров, і коло тіла зібралися невеликі калюжки крові.

Фредді почув батьків крик, почув, як батько гукає його давнім дитячим ім'ям, а потім пролунали перші два постріли. Коли він видобувся з автомобіля, його паралізував жах, він навіть не витяг пістолета. Обидва вбивці могли б легко пристрелити і його. Але ті також запанікували. Вони напевно знали, що син мав зброю, а крім того, минуло чимало часу. Вони зникли за рогом, залишивши на вулиці самотнього Фредді та закривавлене тіло його батька. Люди, що рясніли на вулиці, кинулися врозтіч у під'їзди або попадали на асфальт, інші позбивалися в невеличкі купки.

А Фредді й досі ще не вийняв зброї. Стояв як приголомшений, безтямно дивився на батькове тіло, що лежало на асфальті, як йому здавалося, в озері почорнілої крові, лицем донизу. Фредді таки справді заціпенів. Люди,

що вже заметушилися навколо, побачили, як він почав падати, мов мішок. Його підвели до тротуару й посадили. Біля дона Корлеоне зібрався чималий натовп, який розступився, коли, завиваючи сиреною, проклала собі дорогу перша поліційна машина. Одразу ж за нею примчав радіофікований автомобіль газети «Дейлі ньюс», він ще й не зупинився, а з нього вже вистрибнув фоторепортер, щоб сфотографувати закривавленого дона Корлеоне. Ще за кілька хвилин прибула «швидка допомога». Тепер фотокореспондент перевів свою увагу на Фредді Корлеоне, – той, не кричучись, плакав. То було досить смішне видовище: масивне лице з рисами купідона, важкий ніс і товсті обślinені губи – все пересмикувалося в дитячому плачі. Прибули нові поліційні машини. У натовпі вже шастали детективи. Один із них схилився над приголомшеним Фредді, але той не міг говорити через шок. Детектив заліз у внутрішню кишеню Фредді й видобув гаманець. Глянувши на посвідчення, свиснув напарникові. За кілька секунд Фредді вже був відрізаний від натовпу гуртом полісменів у цивільному. Перший детектив намацав у Фредді під пахвою кобуру й витяг з неї пістолет. Потім Фредді підняли й укинули в машину без номерів, яка відразу рушила з місця. А за нею невідступно їхав радіофікований автомобіль «Дейлі ньюс». Фотокореспондент клацав апаратом, знімаючи геть усе, що потрапляло в об'єктив його камери.

Протягом півгодини після замаху на батька Сонні Корлеоне відповів один за одним на п'ять телефонних дзвінків. Перший від детектива Джона Філіпса, який був у платному списку «родини». Він приїхав у першому автомобілі серед одягнених у цивільне полісменів, що прибули на місце стрілянини.

– Пізнаєте мій голос? – запитав він.

– Так, – відповів Сонні, якого розбудила дружина, покликавши його до телефону.

Філіпс заговорив швидко, без жодного вступу:

– П'ятнадцять хвилин тому стріляли у вашого батька біля його контори. Він живий, але тяжко поранений. Його завезли до лікарні «Френч госпітал». Брата Фредді забрали до нашого відділка в Челсі. Коли звільнять, його треба показати лікареві. Я зараз збираюся до лікарні, братиму участь у розпитах вашого старого, якщо він спроможеться заговорити. Інформуватиму вас.

Сидячи за столом навпроти, дружина Сонні Сандра помітила, як обличчя Сонні наливається кров'ю, а очі полізли на лоб.

– Що сталося? – прошепотіла вона.

Сонні нетерпляче відмахнувся від неї, – цить, мовляв, – а потім повернувся спиною й запитав у слухавку:

– Ти певен, що він живий?

– Так, певен, – відповів детектив. – Багато втратив крові, але, по-моєму, він не в такому тяжкому стані, як здається.

– Дякую, – сказав Сонні. – Завтра рівно о восьмій ранку будь удома. Тобі пришлю тисячу чистими.

І поклав слухавку. Примусив себе посидіти тихо. Він знав, що найуразливіше в ньому – гнівливість, а особливо тепер зайва гарячковість могла призвести до фатальних наслідків. Перш за все треба зв'язатися з Томом Хейгеном. Але не встиг він узяти слухавку, як знову задзвонив телефон. Букмекер, найнятий «родиною» для роботи в районі дозової контори, повідомляв, що дона вбили на вулиці.

Поставивши кілька запитань, Сонні переконався, що букмекер дізнався про все не на місці події, а через когось. Сонні відкинув його повідомлення як неточне, віддаючи перевагу Філіпсовому. Майже відразу пролунав третій дзвінок – від кореспондента «Дейлі ньюс». Тільки-но той відрекомендувався, Сонні кинув слухавку.

Набравши номер телефону Хейгена, він запитав його дружину:

– Том уже прийшов?

– Ні, – відповіла вона. – Чекаю на вечерю, але не раніше як хвилин за двадцять.

– Хай подзвонить мені, коли прийде, – попросив Сонні.

Він намагався обмірковувати події й уявити, що б зробив його батько в такому становищі. Було зрозуміло, що напад – справа рук Солоццо. Але сам Турок ніколи б не наважився замірятися на такого визначного ватажка, яким був дон. Не інакше як Солоццо підтримують інші впливові люди. Думки перервав четвертий телефонний дзвінок.

– Сантіно Корлеоне? – Голос на іншому кінці був дуже лагідний, просто ласкавий.

– Так, – відповів Сонні.

– Том Хейген тепер у нас, – повідомляв лагідний голос. – Через три години, виклавши нашу пропозицію, ми його відпустимо. Не вчиняй необачно, доки не вислушаєш того, що він тобі скаже. Квапливість тільки нашкодить. Що сталося, того не вернеш. Тепер усім слід виявляти розважливість. Ти, кажуть, гарячий, але краще не гарячкуй. – Здавалось, у голосі забриніли нотки глуму. Говорив начебто Солоццо, але Сонні не був певен. Він примусив себе відповісти пригніченим голосом:

– Я чекатиму.

Він почув, як на тому кінці поклали слухавку. Сонні глянув на свій величезний позолочений годинник, щоб запам'ятати точний час розмови, і позначив його на скатертині.

Набурмосений, він сів за кухонний стіл. Дружина поцікавилася:

– Сонні, що сталося?

- Підстрілили старого, - відповів він тихо. А коли побачив жах на її обличчі, грубувато потішив:

- Не турбуйся, його не вбили. І більше нічого не станеться.

Проте нічого не сказав про Хейгена. І ось телефон задзвонив уп'яте. То був Клеменца.

У трубці хрипів уривчастий голос товстуна:

- Ти чув про батька?

- Чув, - відповів Сонні. - Але він живий.

Запала тиша; по довгій паузі знову почувся схвильований голос Клеменци:

- Слава богу, слава богу. - Потім стурбовано: - А ти впевнений? Мені сказали, що його порішили на вулиці.

- Він живий, - відповів Сонні, уважно дослухаючись до інтонацій голосу Клеменци. Хвилювання здавалося щирим, але ж товстун весь час мусив бути добрим актором.

- Сонні, тепер тобі доведеться заправляти балом, - сказав Клеменца. - Що ти накажеш мені?

- Мерщій їдь сюди, до батькового дому. - Сонні помовчав. - Прихопи з собою й Полі Гатто.

- Це все? - здивувався Клеменца. - А може б, надіслати людей до лікарні й до вас?

- Ні, мені потрібні ти й Гатто, - відповів Сонні. Настала довга пауза. Здається, Клеменца починав розуміти. Намагаючись говорити якомога природніше, Сонні спитав: - А де, у бісового батька, був Полі? І взагалі, що, в дідька, він робить?

Сопіння в трубці на іншому кінці лінії стихло. Зважуючи слова, Клеменца заговорив:

- Полі хворий. Він застудився й лишився вдома. Йому нездужається від самого початку зими.

Сонні відразу насторожився.

- Як часто залишався він удома за останні два місяці?

- Разів три-чотири, - відповів Клеменца. - Я весь час запитував Фредді, чи не підшукати іншого хлопця, але він відмовлявся. Та й не було причин непокоїтися. Ти ж знаєш, що останні десять років усе йшло тихо-мирно.

- Атож, - сказав Сонні. - Отже, побачимося в батьковому домі. А Полі прихопи неодмінно. Забери його дорогою. Мені байдуже, хворий він чи не хворий. Зрозумів? - Він кинув слухавку, не чекаючи відповіді.

Дружина тихо схлипувала. На якусь мить Сонні втупився в неї очима, а потім звелів хрипким голосом:

– Якщо дзвонитимуть мої люди, скажи їм, щоб зв'язалися зі мною по спеціальному телефону в батьковому будинку. Якщо чужі – тобі нічого не відомо. Якщо подзвонить Томова дружина, перекажи їй, що він трохи затримується у справах. – Подумавши, Сонні додав: – Я пришлю сюди кількох моїх людей. – Він помітив її зляканий погляд і розсердився: – Нема чого лякатися. Просто вони мені тут потрібні. Роби так, як вони тобі скажуть. Якщо треба буде подзвонити, то зв'яжися зі мною по спеціальному батьковому телефону, але без потреби не дзвони. І не нервуйся.

Він вийшов із будинку.

Уже стемніло, і грудневий вітер свистів надворі. Сонні не відчував страху, йдучи у ніч. Усі вісім будинків завулка належали донові Корлеоне. На виїзді із завулка обабіч стояли два будинки, у яких жили вірні люди – квартиранти з сім'ями й самотні чоловіки на нижніх поверхах. Шість інших будинків, розташованих півколом, розподілялися так: в одному жив Том Хейген із сім'єю, у другому – він сам, у третьому – найменшому й зовсім непоказному – жив сам дон, а решта – три будинки – надавали безкоштовно давнім доновим друзям, що вже відпрацювали своє, з єдиною умовою: вони мали звільнити приміщення, як тільки дон їх попросить. Отже, затишна вуличка стала, по суті, неприступною фортецею. Усі вісім будинків було добре освітлено зовні прожекторами, так що ніхто не міг десь причаїтися. Сонні перетнув вулицю й зайшов до батькового дому, скориставшись власним ключем. Покликав:

– Ма, де ти?

Мати вийшла з кухні. Слідом за нею війнуло смаженим перцем. Не чекаючи запитання, Сонні взяв її за руку й посадив.

– Мені щойно подзвонили, – почав він, – тільки не хвилюйся. Тато в лікарні, поранений. Одягнись і чекай унизу. Я незабаром пришлю по тебе машину з шофером, гаразд?

Мати уважно подивилася на нього, а потім запитала по-італійському:

– У нього стріляли?

Сонні підтвердив. На якусь мить мати схилила голову. А потім повернулася на кухню. Сонні йшов слідом. Вона погасила вогонь під сковорідкою, повною перцю, і почовгала сходами вгору до спальні. Сонні взяв скибку хліба з кошика на столі й поклав на неї перцю зі сковорідки – зробив собі бутерброд. Гаряча олія капала з масних пальців. А потім пішов у велику наріжну кімнату – батьків кабінет – і з замкненої шухляди вийняв спеціальний телефон. У телефонних списках він значився за вигаданою особою і за іншою адресою. Спочатку подзвонив до Луки Бразі. Ніхто не відповів. Потім зателефонував у Бруклін добре законспірованому капореджіме Тессіо, беззастережно відданому донові. Сонні розповів йому, що сталося. Дав розпорядження. Тессіо мав підняти п'ять десятків абсолютно надійних людей,

приставити охорону до лікарні, надіслати людей сюди, на Лонг-Біч, тут також ім знайдеться робота. Тессіо запитав:

- Що, і Клеменцу також застукали?

- Мені не хочеться саме зараз використовувати Клеменциних людей.

Тессіо одразу все зрозумів. Помовчав, а потім сказав:

- Пробач, Сонні, але я тобі говорю так само, як-от твій батько сказав би. Не поспішай. Мені не віриться, щоб Клеменца міг зрадити нас.

- Дякую, - відповів Сонні. - Мені також не віриться, але обережність не завадить. Чи не так?

- Так, - погодився Тессіо.

- Ще одне, - провадив Сонні. - Мій найменший брат Майкл навчається в коледжі в Ганновері, штат Нью-Гемпшир. Зв'яжися з вірними людьми в Бостоні, хай заберуть і привезуть його сюди, у наш будинок, побуде тут, поки все владається. Я йому подзвоню, він на них чекатиме. Це я знову перестраховуюся, щоб раптом чого не сталося.

- Добре, - відповів Тессіо. - Я тільки розпоряджусь і одразу до тебе, гаразд? Ти ж, певне, знаєш моїх хлопців?

- Знаю, - відповів Сонні й поклав слухавку. Підійшовши до невеличкого стінного сейфа, він вийняв звітти алфавітну книжку в синій шкіряній оправі. Спочатку розгорнув на літері «Т». Потім знайшов потрібну літеру. Там був запис: «Рей Фаррел. 5 000 доларів. На Різдво». Потім зазначався телефонний номер. Сонні набрав його й запитав: «Фаррел?» - «Так», - відповів чоловічий голос у трубці. Сонні сказав:

- Це Сантіно Корлеоне. Я хочу просити вас про одну послугу, причому зараз. Запам'ятайте номери двох телефонів і з'ясуйте для мене, хто дзвонив їм і кому дзвонили вони протягом останніх трьох місяців - Сонні назвав Фаррелові номери домашніх телефонів Полі Гатто й Клеменци. Потім додав: - Це важливе діло. Повідомте мене до півночі й матимете додаткову приемність на Різдво.

Перш ніж сісти, ще раз зателефонував до Луки Бразі. Знову відповіді не було. Тривожна думка майнула в голові, але Сонні відігнав її. Лука мав би прийти відразу, як тільки почув новину. Сонні відхилився на спинку крісла. За годину будинок наповниться людьми «родини», а він визначатиме, що хто має робити. І лише тепер, коли випала хвилина все зважити, Сонні відчув усю серйозність становища. Це був перший виклик могутності «родини» Корлеоне за останні десять років. Безперечно, все заварив Солоццо, але ж він зроду б не наважився на такий крок, якби не мав підтримки бодай однієї з п'яти великих «родин» Нью-Йорка. Підтримка має йти від «родини» Таттальї. Тепер у «родини» Корлеоне вибір обмежений: або тотальна війна, або негайна згода на умовах Солоццо. Сонні похмуро посміхнувся. Лукавий Турок добре все спланував, але йому не пощастило. Старий залишився живий, а тому війна неминуча. З Лукою Бразі й можливостями «родини» Корлеоне у

Солоццо кінець лише один. Але ж його тривожила невідступна думка: де той Бразі?

Розділ III

У машині, що везла Хейгена, було ще четверо – разом із водієм. Тома пхнули на задне сидіння, між тими двома, що перестріли його на вулиці. Солоццо сів спереду. Сусід праворуч насунув Хейгену капелюха на очі й наказав:

– Сиди тихо, щоб і мізинцем мені не ворухнув.

Їхали недовго, хвилин двадцять, не більше, та коли вийшли з машини, Хейген не зміг розпізнати місця, бо вже стемніло. Його завели у квартиру на першому поверсі й посадили на кухонний стілець із рівною спинкою. Солоццо сів за кухонний стіл. Темне обличчя Турка набуло дивовижного хижого вигляду.

– Я не хочу залякати тебе, – сказав він. – Я знаю, що не ти заправляеш справами «родини». Я хочу, щоб ти допоміг Корлеоне і мені.

Хейген запалив сигарету, руки в нього трусилися. Хтось поставив на стіл пляшку житнього віскі й налив у порцелянову чашечку для кави. Хейген вдячно випив пекучу рідину, і вона заспокоїла його руки й вигнала кволість із ніг.

– Твій бос мертвий, – сказав Солоццо. Він замовк, здивований сльозами, що потекли з Хейгенових очей. Потім повів далі: – Мої люди вколошкали його на вулиці перед конторою. Як тільки мені доповіли про це, я взяв тебе. Ти встановиш мир між мною й Сонні.

Хейген не відповідав. Він і сам був здивований зі своєї скорботи. До відчуття невтішного горя долучався страх смерті.

Солоццо заговорив знову:

– Сонні вчепився за мою пропозицію, правда ж? Ти теж знаєш, що це спокуслива річ. Наркотики – бізнес майбутнього. Тут такі гроші, що перший-ліпший через два роки стане багатієм. Дон був старомодний «вусатий ведмежатник», його час минув, але він не знав цього. Тепер він уже на тому світі, і ніщо не верне його назад. Я готовий зробити нову пропозицію й хочу, щоб ти схилив Сонні до згоди.

– Нічого не вийде. Сонні переслідуватиме тебе усіма своїми силами, – відказав Хейген. Солоццо нетерпляче перебив:

– Це буде перша реакція. А ти напоумиш його. Мене підтримує «родина» Таттальє з усіма їхніми людьми. Інші «родини» Нью-Йорка підтримуватимуть усе, що сприятиме встановленню миру й припиненню загальної війни між нами. Бо наша війна пошкодить їхньому бізнесу. Якщо Сонні укладе угоду, то інші «родини», навіть найближчі донові друзі, не стануть втручатися.

Хейген, не відповідаючи, розглядав свої руки. Солоццо переконливо вів далі:

– Дон уже був не той, що колись. Давніше мені б зроду не пощастило вколошкати його. Інші «родини» не довіряють йому, бо він призначив тебе своїм консільйорі, а ти ж навіть не італієць, не кажучи вже про те, що не сицилієць. Якщо дійде до загальної війни, то «родину» Корлеоне рознесуть ущент, а всі інші зазнають втрат, і я теж. Політичні контакти «родини» Корлеоне мені потрібніші від грошей. Отже, поговори із Сонні, з обома капореджіме, і ти зможеш відвернути страшне кровопролиття.

Хейген простяг свою чашечку, щоб налили ще віскі.

– Я спробую, – відповів він. – Але Сонні твердолобий, і навіть Сонні не зможе стримати Луку. Тобі треба остерігатися Луки. І мені теж, якщо я пристану на твою пропозицію.

Солоццо спокійно сказав:

– Я зважу на Луку. А ти візьми на себе Сонні й тих двох його братів. Слухай, скажи їм, що сьогодні мої люди могли б разом із старим уколошкати й Фредді, але у них був прямий наказ не стріляти в нього. Я не хочу зайвої прикрості. Можеш сказати їм, що Фредді живий завдяки мені.

Нарешті мозок Хейгена запрацював. Уперше він насправді повірив, що Солоццо не збирається вбивати його чи залишати заручником. Страх, який сковував тіло, відлинув, натомість прийшов сором, і Хейген почервонів. Розуміючи його стан, Солоццо стежив за ним зі спокійною усмішкою. Хейген почав обмірковувати все. Якщо він не погодиться діяти на руку Солоццо, його можуть убити. Але потім він збагнув: від нього жадають тільки, щоб він передав вимоги, передав їх належним чином як сумлінний консільйорі, і не більше. І тепер Хейген відчув: Солоццо має рацію. Треба за будь-яку ціну відвернути загальну війну між Татталья й Корлеоне. «Родині» Корлеоне доведеться поховати свого покійника й піти на угоду. А потім, коли випаде слушна нагода, вони сквитаються із Солоццо.

Підвівши очі, Хейген зрозумів: Солоццо добре знає, про що він думає. Турок посміхався. І раптом Хейгенові спало на думку: а що ж сталося з Лукою Бразі? Чому Солоццо такий безтурботний? Невже Лука продався йому? Хейген пригадав, що того ж дня, коли дон Корлеоне відмовив Солоццо, Луку Бразі покликали для приватної зустрічі з доном. Але зараз не час сушити голову над такими подробицями. Йому треба вирватися звідси в безпечну фортецю «родини» Корлеоне на Лонг-Віч.

– Я зроблю все, що зможу, – сказав він Солоццо. – Думаю, що ти маєш рацію. Навіть сам дон наказав би зробити те саме.

Солоццо похмуро хитнув головою.

– Чудово, – процідив він. – Я не люблю кровопролиття. Я бізнесмен, а кров коштує великих грошей.

Цієї миті задзвонив телефон, і один з тих, що сиділи поряд із Хейгеном, підвівся й пішов відповідати. Він вислухав, а потім коротко сказав: «Гаразд, я передам йому». Поклав слухавку, підійшов до Солоццо і щось зашепотів йому на вухо. Хейген побачив, як сполотніло Туркове лице, як спалахнули гнівом очі. Томові стало страшно.

Солоццо дивився на нього, щось вирішуючи про себе, і раптом Хейген збагнув: його вже не збираються випускати. Щось трапилося таке, що може означати його смерть. Солоццо вимовив нарешті:

– Старий ще живий. П'ять дірок у його сицилійській шкурі, а він живий. – Турок стелав плечима, ніби скоряючись лихій долі. – Не поталанило, – сказав він Хейгенові. – Не поталанило мені. І тобі теж.

Розділ IV

Під'їхавши до будинку свого батька на Лонг-Біч, Майкл Корлеоне побачив, що вузенький в'їзд у завулок перегороджено залізним ланцюгом. Сам завулок, немов прожекторами, був яскраво освітлений вогнями восьми будинків, і принаймні десяток машин тулилося до дугастого бетонного тротуару.

Біля ланцюга стояло двоє незнайомих. Один з них спитав із бруклінським акцентом:

– Хто ти такий?

Майкл назвався. Ще один чоловік вийшов із найближчого будинку й уважно роздивився його обличчя.

– Це донів синок, – сказав він. – Я проведу його в дім. – Майкл пішов слідом за ним, двоє охоронців при вході пропустили їх усередину.

Здавалося, що будинок повний незнайомих людей. Нарешті Майкл увійшов до кімнати, де побачив Терезу, дружину Тома Хейгена; вона сиділа на дивані мов здерев'яніла й палила сигарету. На маленькому столику перед нею стояла склянка віскі. На другому кінці дивана сидів гладкий Клеменца. Незворушне лице капореджіме вкрилося потом, а заслинена сигара в його руці аж почорніла, так намокла. Клеменца встав, щоб співчутливо потиснути Майклові руку, і промурмотів:

– Твоя мати зараз у лікарні біля батька, з ним усе буде гаразд.

Полі Гатто теж підвівся, щоб привітатися за руку. Майкл зацікавлено глянув на нього. Він знав, що Полі був батьковим охоронцем, але ще не знав, що в цей день Гатто захворів і лишився вдома.

Вловивши напруженість на його худому смаглявому обличчі, Майкл пригадав: Гатто мав репутацію людини, яка швидко йде вгору, він був вельми моторний і вмів зробити кожну делікатну справу без ускладнень, а от сьогодні не впорався зі своїми обов'язками. Він побачив ще кількох чоловіків по кутках

кімнати, але нікого не впізнав. Це люди не Клеменці. Зіставив факти і зрозумів. Клеменцу й Гатто запідозрили. Гадаючи, що Полі був на місці замаху, він запитав у того хлопця з тхорячою мордою:

– А як Фредді? З ним усе гаразд?

– Лікар дав йому укол, і тепер він спить, – відповів Клеменца.

Майкл підійшов до Хейгенової жінки, нахилився і поцілував її в щоку. Вони завжди подобалися одне одному. Він прошепотів: «Не побивайся, з Томом все буде гаразд. Ти ще не говорила із Сонні?»

Тереза на мить пригорнулася до нього і заперечливо похитала головою. Вона була тендітна, вродлива жіночка, більше схожа на американку, ніж на італійку, і здавалася вельми наляканою. Майкл взяв її за руку, підвів із дивана і провів у батьків кабінет, розташований у наріжному кутку.

Сонні розвалився у кріслі за столом, тримаючи в одній руці жовтий записник, а в другій – олівець. Крім нього, у кабінеті був лише один чоловік – капореджіме Тессіо, якого Майкл пізнав і відразу ж здогадався, що це його люди утворили нову придворну охорону. У нього в руках був також записник і олівець. Побачивши їх, Сонні вийшов з-за столу й обняв Хейгенову жінку.

– Не хвилюйся, Терезо, – сказав він. – З Томом нічого не станеться. Нас повідомили, що вони хочуть передати через Тома свої умови. Його відпустять, він же не замішаний у наших справах, а лише наш адвокат. Отож немає ніяких причин завдавати йому шкоди.

Сонні відпустив Терезу, а потім, на Майклів подив, обхопив і його і теж цмокнув у щоку. Майкл відштовхнув Сонні геть і сказав із усміхом:

– Після того як я звик до твоїх стусанів, тепер треба при звичаюватися до твоїх цілунків?

У дитинстві вони частенько не мирилися.

Сонні провадив далі:

– Слухай, хлопче, я вже занепокоївся – ніяк не міг додзвонитися до тебе в оте твоє містечко. Я не думав, що тебе вколошкали, але мені просто не хотілося зайвий раз нервувати матір, мені й без того довелося сповістити її про халепу з батьком.

– Як вона сприйняла? – запитав Майкл.

– Мужньо, їй же не первина. Я теж пам'ятаю. Ти ще був надто малий, щоб знати про це, а потім, коли ти виріс, усе йшло гладенько. – Помовчавши, Сонні додав: – Вона в лікарні біля старого. Він виживе.

– Може б, і нам навідатися до лікарні? – запитав Майкл. Сонні заперечливо хитнув головою і сухо відповів:

– Я не можу виходити з дому, поки все не владнається.

Задзвонив телефон. Сонні взяв слухавку й почав уважно слухати. Тим часом Майкл нахилився над столом і глянув на жовтий блокнот, у якому Сонні щось записував. Він побачив список із семи прізвищ. Трьома першими були Солоццо, Філіп Татталья й Джон Татталья. Майкл раптом зрозумів із усією ясністю, що він зайшов якраз тоді, коли Сонні й Тессіо складали список людей, яких готували в покійники. Коли Сонні поклав слухавку, він сказав Терезі Хейген і Майклові:

– Чи не могли б ви зачекати в тій кімнаті? Нам із Тессіо треба скінчити одну справу.

Хейгенова дружина запитала:

– Не про Тома дзвонили?

Вона вимовила ті слова майже різко, але водночас плачучи зі страху. Сонні напівобійняв її однією рукою і провів до дверей.

– Присягаюся, що з ним усе буде гаразд. Почекай у вітальні. Як тільки щось стане відомо, я негайно вийду до тебе.

Він зачинив за нею двері. А Майкл опустився в одне з великих крісел, оббитих шкірою. Зиркнувши на нього, Сонні мовчки сів за стіл.

– Ти все ж таки залишився, Майку, – зауважив він. – Тобі доведеться почути дещо таке, про що б тобі не хотілося знати.

Майкл припалив сигарету, потім сказав:

– Може, я чимось допоможу?

– Ні, – відповів Сонні. – Старий страшенно засмутився б, коли б дізнався, що я і тебе вплатив у цю халепу.

Майкл підхопився і визвірився на Сонні:

– Ах ти ж виродку паршивий, чи ти не знаєш, що він мій батько? То що, я не маю права допомогти йому? А я можу допомогти. Мені не конче бігти на вулицю й стріляти в людей, але допомогти я можу. Перестань говорити зі мною як з маленьким братиком. Я був на війні. Був поранений. Убив кількох япончиків. Чи ти, може, думаєш, що як ви когось уколошкаєте, то я зомлію?

Сонні всміхнувся йому.

– Так, чого доброго, ти ще скоро накажеш мені підняти ратиці вгору. Ну, гаразд, залишайся, відповідатимеш на дзвінки. – Він повернувся до Тессіо. – Цей дзвінок якраз поставив усе на своє місце. – Сонні знову повернувся до Майкла. – Хтось мусив навести на старого. Це міг бути Клеменца або Полі Гатто, що сьогодні так до речі занедужав. Я вже знаю хто; подивімось, який ти розумний, Майку. Ти ж студент. Хто навів на старого людей Солоццо?

Майкл уже знову сидів у кріслі, відхилившись на спинку. Він ще й ще раз обдумував усе. Клеменца – капореджіме в ієрархії «родини» Корлеоне. Дон зробив його мільйонером, вони близькі друзі вже понад двадцять років. Він обіймає одну з найзначніших посад в організації. Що виграє Клеменца, зрадивши дона? Більше грошей? Він досить багатий, але люди, звичайно, завжди пожадливі. Більшу владу? Помстився за уявну образу чи зневагу? За те, що Хейгена, а не його зроблено консільйорі? Чи з ділових міркувань, гадаючи, що переможе Солоццо? Ні, неможливо, щоб Клеменца виявився зрадником. А потім він сумно подумав: неможливо лише тому, що йому не хотілося, аби Клеменцу вбили. Товстун завжди приносив йому гостинці, коли Майкл був ще хлопчиком, інколи брав його на прогулянки, якщо дон виявлявся дуже зайнятий. Він не міг повірити, що Клеменца – зрадник.

Але, з другого боку, Солоццо жадав би прибрати до рук Клеменцу більше, ніж будь-кого іншого в «родині» Корлеоне.

Майкл подумав про Полі Гатто. Полі ще не став багатим. Про нього були доброї думки, його підвищення в організації забезпечене, але він, як і кожний на його місці, волів би прискорити події. Далі він, як усі молоді, мусить мати більшу жадобу влади. Значить, це Полі. Та Майкл пригадав, що ходив до шостого класу разом із Полі; йому так само не хотілося, щоб Полі був зрадником.

Він похитав головою.

– Жоден із них, – але сказав так лише тому, що у Сонні, як той запевняв, уже існувала відповідь. Якби треба було вирішувати голосуванням, він проголосував би за те, що винний Полі. Сонні засміявся:

– Не бійся. З Клеменцю все гаразд. Зрадив Полі.

Майкл побачив, що в Тессіо полегшало на душі. Його симпатії як колеги-капореджіме були на боці Клеменци. Крім того, становище не настільки серйозне, якщо зрада не проникла так високо. Тессіо обережно запитав:

– Значить, завтра я можу відіслати своїх людей додому?

– Післязавтра, – відповів Сонні. – Не хочу, щоб про це хтось довідався раніше, ніж треба. Слухай, мені треба поговорити з братом у сімейних справах. Почекай у вітальні, га? Ми можемо закінчити список пізніше. Ви вдвох із Клеменцю попрацюєте над ним.

– Гаразд, – відповів Тессіо й вийшов із кабінету.

– Чому ти певен, що саме Полі? – запитав Майкл.

Сонні відповів:

– У нас є люди в телефонній компанії, і вони перевірили всі телефонні розмови Полі. З Клеменцю теж. За останній місяць Полі тричі хворів, і кожного разу йому дзвонили з автомата, що стоїть на вулиці якраз навпроти контори нашого старого. І сьогодні теж. Хтось перевіряв, чи прийде Полі, чи хтось інший його підмінє. А може, ще з якихось причин. Це вже

однаково. – Сонні знизав плечима. – Слава богу, що це Полі. Бо Клеменца тепер нам потрібний до зарізу.

Майкл нерішуче запитав:

– Невже розпочнеться велика війна?

Погляд Сонні став невблаганний:

– У всякому разі, я збираюся розпочати, хай лише з'явиться Том. Доки старий не скаже мені щось інше.

– А чом би тобі не почекати, поки не оклигає старий? – запитав Майкл.

Сонні допитливо подивився на нього:

– Як ти, у дідька, заслужив свої бойові медалі? Коли на нас наведені пістолети, то ми мусимо битися. Я лише боюся, що вони не випустять Тома.

Це здивувало Майкла:

– А чому?

Сонні знову терпляче пояснив йому:

– Коли поцупили Тома, то вважали, що старому каюк, а вони, мовляв, укладуть угоду зі мною й Томом. Том на першій стадії буде заручником, а потім ним скористаються, щоб через нього викласти нам їхні умови. Тепер, коли старий живий, вони знають, що я не здатен укласти з ними нічого, і Том уже їм не потрібен. Можуть випустити його, а можуть і вбити, залежить від того, як забagнеться Солоццо. Можуть порішити, аби показати нам, що справді прагнуть домогтися свого і мають намір задавити нас.

– А як Солоццо спало на думку, що він зможе домовитися з тобою? – поцікавився Майкл.

Сонні зашарівся та якусь хвилинку не відповідав. Потім сказав:

– Кілька місяців тому в нас із ним була зустріч. Солоццо прийшов до нас із пропозицією щодо наркотиків. Старий випровадив його ні з чим. Але під час зустрічі мене потягло за язик, я бовкнув зайвого, він второпав, що в душі я стою за угоду з ним. Скільки разів старий утовкмачував мені: ніколи не можна показувати стороннім, що в «родині» є незгоди. Отож Солоццо й вирішив, що як він прибере старого, мені доведеться пристати на його умови відносно наркотиків. Без старого сила «родини» стане меншою принаймні наполовину. Але я будь-що воюватиму, аби зберегти все діло старого. Наркотики – це справа майбутнього, і хоч-не-хоч нам доведеться взятися за них. Він вирішив пристрелити старого із суто ділових міркувань, у нього не було ніяких особистих мотивів. Ну, і ці ділові міркування я цілком розумію й згодився б із ним. Звісно, з обережності Турок ніколи не підпустить мене до себе і на гарматний постріл. Але він знає також: якщо я погоджуся на його пропозиції, то інші «родини» нізачо не дозволять мені років через два розпочати війну лише задля помсти. Крім того, його підтримує «родина» Татталья.

- А якби ім пощастило загнати старого на той світ, що б ти робив?

Сонні відповів дуже просто:

- Солоццо вже труп. Мені байдуже, чого це буде коштувати. Мене ніщо не зупинить, навіть якщо нам доведеться воювати з усіма п'ятьма «родинами» Нью-Йорка. «Родину» Татталья я зітру на порошок. Мені начхати, якщо й нам усім доведеться йти на той світ разом.

- А тато розіграв би все інакше, - спокійно сказав Майкл.

Сонні люто махнув рукою:

- Знаю, що я не рівня йому. Але я тобі скажу ось що - і старий міг би тобі підтвердити те саме - там, де треба діяти, я добрий тактик, незгирший за будь-кого. Солоццо знає про це, так само як знають і Клеменца з Тессіо, я «пройшов гарт», коли мені було дев'ятнадцять, тоді «родина» востаннє воювала, і я добре-таки придався старому. Тому я тепер не турбуюсь. І в такій справі у нашої «родини» всі козири в руках. Мені треба лише зв'язатися з Лукою.

Майкл зацікавлено спитав:

- Чи правда, що Лука такий жорстокий, як про нього балакають? І такий справний?

- Йому немає рівних, - підтвердив Сонні. - Я хочу доручити йому трьох Татталья. А Солоццо візьму на себе.

Майкл нервово засовався в кріслі й подивився на старшого брата. Він пам'ятав Сонні як загалом дуже добросердного хлопця, лише зрідка брутального. Добрий хлопчина. Здавалося неприродним, що тепер Сонні так заговорив, і в Майкла мороз пробіг поза спиною, щойно він глянув на список прізвищ, який склав брат. Список людей, призначених до страти, неначе Сонні був щойно коронованим римським імператором. Майкл радів, що він сам не має до цих подій безпосереднього стосунку, що батько живий і не треба встрявати в помсту. Він допомагатиме, відповідатиме на телефонні дзвінки, буде посилати й вислуховувати повідомлення. Сонні й старий самі зможуть постояти за себе, тим більше з допомогою Луки.

Цієї миті із сусідньої кімнати почувся несамовитий жіночий зойк. «О боже, - подумав Майкл, - здається, Томова жінка». Підбіг до дверей і розчахнув їх. У кімнаті всі стояли. А коло дивана збентежений Том Хейген міцно пригортав Терезу. Вона схлипувала, і Майкл зрозумів, що означав той зойк - це Тереза радісно вигукнула чоловікове ім'я, Хейген тим часом визволився з обіймів жінки, посадив її на диван і похмуро всміхнувся Майклові.

- Радий бачити тебе, Майку, їй-богу, радий, - і подався в кабінет, навіть не глянувши на свою дружину, що й досі схлипувала. «Що ж, Том марно прожив десять років у родині Корлеоне, - подумав Майкл у несподіваному спалахові сімейних гордошів. - Щось та перейняв від старого, так само як і Сонні, і навіть я», - здивовано відзначив Майкл.

Розділ V

Близько п'ятої години ранку Сонні, Майкл, Том Хейген, Клеменца й Тессіо зібралися в наріжному кабінеті. Терезу Том переконав піти додому, у сусідній будинок. Полі Гатто чекав у вітальні, не знаючи, що людям Тессіо наказано не випускати його й не зводити з нього очей.

Том Хейген передав пропозиції Солоццо. Довідавшись, що дон ще живий, Солоццо, здається, спершу хотів порішити Хейгена.

Том усміхнувся:

– Якби мені колись довелося виступати перед Верховним судом, я й там не зміг би говорити краще, ніж сьогодні ввечері у того триклятого Турка. Я сказав, що умовлю «родину» згодитися на його пропозиції, навіть незважаючи на те, що дон живий. Говорив йому, що можу обкрутити тебе, Сонні, круг пальця, адже ми з тобою були нерозлийвода; не ображайся, але я навів його на думку, що ти не дуже жалкував, перебравши обов'язки старого, хай мені бог простить. – Він винувато посміхнувся до Сонні, той вибачливо махнув рукою. Мовляв, усе розумію, Хейгене, це пусте.

Відхилившись назад у кріслі біля телефона, тримаючи його у своїй правій руці, Майкл вивчав обох чоловіків. Коли Хейген зайшов до кімнати, Сонні кинувся з розкритими обіймами йому назустріч, Майкл відчув із невимовною заздрістю, що Том Хейген ближче до Сонні, ніж він, Майкл, рідний брат.

– Ну, до діла, – сказав Сонні, – нам треба визначитися. Подивися на список, що ми склали з Тессіо. Тессіо, передай твій примірник Клеменці.

– Якщо ми приймаємо рішення, – зауважив Майкл, – то треба, щоб і Фредді був із нами.

Сонні похмуро відповів:

– Від Фредді пуття як від козла молока. Лікар сказав, що у нього шок і що йому потрібен повний спокій. Я цього не розумію. Фредді завжди був міцним хлопцем. Мабуть, його вразило, що в старого наважилися стріляти. Дон був для нього богом. У цьому він не схожий на нас із тобою, Майку.

Хейген поспішив утрутитися:

– Дарма, облишмо Фредді. Ми його цілком виключимо з усіх справ. Тепер, Сонні, поки все владнається, тобі слід залишатися вдома. Тобто я хочу сказати, щоб ти нікуди не виходив. Тут ти в безпеці. Не треба недооцінювати Солоццо, він виявився справді пеццонованте. Чи охороняють лікарню?

– Поліція обложила її з усіх боків, і наші люди постійно навідують батька, – відповів Сонні. – Що ти думаєш про список, Томе?

Хейген похмуро подивився на список прізвищ.

– Господи боже, ти, Сонні, таки сприйняв це діло як особисту справу. Дон поставився б до нього як до простої ділової суперечки. Солоццо – вся причина. Прибрати його, і все б стало на місце. Навіщо тобі заїдатися з Таттальє?

Сонні подивився на обох капореджіме. Тессіо знизав плечима.

– Це слизьке діло, – промовив він. Клеменца взагалі нічого не відповів. Сонні сказав йому:

– Одну справу ми можемо вирішити без дискусій. Досить цьому Полі отиратися біля нас. Постав його першим у своєму списку.

Товстий капореджіме кивнув головою.

Хейген запитав:

– А що з Лукою? Здається, Солоццо не дуже боїться його. Це мене непокоїть. Якщо Лука продав нас, то ми у справжній халепі. Нам треба перш за все з'ясувати, що з Лукою. Чи вдалося комусь зв'язатися з ним?

– Ні, – відповів Сонні, – я телефонував йому цілу ніч. Може, десть залишився ночувати?

– Ні, – заперечив Хейген, – він ніколи не ночує у баб. Завжди повертається від них додому. Майку, дзвони йому, аж поки хтось не відповість.

Майкл слухняно взяв слухавку й подзвонив. Він чув, як у помешканні Бразі деренчить телефон, але ніхто не підходив. Почекавши, він поклав слухавку.

– Передзвонюй щочверть години, – наказав Хейген.

Сонні запитав нетерпляче:

– Гаразд, Томе, ти консільйорі, то що ж ти порадиш? Що ми маємо робити, в бісового батька?

Хейген налив собі віскі з пляшки, що стояла на столі.

– Треба вести переговори із Солоццо, поки старий не одужає настільки, що зможе сам узятися за справи. Якщо буде треба, підемо й на угоду. Коли твій батько устане з ліжка, він зможе все владнати без зайвого галасу, і всі «родини» підтримають його.

– Ти думаєш, що я не впораюся з цим Солоццо? – люто перебив його Сонні.

Том Хейген подивився йому прямо в очі.

– Сонні, ти його напевне здолаєш. У «родини» Корлеоне ще є сила. Ось сидять Клеменца й Тессіо, коли дійде до загальної війни, вони зможуть зібрати тисячу чоловік. Але тоді почнеться різанина по цілому східному

узбережжі, і всі «родини» звинуватять «родину» Корлеоне. Ми наживемо купу ворогів. Такі речі твій батько ніколи не схвалив би.

Дивлячись на Сонні, Майкл подумав, що Хейгеніві аргументи переконали його. Та зненацька Сонні запитав Хейгена:

– А як старий помре, що тоді ти порадиш, консільйорі?

Хейген відповів спокійно:

– Я знаю, що ти не підеш на це, але я б порадив тобі насправді піти на угоду із Солоццо по наркотиках. Без політичних контактів і особистого впливу твого батька «родина» Корлеоне втрачає половину своєї сили. Якщо не стане старого, інші «родини» Нью-Йорка можуть об'єднатися і спільно підтримати Татталья і Солоццо хоча б для того, щоб уникнути тривалої руйнівної війни. Якщо помре твій батько, укладай угоду. А потім побачимо.

Сонні пополотнів від люті.

– Тобі легко таке говорити, бо не твого батька вбивали.

Хейген відповів із гідністю і негайно.

– Я був для нього не гіршим сином, ніж ти чи Майкл, а може, і кращим. Тепер я даю тобі професійну пораду. А особисто мені б хотілося уколошкати всіх цих виродків.

Хвилювання в його голосі присоромило Сонні.

– Бога ради, Томе, я ж нічого такого не мав на увазі.

Але він таки мав. Кров є кров, і ніщо інше не зрівняється з нею.

Якусь хвилину Сонні похмуро розглядав присутніх, тоді як усі зніяковіли й чекали мовчки. Потім він зітхнув і заговорив спокійно.

– Гаразд, ми пересидимо, доки старий не зможе повести нас. Але, Томе, я хочу, щоб і ти також не потикався з двору. Не ризикуй ні в якому разі. Майку, будь обережний, хоча я не думаю, що вражий Солоццо наважиться поширювати війну й на донову рідню. Бо тоді всі обернуться проти нього. Але будь обережний. Тессіо, тримай своїх людей у резерві, але нехай не сидять, а нишпорять по місту. Клеменца, як упорашся з Гатто, заміниш своїми людьми людей Тессіо коло наших будинків і на вулиці. Проте коло лікарні хай будуть твої люди, Тессіо. Томе, вранці перш за все зв'яжися із Солоццо і Татталья, розпочни переговори телефоном або через посланця. Майку, завтра вранці візьмеш двох хлопців у Клеменци, підеш із ними до Луки додому, дочекаєшся, поки він з'явиться, або з'ясуєш, де він, у біса, пропадає. Можливо, що той навіжений уже десь підстерігає Солоццо, якщо до нього дійшли чутки про випадок. Я не вірю, щоб він пішов проти дона, хоч би скільки Турок обіцяв йому заплатити.

Хейген нерішуче зауважив:

– Може, Майкові не варто прямо вплутуватися у всю цю історію?

– Правда, – погодився Сонні. – Забудь про це, Майку. Та й усе ж ти мені потрібен тут удома, коло телефона, це найважливіше.

Майкл нічого не відповів. Він зніяковів, навіть засоромився, бо по підкреслено байдужих обличчях Клеменці і Тессіо бачив, що вони приховують свою зневагу. Підсунув телефон, набрав номер Луки Бразі й довго слухав сигнали, на які ніхто не відповідав.

Розділ VI

Тієї ночі Пітеру Клеменці спалося погано. Він встав удосвіта, сам приготував собі сніданок – склянку граппи, товстий шматок генуезької ковбаси-саламі зі скибкою свіжого італійського хліба, який йому, мов за добрих давніх часів, приносили й залишали біля дверей. Потім із великої простої порцелянової чашки випив гарячу каву з ганусовою горілкою. Але, сновигаючи по будинку в старому домашньому халаті й червоних повстяних капцях, він весь час думав про роботу, яка чекала сьогодні на нього. Вчора ввечері Сонні Корлеоне досить зрозуміло сказав, що треба негайно впорати Полі Гатто. Значить, доведеться сьогодні.

Клеменца непокоївся. Не тому, що Гатто був його висуванець і виявився зрадником. Це не впливало на позицію капореджіме. Зрештою минуле Полі було бездоганне. Він походив із сицилійської сім'ї, виріс по сусідству з дітьми Корлеоне, навіть ходив до школи з його сином. Він належним чином піднімався по щаблях підвищень. Його випробували і не знайшли вад. Коли ж він насобачився на «мокрому», то отримав добрий пай від «родини» – процент в одному з гральних домів на Іст-Сайді й доступ до каси однієї з профспілок. Клеменца не міг не знати, що Гатто приробляє збоку. Це суперечило правилам «родини», але навіть такі «ліві» операції свідчили про його вартість. Порушення подібних правил вважалося ознакою непересічності, так само як, скажімо, вибрики загнужданого гарячого рисака.

Крім того, подібні операції Полі Гатто ніколи не призводили до ускладнень. Вони завжди старанно планувалися, здійснювалися без зайвого галасу й кривди для будь-кого: три тисячі доларів із однієї манхеттенської фірми готового одягу та ще дешиця з невеличкої фабрики керамічних виробів у бруклінських нетрях. Зрештою, хлопець може завжди знайти застосування зайвим кишеньковим грошеняттям. Усе це зрозуміло. Хто б міг передбачити, що Полі Гатто виявиться зрадником?

Але Пітера Клеменцу сьогодні непокоїло адміністративне питання. Власне страта Гатто – справа буденна. Проблема полягала в тому, що когось треба підвищити на заміну Гатто в «родинному ділі». Це серйозне підвищення, і його слід було б добре обдумати. Треба знайти рішучого, кмітливого й надійного хлопця, щоб не розколовся в руках поліції, коли ускочить у халепу. Отже, кандидат на охоронця має бути просякненим наскрізь сицилійським законом «омерта» – законом мовчання. А потім – яку платню покласти йому на новій посаді? Клеменца кілька разів казав донові, що треба краще платити довіреним людям, адже за всякого клопоту вони завжди

на передній лінії, та дон не погоджувався з ним. А якби Полі отримував більше, він би, може, і не дався на підкуп цьому хитрому Туркові Солоццо.

Зрештою в Клеменциному списку лишилося три кандидати. Першим був рекетир, що збирав данину з негритянських страхових установ у Гарлемі, – здоровань, силач, дуже привабливий чолов'яга, що вмів ладнати з людьми і водночас, коли треба, змушував їх тремтіти перед ним. Але Клеменца викреслив його прізвище зі свого списку після півгодинних роздумів. Цей чоловік занадто добре ладнав з чорношкірими, що свідчило про певну слабину в характері. До того ж йому важко було б підшукати заміну на теперішньому місці.

Другою кандидатурою, яку зважував і вже майже затвердив Клеменца, був один роботящий хлопець, що добре і віддано служив «родині». Агент зі стягання невикладених боргів лихварям, які діяли на Манхеттені під протекцією «родини», він почав свою діяльність як хлопчак на побігеньках у букмекера. Але він ще не доріс до такого відповідального підвищення.

Зрештою він спинився на Рокко Лампоне. Лампоне пройшов коротку, але гарну школу в «родині», його демобілізували після поранення в Африці 1943 року. Через нестачу молодих людей Клеменца взяв його, хоча Лампоне був таки добре скалічений і ходив, помітно шкутильгаючи. Клеменца використовував його як зв'язківця з чорним ринком у швейній фірмі та для контактів із урядовцями, які відали продуктовими картками. Тут Лампоне виріс до відповідального за всі ці операції. Клеменці найбільше подобались у Лампоне розважність і кмітливість. Він знав, що не варто перегинати палку там, де можна відбутися солідним штрафом чи піврічним ув'язненням, – це невелика ціна за величезні прибутки з його бізнесу. Він мав здоровий глузд і розумів, що в його справах краще діяти не великими погрозами, а малими. Вів своє діло непомітно, саме так, як треба.

Клеменца відчув полегкість, як сумлінний адміністратор, що вирішив складну кадрову проблему. Так, саме Рокко Лампоне і допоможе йому. Клеменца вирішив власноручно виконати завдання не лише для того, щоб допомогти новому, недосвідченому Рокко «насобачитись», але й для того, щоб особисто сквитатися з Полі Гатто. Полі був його протезе, Клеменца просував Полі через голови більш заслужених і більш відданих людей, допоміг йому «насобачитись» і всіма засобами сприяв його кар'єрі. Полі зрадив не лише «родину», він зрадив свого покровителя – Пітера Клеменцу. А за неповагу треба розплачуватися.

Все інше було вже залагоджено. Він наказав Полі Гатто заїхати до нього о третій пополудні своєю машиною. Нічого незвичайного. Тепер Клеменца набрав номер Рокко Лампоне. Не назвавши себе, сказав: «Заїдь до мене додому. Маю дещо для тебе». Задоволено відзначив, що, незважаючи на ранню годину, голос Лампоне не виказав ніякого здивування, не був сонний. Рокко просто відповів: «Гаразд». Надійний хлопець. Клеменца додав: «Не поспішай! Поснідай і пообідай перед тим, як їхати до мене. Приїдеш після обіду, але не пізніше другої години».

Ще раз почувши лаконічне «Гаразд», Клеменца поклав слухавку. Він уже наказав своїм людям замінити людей капореджіме Тессіо коло дому Корлеоне, отже, це теж було виконано. Маючи здібних підлеглих, Клеменца міг не втручатися у безпосереднє виконання подібних розпоряджень.

Він вирішив помити «Кадилак». Він любив свою машину. Вона ходила майже нечутно, а її внутрішня обивка була така розкішна, що він інколи годинами сидів у машині, особливо в гарну погоду, – це виявлялося приємніше, ніж стовбичити вдома. Крім того, йому легше думалося, коли він порався коло машини. Він пригадував, що його батько в Італії любив так само поратися коло своїх віслуків.

Клеменца працював у гаражі з опаленням, він не любив холоднечі. Він ще раз обдумав свої плани. З Полі треба поводитись обережно, бо він, як пацюк, нюхом чує небезпеку. І, хоч який відважний, мабуть, тепер наклав у штани, адже дон лишився живий. Він, напевне, тепер нашорошився, як ішак, якому на зад сів гедзь. Але Клеменца звик до таких обставин, звичайних на його роботі. По-перше, треба знайти добрий привід для того, щоб їх супроводив Рокко. По-друге, для них трьох треба придумати гарний привід для подорожі, яка б не насторожила Полі.

Звичайно, відверто кажучи, це була річ необов'язкова. Можна пристукнути Полі Гатто і без цих викрутасів. Він, як пташка в клітці, нікуди не втече. Але Клеменца твердо вважав, що в таких справах слід дотримувати добрих ділових традицій і нічого не прогавити. Усього ніколи не передбачиш, коли йдеться, що там не кажи, про життя й смерть.

Миючи свій світло-блакитний «Кадилак», Пітер Клеменца добирав слова, репетирував поведінку й міміку. Він буде суворий із Полі, от ніби не задоволений з нього. Таку обережну і підозріливу людину, як Гатто, це принаймні зіб'є з пантелику або хоча б позбавить певності. Зайва приязність могла б видатися йому підозрілою. Але ж, звичайно, суворість не повинна бути надмірною. Треба вдати неухажно-дратівливого. А чому з ними буде Лампоне? Полі це видасться дуже підозрілим, тим більше, що Лампоне сидітиме на задньому сидінні. Полі буде не до вподоби безпорадно нидітися за кермом, маючи Лампоне за спиною. Клеменца завзято тер і полірував металеві частини свого «Кадилака». Складне завдання. Ба навіть чудернацьке. Якусь мить він думав, чи не взяти з собою ще когось, але зрештою вирішив не робити цього. Переважило те, що в майбутньому могла виникнути ситуація, коли комусь із його партнерів стане вигідно свідчити проти нього. Якщо він матиме лише одного співучасника, то це буде голос на голос. А свідчення другого могли б порушити рівновагу. Отже, треба триматися попереднього плану.

Клеменцу непокоїло те, що страту треба зробити «публічною». Тобто тіло потім мусили знайти. Було б спокійніше, якби воно зникло. (Як кладовище в таких випадках використовували океанську безодню або болото в Нью-Джерсі, на землі, що належала одному з приятелів «родини», або вдавалися до інших, складніших методів). Але цього разу страту треба здійснити публічно, щоб залякати потенційних зрадників й попередити ворога, що «родина» Корлеоне не втратила ні своєї сили, ні кебеті. Швидке розкриття шпигуна спонукає Солоццо до обережності. А «родина» Корлеоне поверне собі частину давнього престижу. Замах на старого поставив «родину» в дурне становище.

Клеменца зітхнув. «Кадилак» блищав, як величезне голубе яйце з металу, а він так і не зміг нічого придумати, щоб вирішити свою проблему. І раптом на думку спало логічне й дуже підходяще пояснення, чому він бере з собою, крім Гатто, ще й Рокко Лампоне. До того ж воно надавало їхньому завданню належної таємничості й значущості.

Він пояснить Полі, що сьогодні вони мають підшукати підходяще місце для «родини», якщо буде вирішено «лягати на матраци».

Як тільки війна між «родинами» ставала по-справжньому запеклою, супротивники розташовували свої штаби в таємних місцях, де їхні «солдати» могли спати на матрацах, розкиданих по підлозі. Робилося це зовсім не для того, щоб вивести з-під небезпеки жінок та малих дітей. Ні, будь-який напад на «мирне населення» нікому навіть не снився. Бо тут усі сторони однаково вразливі, і відплата була б скорою і неминучою. Але завжди якось надійніше переховуватися в таємному місці, де супротивник і поліція, якби вона несподівано вирішила втрутитися, не можуть стежити за кожним твоїм кроком.

За звичаєм, довіреному капореджіме доручалося винайняти таємне помешкання й навести туди матраців. Пізніше це помешкання використовуватиметься як база під час наскоків у місто, якщо знадобиться переходити в наступ. Отже, не було нічого неприродного в тому, що Клеменца отримав таке доручення. І не дивно, що він брав із собою Гатто і Лампоне, адже треба владнати все, аж до опорядження нового помешкання. «А крім того, – подумав Клеменца, всміхнувшись, – Полі страшенно зажерливий, і найперша думка, яка набіжить йому, – це скільки він зможе хапнути від Солоццо за таку цінну інформацію».

Рокко Лампоне приїхав заздалегідь, і Клеменца пояснив йому, що треба зробити та як між ними розподіляються ролі. Обличчя Лампоне засвітилося подивом і вдячністю, він шанобливо подякував Клеменці за підвищення, яке давало йому змогу відзначитися на службі в «родині». Клеменца був певен, що не помилився у виборі. Він поплескав Лампоне по плечу й сказав:

– Відсьогодні матимеш пристойніший підробіток. Ми про це поговоримо пізніше. Ти сам розумієш, що зараз у «родини» нагальніші справи.

Лампоне жестом показав, що потерпить, адже нагорода від нього нікуди не втече.

Зайшовши у комірчину, Клеменца відчинив сейф, витяг пістолет і подав його Лампоне.

– Стрілятимеш із цього, – сказав він. – Його ніколи не зможуть засікти. Залиш його у машині з Полі. Як покінчимо з цим ділом, забери жінку з дітьми і поїдь до Флориди у відпустку. За свої гроші, а я тобі пізніше поверну. Відпочинеш, засмагнеш. Зупинишся в нашому готелі в Майамі-Біч, щоб я міг завжди, коли мені треба, розшукати тебе.

У двері комірчини постукала Клеменцова жінка, сповіщаючи, що приїхав Полі Гатто. Він сидів у машині коло виїзду з гаража. Клеменца вийшов через гараж, Лампоне йшов слідом. Всідаючись на передне сидіння, Клеменца з роздратованим виглядом буркнув щось на зразок привітання й глянув на годинник, ніби перевіряючи, чи не спізнився Гатто.

Хитрун із тхорячою мордою пильно стежив за ним, намагаючись проникнути в його думки. Він ледь здригнувся, коли Лампоне опустився на задне сидіння за ним. Полі попросив:

– Рокко, пересунься на той бік, ти ж не скляний. Здоровань, затулив мені дзеркальце, і я не бачу, що там ззаду.

Лампоне покірно пересів на сидіння за Клеменцю, наче таке прохання було найзвичайнісінькою річчю у світі.

З кислим виразом Клеменца сказав, звертаючись до Гатто:

– Чорти б його взяли, цього Сонні, здається, перелякався, як баба. Вже думає залягти на матраци. Треба підшукати місце на Вест-Сайді. Полі і ти, Рокко, обладнаєте його на випадок, коли дадуть команду всім бойовикам перейти туди. Можеш підказати що-небудь путяще?

Як він і сподівався, очі Гатто жадібно загорілися. Полі кльнув на гачок і, думаючи, як оцінить таку інформацію Солоццо, забув про власну безпеку. До того ж Лампоне теж чудово грав свою роль, неуважно роззираючись довкола крізь вікно. Клеменца ще раз похвалив себе за вдалий вибір. Гатто знизав плечем:

– Треба подумати.

Клеменца буркнув:

– А поки думаєш, не забувай їхати, бо я збираюся потрапити в Нью-Йорк ще сьогодні.

Полі був чудовий водій, у цей час дорогою до міста траплялося небагато машин, і ранні зимові сутінки лише починали густішати, коли вони вже заїжджали в місто. У машині не розмовляли. Клеменца наказав Полі поїхати до Вашингтонових пагорбів. Він намітив собі кілька житлових будинків, наказав поставити машину неподалік від Артур-авеню і чекати. Він також залишив Лампоне в машині. Клеменца пройшов кілька кварталів і в ресторані «Вера Маріо» перехопив легеньку вечерю – телятину з салатом. Кивком голови привітався з кількома знайомими. За годину він знову був коло машини. Гатто і Лампоне чекали на нього.

– Чортзна-що! – підсумував Клеменца. – Сказали, що ми знову потрібні на Лонг-Біч. Придумали для нас іншу роботу. Сонні каже, що з переїздом можна ще зачекати. Рокко, ти живеш у місті, тебе підкинути?

– Я залишив машину коло вашого дому. А моїй старій кудись приспичило завтра зранку, – спокійно відповів Рокко.

– Як хочеш, – сказав Клеменца. – Тоді тобі доведеться їхати назад із нами.

І знову на зворотному шляху до Лонг-Біч ніхто не промовив ані слова. Коли вже повернули з шосе на дорогу до містечка, Клеменца раптом сказав:

– Полі, зверни на узбіччя. Треба відлити.

Пропрацювавши стільки часу в капореджіме, Гатто знав, що товстий Клеменца мав слабкий сечовий міхур; він не раз звертався до нього з такими проханнями. Гатто з'їхав із асфальту на м'яке узбіччя, за яким починалася

драговина. Клеменца виліз із машини, зробив кілька кроків у кущі й справив малу нужду. Потім, відчинивши дверцята, щоб знову сісти в машину, швидко зиркнув уперед і назад по дорозі. Ніде не видно світла від фар, дорога вільнісінька.

– Поїхали, – сказав Клеменца. І в машині миттю гримнув пістолетний постріл. Полі Гатто неначе рвонувся уперед, його тіло зависло на кермі, а потім знову зсунулося на сидіння. Клеменца спритно сахнувся назад, щоб до нього не долетіли скалки черепа й кров.

Рокко Лампоне виліз із заднього сидіння. Він ще тримав у руці пістолет. Потім розмахнувся й жбурнув його в драговину. Вони з Клеменцю заквапилися до іншої машини, яка стояла неподалік. Лампоне поліз під сидіння й узяв ключ, залишений для них. Завів машину і відвіз Клеменцу додому. Потім, щоб не вертатися назад тією ж дорогою, поїхав шляхом «Джонс-Біч-Козвей», аж поки не дістався до «Норзерн-Стейт-Парквей». Потім переїхав на «Лонг-Айленд-Експресвей», попрямував до «Вашингтон-брідж» і через Бронкс доїхав до свого будинку на Манхеттені.

Розділ VII

За день до нападу на дона Корлеоне його найсильніший, найвідданіший і найстрашніший васал готувався до зустрічі з ворогом. За вказівкою самого дона, Лука Бразі зав'язав контакти із силами Солоццо ще кілька місяців тому. Лука почав учащати до нічних клубів «родини» Татталья, де зійшовся з однією з їхніх найшикарніших повій. У ліжку скаржився їй, що його затирають у «родині» Корлеоне і не оцінюють належно. Поволочившись тиждень із нею, Лука зустрівся з Бруно Татталья, власником того нічного клубу. Бруно, наймолодший із братів, вочевидь, не був пов'язаний з «родинним ділом» – проституцією, але його відомий нічний клуб цибатих красунь-танцівниць давав добру школу багатьом майбутнім повіям міста.

Уже на першій зустрічі Татталья відверто запропонував Луці працювати в їхній «родині» виконавцем вироків. Загравання тривало майже місяць. Лука обрав собі роль запамороченого коханням до молоді гарненької дівчини, Бруно Татталья – роль бізнесмена, що намагається переманити доброго службовця в конкурентів. Під час однієї з таких зустрічей Лука вдав, що вже вагається, і сказав:

– Тільки зрозумійте одну річ: я ніколи не виступлю проти Хрещеного. Я поважаю дона Корлеоне і розумію, що в «родинному ділі» він мусить давати перевагу своїм синам переді мною.

Бруно Татталья був людиною нового покоління, яке не дуже приховувало свою зневагу до старих «вусатих ведмежатників» на зразок Луки Бразі, дона Корлеоне і навіть власного батька. Проте він повадився перебільшено ввічливо.

– Мій батько не збирається доручати тобі щось проти «родини» Корлеоне, – сказав він. – Навіщо це йому? Тепер усі ладнають між собою, не так, як за

давніх часів. Просто, якщо ти шукаєш собі іншу роботу, я можу замовити слівце перед батьком. Такі люди, як ти, завжди необхідні в нашому бізнесі. Це важкий бізнес і потребує міцних людей, щоб забезпечити нормальну роботу. Повідом мені, якщо надумаєш.

– Мені і на старому місці непогано, – відрізав Лука, стенувши плечима, і вони більше не говорили на цю тему.

За задумкою Лука Бразі мав показати Татталью, що йому відомо про прибуткові операції з наркотиками і що він самотужки прагне отримати пай у «ділі». У цей спосіб Лука міг би довідатися про плани Солоццо, якби той збирався виступити проти дона Корлеоне. Почекавши два місяці й нічого не помітивши, Лука повідомив дона, що, очевидно, Солоццо гідно змирився з поразкою. Дон наказав йому зв'язків не поривати, але вести справу між іншим, не наполягаючи.

За день до замаху на дона Корлеоне Лука навідався до нічного клубу. Майже тієї ж миті до його столика підсів Бруно Татталья.

– Один мій приятель хоче переговорити з тобою.

– Приведи його, – відповів Лука. – Я поговорю з будь-яким твоїм приятелем.

– Ні, – заперечив Бруно, – він хоче побачитись наодинці.

– А хто це такий? – запитав Лука.

– Та просто один мій приятель, – відповів Бруно Татталья. – Він хоче зробити тобі пропозицію. Чи не зміг би ти зустрітись з ним сьогодні пізніше?

– Чом ні? Коли і де?

– Клуб закривається о четвертій ранку, – ввічливо відповів Татталья, – чом би вам не зустрітись тут, коли офіціанти прибиратимуть?

«Вони вивчили мої звички, – подумав Лука, – певно, за мною стежать». Він прокидався завжди о третій-четвертій годині дня, снідав, потім насолоджувався грою в азартні ігри з давніми приятелями по «родині» або десь підчіплював дівчину. Інколи йшов у нічне кіно і потім заходив випити в який-небудь із клубів. Ніколи не лягав спати до світанку. Тому пропозиція зустрітись о четвертій ранку не була така дивна, як могло здатися.

– Добре, я повернусь о четвертій. – Він вийшов із клубу, сів на таксі й поїхав у свою мебльовану квартиру на Десятій авеню. Лука винаймав помешкання в одній італійській сім'ї, що доводилася йому далекою ріднею. Дві його кімнати були відокремлені від решти величезної квартири спеціальними дверима. Отже, утворювалася якась подоба сімейного життя і разом з тим Лука мав запасний вихід на той випадок, коли б йому щось загрожувало.

«Нарешті хитра турецька лисиця збирається показати свій густий хвіст, – подумав Лука. – Якщо справи зайшли так далеко і Солоццо вирішить діяти

сьогодні, то всю справу можна буде подати донові як подарунок на Різдво». Вдома Лука витяг з-під ліжка валізу, відімкнув її й дістав панцерний жилет. Він був важкий. Роздягся й надів його на вовняну білизну, а зверху надягнув сорочку і піджак. Якусь мить він роздумував, чи варто йому телефонувати на Лонг-Біч, аби розповісти донові про нові обставини, але згадав, що дон ніколи ні з ким не розмовляє по телефону і що це доручення дано йому потай від усіх. Отже, дон приховував його навіть від Хейгена і свого старшого сина.

Лука завжди носив при собі пістолет. Мав дозвіл на носіння зброї, чи не найдорожчий з усіх, які будь-коли і будь-де видавали. Він обійшовся у десять тисяч доларів, але гарантував від в'язниці у випадку, якби поліція раптово обшукала його. Як один із провідних службовців у «родині» він заслужив на таку гарантію. Проте якщо сьогодні доведеться завершувати справу, він хотів би мати при собі «безпечний» пістолет, який не можна було б пізніше «засікти». Та обдумавши справу ще раз, вирішив, що сьогодні він просто вислухає пропозицію і доповість Хрещеному Батькові – донові Корлеоне.

Він знову подався в клуб, але вже не пив. Натомість зайшов на Сорок восьму вулицю і неквапно повечеряв у своєму улюбленому італійському ресторані «Патсі». Коли наблизився час зустрічі, попрямував у верхню частину міста до клубу. Коли увійшов, швейцара у дверях уже не було. Пішла й дівчина, що подавала капелюхи. Лише Бруно Татталья чекав на нього. Він зустрів Луку Бразі і повів до безлюдного бару на другому кінці кімнати. Вони оминули невеличкі столики, між яких, мов діамант, полискував відполірованим паркетом жовтий поміст для танців. Десь у тіні виднілося порожнє місце для оркестру, з якого виростала металева тичка мікрофона.

Лука сів біля стійки, а Бруно Татталья зайшов за неї. Лука відмовився від запропонованої йому випивки і запалив сигарету. Може, це буде хтось інший, не Турок. Але тут він побачив, що з темного кінця приміщення вийшов Солоццо. Потис йому руку і сів поряд. Татталья поставив склянку перед Турком, той подякував кивком голови.

– Ти знаєш, хто я? – спитав Солоццо. Лука кивнув головою й понуро осміхнувся. Шури повилазили з нір! Це буде чиста насолода – порішити сицилійця-відступника.

– Чи знаєш ти, про що я хочу тебе просити? – спитав Солоццо.

Лука заперечно похитав головою.

– Є справжній бізнес, – сказав Солоццо, – такий, що дасть мільйони всім, хто його очолюватиме. З першої партії я можу тобі гарантувати п'ятдесят тисяч доларів. Йдеться про наркотики. Це перспективна справа.

– А чому ти звертаєшся до мене? Хочеш, щоб я переговорив із доном?

Солоццо скривився.

– Я вже розмовляв із доном. Він не хоче вплутуватися. Ну що ж, обійдуся без нього. Але мені потрібна сильна людина, щоб узялася за фізичне

забезпечення операції. Я розумію, що ти не дуже задоволений своєю «родиною» і міг би перейти до мене.

– Якщо пропозиція буде варта того, – кивнув недбало Лука.

Солоццо уважно стежив за ним і, здається, на щось наважився.

– Подумай над моєю пропозицією кілька днів, і тоді ми ще раз поговоримо, – закінчив він і простяг руку, але Лука вдавав, що не помітив її, і заходився сунути до рота сигарету. У Бруно Таттальє за стійкою бару, як у фокусника, звідкись з'явилася запальничка, він підніс її до сигарети Луки. А потім зробив щось дивне. Випустив запальничку на прилавок і міцно вчепився в праву руку Луки.

Лука зреагував умить, його тіло сковзнуло зі стільця, він шарпнув руку до себе. Але Солоццо вже вчепився в п'ясть другої руки. І все ж таки Лука був сильніший за них обох і звільнився б, але з темряви за ним вийшов ще один чоловік і накинув йому на шию тонкий шовковий шнурок. Зашморг затягся, перепиняючи дихання. Лице Луки побіліло, руки знесилили. Таттальє разом із Солоццо тепер тримали його не напружуючись, з якоюсь дитячою цікавістю на обличчях, поки чоловік ззаду Луки дужче й дужче стягував зашморг. Раптом підлога під ногами стала мокрою й слизькою. Мозок Луки втратив контроль над м'язами, з його тіла виходили лайно і сеча. Він знесилив, його ноги підігнулися, тіло обвисло. Солоццо і Таттальє випустили його руки, і лише незнайомиць стояв коло жертви у напівприсяді, щоб не віддалитися від обм'яклого тіла Луки, і затягував зашморг настільки туго, що той аж вривався в м'язи на шиї й незабаром зник. Очі Луки вилазили з лоба, ніби у надмірному здивуванні, і лише ця здивованість здавалася єдиним людським, що залишилося. Він був мертвий.

– Дуже важливо, щоб його не знайшли, особливо зараз, – сказав Солоццо, повернувся на підборах і зник у темряві.

Розділ VIII

Наступного дня після замаху на дона Корлеоне у «родині» роботи було по самі вуха. Майкл залишався біля телефона, передаючи послання Сонні. Том Хейген підшукував підходящого для обох сторін посередника, щоб домовитися про зустріч із Солоццо. Турок раптом став дуже обережний. Можливо, він знав, що найздібніші люди «родини» під керівництвом Клеменці й Тессіо нищили містом, намагаючись напасти на його слід. Проте Солоццо, як і всі члени «родини» Таттальє, десь переховувався. Сонні передбачив, що ворог мусив удатися до цієї елементарної обережності.

Клеменці доручено Полі Гатто. Тессіо отримав завдання з'ясувати, де перебував Лука Бразі. Лука не приходив до себе додому з вечора напередодні замаху. Це погана ознака. Але Сонні не припускав, щоб Бразі виявився зрадником або потрапив у пастку.

Матуся Корлеоне залишилася в місті у друзів «родини» поблизу лікарні. Зять Карло Ріцці запропонував свої послуги, але йому наказали пильнувати справу, яку доручив йому дон Корлеоне – незаконний тоталізатор на прибутковій території в італійській частині Манхеттена. Конні залишилася з матір'ю в місті, щоб навідувати батька в лікарні.

Фредді ще не оклигав від снодійного і лежав у своїй кімнаті в батьківському домі. Сонні й Майкл навідалися до нього і були вражені блідістю і явною хворобливістю.

– Господи, – сказав Сонні Майклові, вийшовши від Фредді, – у нього такий вигляд, ніби його продірявили ще гірше, ніж старого.

Майкл знизав плечима. Йому траплялося бачити солдатів після бою в такому стані. Але він ніколи не сподівався, що таке станеться з Фредді. Він пам'ятав, що середній брат у дитинстві був фізично найміцнішим із них усіх. Він був також найслухнянішим сином свого батька. Проте всі знали: дон давно відкинув думку, що середній син посяде помітне місце в «родинному ділі». Він був не досить кмітливий і до того ж не досить жорстокий. Надто легко поступався й не мав потрібної сили волі.

Пізно опівдні Майкл прийняв дзвінок від Джоні Фонтане з Голлівуду.

Слухавку взяв Сонні.

– Ні, Джоні, не варто тобі приїздити, щоб провідати старого. Він дуже слабкий, твій візит наробить тобі поганої слави, а старому, я знаю, це не сподобається. Почекай, поки йому покращає, ми перевеземо його додому, тоді й навідаєшся до нас. Гаразд, я перекажу йому твої побажання. – Повісивши слухавку, Сонні зауважив Майклові:

– Старий зрадіє, що Джоні хотів прилетіти з Каліфорнії навідати його.

Згодом один із Клеменциних хлопців покликав Майкла до телефона на кухні. Телефонувала Кей.

– Як здоров'я твого батька? – запитала вона. В її голосі відчувалася напруженість. Майкл розумів, що Кей не хочеться вірити газетним повідомленням про випадок із доном Корлеоне, у яких його називали гангстером.

– Усе буде гаразд, – сказав він.

– Чи можна мені разом із тобою провідати його в лікарні? – запитала Кей.

Майкл засміявся. Він колись розповів їй, наскільки важливі такі візити для того, хто прагне сподобатися старим італійцям.

– Це особливий випадок, – відповів він. – Якщо хлопці з газет дізнаються, як тебе звуть, про твоє походження, то ти потрапиш на третю сторінку «Дейлі ньюс». Дівчина зі старої американської сім'ї – янкі – зв'язалася із сином великого боса мафії. Як це сподобається твоїм рідним?

– Мої рідні ніколи не читають «Дейлі ньюс», – холодно відповіла Кей.

Знову запала напружена пауза, потім Кей запитала:

– У тебе все гаразд, правда ж, Майку? Тобі ніщо не загрожує?

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=26344699&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примітки

1

Велика персона. Дослівно – пістолет 90 калібра (італ., жарг.). (Тут і далі прим. пер.)

2

Ганьба, неподобство (італ.).